

การบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี Administration according to Good Governance of Nonthaburi Provincial Administrative Organization

ธีรเดช สมองทวีพร^{1*}, เกสินี ชิวปรีชา²
Teeradej Snongtaweepon^{1*}, Kesinee Chiwpreecha²

^{1*}หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการองค์การ, มหาวิทยาลัยเกริก

Master of Arts Program in Organizational Management, Kirik University

²หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกริก

Master of Education Program in Educational Administration, Kirik University

*Corresponding author, E- mail: teera.thaweepon@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี และ 2) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แนวทางเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชน 336 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับแนวทางเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 10 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางเชิงปริมาณ ใช้ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลแนวทางเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่าความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ในด้านปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ (1) ประชาชนขาดการมีส่วนร่วม (2) ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีหน้าที่เข้าไปตรวจสอบโดยตรง (3) ประชาชนยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเองในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างโปร่งใส จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศให้เป็นปัจจุบันและจัดให้มีบริการประชาชนที่มีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : ธรรมาภิบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด

ABSTRACT

The research aimed to study had the objectives to study 1) the levels of people's opinions towards the Administration according to good governance of Nonthaburi Provincial Administrative Organization and 2) problems, threats and suggestions for administration according to good governance of Nonthaburi Provincial Administrative Organization. There were two approach for this research, the first approach was quantitative using the questionnaires to collect data from the sampling group of 336 people then analyzed by The used statistics were: percentage, mean, and standard deviation. and the second approach was qualitative using an

interview 10 key informants, as the tools. Content analysis was conducted by interviews which followed the concept of constructionist.

The research results as follows: 1) The people's opinion towards the Administration according to good governance of Nonthaburi Provincial Administrative Organization was in high level. The problems and threats were as follows: (1) participation (2) transparency (3) the roles of the general public in management auditing. The suggestions were as follows : people could acknowledge and check administration should be transparent

Keywords: good governance, Administrative Organization

บทนำ

โลกปัจจุบันที่เป็นโลกาภิวัตน์ ได้ให้ความสนใจกับการบริหารงานและการปกครอง โดยยึดหลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีมากขึ้น เพราะส่งผลกระทบต่อระบบการพัฒนาเศรษฐกิจรวมถึงมีความสำคัญและส่งผลกระทบในด้านการติดต่อสื่อสาร การดำเนินกิจกรรมในที่หนึ่งมีผลกระทบต่ออีกที่หนึ่ง การพัฒนาเรื่องของการเมืองการปกครองได้มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น หากจะให้ประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน การมุ่งดำเนินธุรกิจ หรือปฏิบัติราชการต่างๆ โดยไม่ให้ความสนใจถึงเรื่องของสังคมประชาชน และสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปไม่ได้อีกต่อไป การมีการบริหารจัดการที่ดีจึงเข้ามาเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนต้องนำไปปฏิบัติ (วรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ, 2554).

ประเทศไทยก็ได้นำหลักธรรมาภิบาลซึ่งเป็นหลักการสากลที่ประเทศซึ่งปกครองในระบอบประชาธิปไตยใช้เป็นหลักในการบริหารประเทศ โดยได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยบัญญัติไว้ในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 ได้บัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว การจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย (อริยธัช แก้วเกาะสบบ้า, 2560)

เป็นที่ยอมรับว่า “หลักธรรมาภิบาล” เป็นหลักการสมัยใหม่ ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วได้นำมาใช้เป็นหลักในการบริหารภาครัฐหรือการประกอบธุรกิจของบริษัทเอกชนต่างๆ และการเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงคุณภาพ มากขึ้น ธรรมาภิบาล จึงเป็นหลักสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการองค์การ ทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถยกระดับและสร้างความน่าเชื่อถือขององค์การได้ในระดับสูง รวมถึงช่วยเพิ่มศักยภาพขององค์การให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ อันนำไปสู่การพัฒนาที่มีความสุจริต โปร่งใสและเป็นธรรม (วรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ, 2554)

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรที่มีหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบพัฒนาท้องถิ่นในระดับพื้นที่ ลักษณะสำคัญประการหนึ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ การมีความเป็นอิสระในการดำเนินงานด้านต่างๆ อาทิ การกำหนดนโยบายการบริหารงานบุคคล การกิจและความรับผิดชอบดำเนินงานการบริหารการเงิน การคลัง และการงบประมาณ และเพื่อให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการและจัดบริการสาธารณะต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีการถ่ายโอนภารกิจการจัดบริการสาธารณะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ยังผลให้สัดส่วนงบประมาณการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน (วุฒิสาร ตันไชย, 2548)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีการบริหารจัดการโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อบริหารภารกิจตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี อันประกอบไปด้วยการจัดหารายได้ และการใช้จ่ายการดำเนินกิจกรรม/โครงการต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่าตลอดจนส่งผลเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนชาวจังหวัดนนทบุรี องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ซึ่งประกอบไปด้วย 1. ฝ่ายบริหารซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน 2. ฝ่ายสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด 3. ฝ่ายราชการประจำ และ 4. ฝ่ายประชาสังคม ซึ่งประกอบด้วย 1) ส่วนราชการและส่วนภูมิภาค 2) ภาคเอกชน 3) เครือข่ายภาคประชาชน ได้มีฉันทามติร่วมกัน คือ วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ การพัฒนา ความมุ่งมั่นการทำงาน เป็นต้น โดยเน้นการพัฒนา 3 ด้าน คือ 1) คุณภาพชีวิต 2) การศึกษา และ 3) สิ่งแวดล้อม (องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี, 2559) แต่ก็ยังไม่เคยมีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโดยใช้หลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการนโยบายสาธารณะเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนภายใต้การบริหารจัดการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและประเทศชาติโดยรวมต่อไป

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็นการค้นคว้า ดังต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล (Good Governance) ถูกนำมาใช้เป็นเงื่อนไขของความรับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรระหว่างประเทศที่มีส่วนร่วมในโครงการให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนา โดยถือว่ารัฐบาลเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจที่สำคัญของสังคมทุกระดับ จึงมีการเรียกร้องให้มีการปรับปรุงการบริหาร ซึ่งรวมถึงการปรับปรุงโครงสร้าง และระเบียบกฎเกณฑ์ที่ค่อนข้างซับซ้อนของรัฐ เพื่อเอื้ออำนวยต่อการนำนโยบายการพัฒนาประเทศไปปฏิบัติ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ, 2554).

หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นมิติใหม่ของการบริหารงานภาครัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ การเน้นบทบาทของผู้บริหารงานภาครัฐในฐานะที่เป็นผู้ให้บริการที่มีคุณภาพสูงตามที่ประชาชนในฐานะผู้รับบริการต้องการ การสนับสนุนให้เกิดความเป็นอิสระในการบริหารงานแต่ละระดับมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดการควบคุมของราชการส่วนกลาง การเรียกร้องความสามารถด้านการปฏิบัติงานทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร เกณฑ์การวัดผลการปฏิบัติงานและให้ผลตอบแทน การตระหนักเห็นความสำคัญของทรัพยากรบุคคลและเทคโนโลยี ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถปฏิบัติงานจนบรรลุผลได้ตามเป้าหมาย การเปิดกว้างให้มีการแข่งขัน โดยพิจารณาว่าจุดมุ่งหมายของงานภาครัฐในแบบใดที่ยังควรกระทำโดยส่วนราชการและส่วนใดที่ควรปล่อยให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการแทน นักรัฐประศาสนศาสตร์ส่วนหนึ่งยังมองว่าธรรมาภิบาลเป็นมิติใหม่ที่เน้นบทบาทของผู้บริหารที่จะปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ มีการตรวจสอบ สามารถประเมินผลงานได้อย่างชัดเจน และมีการแข่งขันเพื่อการจัดการการบริการที่ดีขึ้น (อัษฎางค์ ปาณิกบุตร, 2554)

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้ทุกส่วนราชการต้องถือปฏิบัติ นำหลักการบริหารจัดการที่ดี มาเป็นหลักปกครองประเทศให้เกิดความสงบสุข โดยยึดหลักพื้นฐาน 6 ประการ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542) คือ

1. หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้อง เป็นธรรม การดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักกฎหมาย การกำหนดกฎ กติกา และมีการปฏิบัติตามกฎ กติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัดโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ ความยุติธรรมของประชาชน

2. หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัย

3. หลักความโปร่งใส หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

4. หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยวิธีการแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ การทำประชาพิจารณ์ การร่วมลงประชามติ หรืออื่นๆ ที่เปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

5. หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตนเอง

6. หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยการรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้อย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และมีการรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

หลักของธรรมาภิบาล มุ่งเน้นให้ทราบถึงปัจจุบันที่มีการทำงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล แล้วก่อให้เกิดประโยชน์ต่อความต้องการของประชาชนสูงที่สุด และเป็นการเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบ้านเมือง ซึ่งการที่จะทำให้หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองเกิดผลสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารหรือผู้นำมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะนำมาปฏิบัติเพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน และต้องเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจถึงหลักธรรมาภิบาลมากขึ้น (อัมภาวงศ์ ปาณิกบุตร, 2554)

แนวคิดการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ได้กำหนด ขอบเขตความหมายของคำว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การบริหารราชการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังต่อไปนี้ 1) เกิดประโยชน์สุขของประชาชน 2) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ 3) มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ 4) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น 5) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ 6) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ และ 7) มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ (พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546)

แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 4 พ.ศ. 2552) มาตรา 45 องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดังต่อไปนี้ (1) ตราข้อบัญญัติโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย (2) จัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด (3) สนับสนุนสภาพตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น (4) ประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลและ

ราชการส่วนท้องถิ่นอื่น (5) แบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่สภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น (6) อำนาจหน้าที่ของจังหวัดตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 เฉพาะภายในเขตสภาตำบล (7) คຸ້ມຄອງ ດູແລ ແລະ ບຳຮຸ່ງຮັກສາທຳຢາກຣຣມຊາດີແລະສິ່ງແວດລ້ອມ (7 ทวิ) ບຳຮຸ່ງຮັກສາສິລະ ຈາຣິຕ ປະເພນີ ກູມີປຸຣຸຢາທຳອຸ່ນ ແລະ ວັດຖຸນຣຸຣມອຸ່ນດີຂອງທຳອຸ່ນ (8) ຈັດທຳກິຈກຸກໃດໆ ອຸ່ນເປັນອຳນາຈຳນຳທີ່ຂອງ ຣາຊກຸກ ສ່ວນທຳອຸ່ນອຸ່ນທີ່ຢູ່ໃນເຂຕອຸ່ນຄຳກຸກບຸກຸກສ່ວນຈັງຫວັດ ແລະ ກິຈກຸກນັ້ນເປັນກຸກສມຄວຸກໃຫ້ຣາຊກຸກສ່ວນ ທຳອຸ່ນອຸ່ນຮ່ວມກັນດຳເນີນກຸກຫຼື ໃຫ້ອຸ່ນຄຳກຸກບຸກຸກສ່ວນຈັງຫວັດຈັດທຳ ທັງນີ້ ຕາມທີ່ກຳນົດໃນກຸກຣຸກທຸກວງ (9) ຈັດທຳກິຈກຸກອຸ່ນໃດຕາມທີ່ກຳນົດໄວ້ໃນຣາຊກຸກບຸກຸກນີ້ຫຼືກຸກຸກອຸ່ນອຸ່ນກຳນົດໃຫ້ເປັນອຳນາຈຳນຳທີ່ຂອງອຸ່ນຄຳກຸກ ບຸກຸກສ່ວນຈັງຫວັດ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย โดยวิธีการแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรสำหรับวิจัยเชิงปริมาณ ทำการศึกษาจากกลุ่มประชากรที่เป็นประชาชนทั่วไปในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 1,117,419 คน

กลุ่มตัวอย่างการวิจัย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยการคำนวณ ตามสูตรของ Yamane (พิสนุ พองศรี, 2549: 112) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants)

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นผู้ที่มีความรู้หน้าที่บริหารจัดการ ได้แก่ 1) นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 คน 2) นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 คน 3) หัวหน้าส่วนราชการ (ด้านการพัฒนา 1 คน 4) หัวหน้าฝ่ายการคลัง 1 คน 5) หัวหน้าฝ่ายจัดซื้อจัดจ้าง 1 คน 6) เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัสดุ 3 คน และ 7) หัวหน้าฝ่ายโยธา 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ ลักษณะเป็นแบบข้อคำถามแบบมีโครงสร้าง (Structrue Interview) เกี่ยวกับการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. แบบสอบถามสำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี 6 ด้าน ได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความโปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบต่อสังคม และ 6) หลักความคุ้มค่า โดยกำหนดเกณฑ์ ดังนี้ เห็นด้วยมากที่สุด (5 คะแนน) เห็นด้วยมาก (4 คะแนน) เห็นด้วยปานกลาง (3 คะแนน) เห็นด้วยน้อย (2 คะแนน) เห็นด้วยน้อยที่สุด (1 คะแนน)

3. แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ สำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณ เกี่ยวกับการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งการจดบันทึก และบันทึกเสียง

การเก็บข้อมูลจากประชาชนโดยแจกแบบสอบถาม โดยขอความอนุเคราะห์จาก อบจ. นนทบุรี ในการขอความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และนายกอบต.ทุกแห่ง แจกแบบสอบถาม จำนวน 400 ฉบับ ได้รับกลับคืน จำนวน 336 ฉบับ ซึ่งมีความสมบูรณ์สามารถนำไปวิเคราะห์ได้ คิดเป็นร้อยละ 84.00

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

การวิเคราะห์ทางสถิติ การแปลผลคะแนนความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาล มีเกณฑ์การพิจารณาค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) (สุภางค์ จันทวานิช, 2553) ทั้งการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) และการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction)

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 51 ปี ขึ้นไป มีสถานภาพสมรส มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีรายได้ต่อเดือน 15,001 - 20,000 บาท มีตำแหน่งเป็นข้าราชการส่วนท้องถิ่น และมีประสบการณ์การทำงาน 11 ปี ขึ้นไป

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความคุ้มค่า และด้านหลักความรับผิดชอบ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมและรายด้าน

การบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาล ของ อบจ.นนทบุรี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านหลักนิติธรรม	3.57	0.62	มาก
ด้านหลักคุณธรรม	3.59	0.57	มาก
ด้านหลักความโปร่งใส	3.61	0.52	มาก
ด้านหลักการมีส่วนร่วม	3.52	0.68	มาก
ด้านหลักความรับผิดชอบ	3.81	0.66	มาก
ด้านหลักความคุ้มค่า	3.73	0.65	มาก
โดยรวม	3.63	0.61	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นของของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับ ค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา และต่ำสุด ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านหลักความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.66) รองลงมาคือ ด้านหลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.65) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านหลักการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.68)

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี พบว่า ปัญหาและอุปสรรคต่อการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี โดยรวม ได้แก่ (1) ประชาชนขาดการมีส่วนร่วม เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ ไม่มีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ หรือร่วมปฏิบัติงาน (2) ปัญหาด้านหลักความโปร่งใส เนื่องจากการบริหารจัดการเป็นเรื่องของส่วนราชการ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีหน้าที่เข้าไปตรวจสอบโดยตรง การทำงานขึ้นอยู่กับการจัดสรรงบประมาณและการตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด (3) ประชาชนยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเองในด้านการตรวจสอบการใช้หลักธรรมาภิบาลของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ดังนี้ (1) ควรเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภาครัฐ ทั้งด้านการรับรู้ข้อเท็จจริงและสามารถขอข้อมูลในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างโปร่งใส (2) ควรจัดทำระบบรายงานข้อมูลสารสนเทศแก่ประชาชนอย่างเป็นปัจจุบัน (3) ควรจัดให้มีบริการประชาชนที่มีประสิทธิภาพทั้งด้านการสื่อสาร การร้องเรียนร้องทุกข์ การแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่ พบว่า ความคิดเห็นของของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะประชาชนในฐานะผู้รับบริการได้รับผลกระทบจากการบริหารจัดการที่ดี และได้รับผลประโยชน์สูงสุดและเป็นธรรม ทำให้สามารถยกระดับและสร้างความน่าเชื่อถือขององค์การได้ในระดับสูง สอดคล้องกับแนวคิดของบวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ (2554) ได้กล่าวถึงการบริหารโดยหลักธรรมาภิบาล จะช่วยเพิ่มศักยภาพขององค์การให้สอดคล้องกับทิศทางพัฒนาประเทศด้านต่างๆ อันนำไปสู่การพัฒนาที่มีความสุจริต โปร่งใสและ

เป็นธรรม ส่วนปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ ประชาชนยังไม่เข้าใจบทบาทของตนเองในด้านการตรวจสอบการใช้หลักธรรมาภิบาลของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยมีข้อเสนอแนะว่า ควรเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภาครัฐ ทั้งด้านการรับรู้ข้อเท็จจริงและสามารถขอข้อมูลในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างโปร่งใส นั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ อัมภวรงค์ ปาณิกบุตร (2554) ได้กล่าวถึงการทำที่จะทำให้หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองเกิดผลสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารหรือผู้นำมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะนำมาปฏิบัติเพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน และต้องเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจถึงหลักธรรมาภิบาลมากขึ้น

สรุป

การบริหารจัดการโดยหลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการสำคัญของการบริหารจัดการภาครัฐสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน และต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการบ้านเมือง การที่จะบริหารจัดการบ้านเมืองให้เกิดผลสำเร็จ ได้นั้น ผู้บริหารหรือผู้นำทั้งในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน จะต้องนำหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า มาปฏิบัติอย่างครบถ้วน

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งนี้

1. ควรให้ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ชี้แจงประชาสัมพันธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี
2. ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีโอกาสดูความคิดเห็นหรือประชาพิจารณาในการจัดทำโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนในการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการจัดทำบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนจังหวัดที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดี เพื่อเป็นแนวทางและสารสนเทศเพื่อการบริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และคณะ. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบาย สาธารณะ*. กรุงเทพมหานคร : เอ.พี.กราฟฟิค ดีไซน์.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546” (9 ตุลาคม 2546).
- ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 120 ตอนที่ 100 ก, 1-16.
- พิสนุ พองศรี. (2549). *วิจัยทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพมหานคร : เทียมผ้าการพิมพ์.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2548). *การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี.กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

- องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี. (2559). รายงานผลการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2558 – 2561) ฉบับทบทวนประจำปีงบประมาณงบประมาณ พ.ศ. 2559. นนทบุรี: กองแผน และงบประมาณ ฝ่ายนโยบายและแผนงาน องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี.
- อริย์ธัช แก้วเกาะสบบ้า. (2560). “หลักธรรมาภิบาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560”. สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2560, จาก <http://www.socgg.soc.go.th/socThai.htm>
- อัษฎางค์ ปาณิกบุตร. (2554). ธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2560, จาก <http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/>

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

The Community Enterprises Development through the Sufficiency Economy
Philosophy of Bueng Cham O Sub-district Administrative Organization,
Nong Suea district, Pathum Thani Province

ธีรเดช สอนงทวิพร^{1*}, เกสินี ชิวปรีชา²

Teeradej Snongtaweepon^{1*}, Kesinee Chiwpreecha²

¹หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการองค์การ, มหาวิทยาลัยเกริก
Master of Arts Program in Organizational Management, Krirk University

²หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกริก
Master of Education Program in Educational Administration, ,Krirk University

*Corresponding author, E-mail : teera.thaweepon@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี วิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 29 คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ มีจุดเน้น 2 ด้าน คือ (1) ความพร้อมของชุมชนเพื่อการทำวิสาหกิจชุมชน และ (2) การจัดการการผลิตและการตลาดของวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ ได้แก่ ปัญหาด้านการจัดทำแผนแม่บทชุมชนต้องใช้เวลาประสานงานนานมากทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา เกษตรกรบางคนยังขาดความรู้และมีทัศนคติเชิงลบเกี่ยวกับการดำรงชีวิตแบบพอเพียง

3. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ มี 4 ประเด็น คือ (1) จัดอบรมพัฒนาเกษตรกร (2) พัฒนาเครือข่ายชุมชนให้มีความเข้มแข็ง (3) พัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่มุ่งเน้นนวัตกรรมใหม่ (4) ประชาสัมพันธ์และสนับสนุนให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

คำสำคัญ : วิสาหกิจชุมชน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

The aims of this research were studied conditions, problems and guidelines for Community Enterprises Development through the Sufficiency Economy Philosophy of Bueng Cham O Sub-district Administrative Organization, Nong Suea district, Pathum Thani

Province. The research approach qualitative was using the emphasizing documentary study, an in-depth interview of 29 key informants , analytic Induction, conclusion and verification

The findings were as followed: 1) The condition of developing community enterprises by the Sufficiency Economy Philosophy of Bueng Cham O Sub-district Administrative Organizations were emphasis that (1) preparedness of developing community Enterprises (2) productivity and marketing management of community enterprises. 2) problems of Developing Community Enterprises were 2 problems that ; (1) Developing of Community Master Plan (2) Farmers have lack of knowledge and negative attitude in the Sufficiency Economy Philosophy. 3)guidelines for development of Community Enterprises by the Sufficiency Economy Philosophy were do ; (1) Training (2) developing community network (3) developing innovation product (4) public relation and Ecotourism promotion

Keywords : community enterprise, Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งได้ระบุว่าเศรษฐกิจชุมชนเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนแห่งชาติ, 2548: 20) สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของภาครัฐ ในความพยายามส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจจากความรู้พื้นฐานของชุมชนทั้งในด้านเงินทุน จากนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในปี พ.ศ. 2544 เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยรัฐพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น ด้านเงินทุน ด้านความรู้สมัยใหม่ และด้านการบริหารจัดการ เป็นต้น

วิสาหกิจชุมชน เป็นองค์กรที่ตั้งขึ้น ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ซึ่งกำหนดความหมายของ วิสาหกิจชุมชน ไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายความว่า “กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้าการให้บริการ หรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นรูปนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนด”

องค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามนโยบายหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบผลสำเร็จ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแก่ประชาชนเพื่อประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน และเป็นแบบอย่างแหล่งเรียนรู้แก่ชุมชนอื่นๆ อันเนื่องมาจากเกษตรกร ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้พระราชทานที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จำนวนกว่า 3,000 ไร่ ในพื้นที่ตำบลบึงชำอ้อ อ.หนองเสือ จ.ปทุมธานี โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ดำเนินการจัดสรรที่ดินพระราชทานนี้ให้แก่เกษตรกร จำนวน 120 ราย เพื่อเป็นการหล่อหลอมให้ประชาชนชาวไทยเกิดความมุ่งมั่นมีความเข้าใจต่อการสร้างหลักประกันชีวิตให้แก่เกษตรกรไทยทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้มีพระราชโอรสองค์หนึ่ง คือ มีพระราชประสงค์ให้แก่วิสาหกิจที่ที่ดินของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์อยู่เดิมนั้นได้ทำกินต่อไปชั่วลูกชั่วหลานตราบที่ยังยึดถืออาชีพเกษตรกรอยู่ แต่จะไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น (สมยศ แสงมณี, 2560) การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้ขยายผลเป็นการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแต่ยังไม่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ที่แล้วเสร็จในขณะนี้ และมีประเด็น

หรือมีขมิมาปฏิบัติ 3. มิติด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือ เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดย ปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอาเปรียบกัน การมุ่งร้ายทำลายกัน และ 4. มิติด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต (way of life) ของประชาชน เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้เป็นสิน เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

แนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ คำว่า “วิสาหกิจชุมชน” นั้นสามารถใช้คำว่า “ธุรกิจชุมชน” แทนได้ วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการ ซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลผลิต และทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยมีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อการสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย (ชฎิล โรจนานนท์, 2558) ในด้านทุนของวิสาหกิจชุมชน มีทั้งทุนที่เป็นเงิน ทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติดิน น้ำ ป่า ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะต่างๆ วัฒนธรรม ทุนทางสังคม หรือความเป็นพี่น้อง ความไว้วางใจกันของชุมชน เครือข่ายความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนวิสาหกิจชุมชนจะใช้ทุนตัวเองเป็นหลัก แต่ก็ไม่ปฏิเสธเงินจากภายนอก เพียงแต่รับเงินทุนจากภายนอกบนพื้นฐานความคิดใหม่ คือ การพึ่งตนเอง พึ่งทุนที่ตนเองมีเป็นหลัก ส่วนการตลาดของวิสาหกิจชุมชน นั้น ต้องมีเป้าหมายการผลิตก่อนว่า ต้องการทำการผลิตเพื่อบริโภคภายในครอบครัว ในชุมชนหรือระหว่างชุมชน ทำการผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการและจัดการผลผลิตให้ได้ก่อน ถ้าผลผลิตนั้นไปได้ดีแล้วจึงค่อยเพิ่มปริมาณการผลิต หรือหากว่าผลิตเกินความต้องการในตัวในชุมชนนั้นมีความโดดเด่นมีคุณภาพ มีลักษณะเฉพาะตัวพอที่นำออกไปจำหน่ายสู่ท้องตลาดได้ ก็เป็นเรื่องของกลไกการตลาดที่ต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2560)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อที่จะสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้นจำนวน 29 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

- 1.1 กลุ่มผู้บริหารท้องถิ่น 4 คน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ 1 คน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ 2 คน และเลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึง

ข้าอ้อ 1 คน

- 1.2 กำหนดตำบลบึงข้าอ้อ 1 คน
- 1.3 ผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลบึงข้าอ้อ 12 หมู่บ้าน (จำนวน 12 คน)
- 1.4 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประชาชนตำบลบึงข้าอ้อ หมู่บ้านละ 1 คน (จำนวน 12 คน)
2. ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาวิจัย ดังนี้

2.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาจากการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี รายงานความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลบึงข้าอ้อ อ. หนองเสือ จ. ปทุมธานี และศึกษาการดำเนินการตามนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลบึงข้าอ้อ อ. หนองเสือ จ. ปทุมธานี ในห้วงเวลาปี พ.ศ. 2555 -2559

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ทำการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามกรอบวัตถุประสงค์ นิตหมายขอสัมภาษณ์ตามตารางการนัดหมาย โดยขอความร่วมมือผ่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงข้าอ้อในการนัดหมายผู้ให้ข้อมูล ทั้ง 29 ราย บันทึกเสียง และจดบันทึก และขอรวบรวมเอกสารหลักฐานอื่นๆ เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงข้าอ้อ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ใช้แบบสัมภาษณ์ โดยใช้ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการวิจัย ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
2. ใช้แบบวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการเผยแพร่ข้อมูลเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินการตามนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงข้าอ้อ อ. หนองเสือ จ. ปทุมธานี ตั้งแต่ พ.ศ. 2555 – ถึง พ.ศ. 2559 โดยผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารนี้เป็นแนวทางของการวิเคราะห์และตีความร่วมกับข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยผู้วิจัยนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 รอบ รอบที่ 1 สัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่น รอบที่ 2 สัมภาษณ์กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและประชาชนตัวแทนจากหมู่บ้านละ 1 คน ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยอีก 2 คน ทำการสัมภาษณ์ จดบันทึก และบันทึกเสียงด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การลดทอนข้อมูล (Data Reduction)
2. การแสดงข้อมูล (Data Display)
3. การสร้างข้อสรุปและยืนยันผลสรุป (Conclusion & Verification)

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ส่วนที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 29 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) ผู้บริหารท้องถิ่น 4 คน ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงข้าอ้อ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงข้าอ้อ 2 คน และเลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงข้าอ้อ (2) กำนันตำบลบึงข้าอ้อ (3) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 - 12 (12 คน) และ(4) ประชาชน หมู่ 1-12 หมู่ละ 1 คน (12 คน) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 65.52 (19 คน) อายุระหว่าง 45 - 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 72.41 (21 คน) และการศึกษาในระดับประถม – มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 55.17 (16 คน)

ส่วนที่ 2 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี พบว่า

1. สภาพการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีการดำเนินการตามจุดเน้น 2 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ความพร้อมของชุมชนเพื่อการทำวิสาหกิจชุมชน 3 ประการ คือ (1) ความหลากหลายทางชีวภาพ มีการใช้ที่ดินรกร้างว่างเปล่า ซึ่งเป็นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์ มีการบริหารจัดการตามรูปแบบโครงการแก้มลิง ตามแนวพระราชดำริ (2) มีเกษตรกรที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น สามารถประยุกต์ความรู้เดิมมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ๆ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้สามารถผลิตพืชผลทางเกษตรแบบพอเพียงที่มีคุณค่าและมูลค่า และ (3) มีเครือข่ายชุมชน คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ ร่วมมือร่วมใจกันจัดการองค์กรชุมชนและเครือข่าย สามารถพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมกันจัดการทรัพยากร ผลผลิตต่าง ๆ แบ่งกันผลิตและร่วมกันบริโภค เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ ด้านที่ 2 มีการจัดการการผลิตและการตลาดของวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ประการ คือ (1) สร้างกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) มุ่งให้เกษตรกรเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อประยุกต์สร้างทางเลือกอาชีพทางการเกษตร (2) สร้างกระบวนการยอมรับ (Adoption Process) มุ่งให้เกษตรกรมีทัศนคติเชิงบวก และยอมรับการเปลี่ยนแปลงการสร้างทางเลือกอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และ (3) สร้างกระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Process) มุ่งเน้นให้เกษตรกร มีแนวทางจัดการระบบการผลิตและพัฒนามาตรฐานผลผลิตให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต เทคโนโลยี และความต้องการของตลาด

2. ปัญหาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้แก่ 2.1 ด้านการเรียนรู้ในการทำแผนแม่บทชุมชนต้องใช้เวลาประสานงานนานมาก ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และ 2.2 เกษตรกรบางคนขาดความรู้และมีทัศนคติเชิงลบเกี่ยวกับการดำรงชีวิตแบบพอเพียง

3. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มี 4 ประเด็น ดังนี้ 3.1 จัดอบรมพัฒนาเกษตรกรด้านความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและพึ่งตนเองได้ 3.2 พัฒนาเครือข่ายชุมชนให้มีความเข้มแข็ง 3.3 พัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่มุ่งเน้นนวัตกรรมใหม่ และ 3.4 ประชาสัมพันธ์และสนับสนุนให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่ พบว่า สภาพการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีความพร้อมด้านชุมชนและมีเกษตรกรที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น สามารถประยุกต์ความรู้เดิมมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ๆ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะได้มีการจัดการการผลิตและการตลาดของวิสาหกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถผลิตพืชผลทางเกษตรแบบพอเพียงที่มีคุณค่าและมูลค่า มีเครือข่ายชุมชน และชุมชนพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับแนวคิดของชวลี โรจนานนท์ (2558) ที่กล่าวว่า การประกอบกิจการของวิสาหกิจชุมชนนั้นจะรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลผลิต และทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยมีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อการสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไร ทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย และยังสอดคล้องกับแนวคิดของจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2560) กล่าวถึง กลไกการตลาดที่ต้องการผลิตภัณท์ที่มีคุณภาพ หากว่าผลิตภัณท์บางตัวในชุมชนนั้นมีความโดดเด่นมีคุณภาพ มีลักษณะเฉพาะตัวสามารถจำหน่ายสู่ท้องตลาดได้ จึงได้ขอค้นพบด้านแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนที่มุ่งเน้นนวัตกรรมใหม่

สรุป

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี เป็นการสร้างแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบลบึงชำอ้อ ให้มีการพึ่งพาตนเองได้โดยยึดหลักปฏิบัติตามแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) โดยเน้นให้เกษตรกรลงมือปฏิบัติเริ่มจากการปลูกพืชผักต่างๆ ให้พอมี พอกิน พอใช้สามารถสร้างรายได้ให้ครอบครัว ซึ่งต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีบนพื้นฐานของการมีความรู้และมีคุณธรรม มีการพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับครอบครัวและขยายไปสู่ชุมชน โดยมีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชนร่วมกัน ทำให้สามารถพัฒนาวิสาหกิจของชุมชน ที่มีการจัดการระบบการผลิตและพัฒนามาตรฐานผลผลิตให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต เทคโนโลยี และความต้องการของตลาดได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งนี้

1. ควรให้ผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรมีส่วนร่วมพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมากยิ่งขึ้น
2. ควรจัดประชุมชี้แจงนโยบายและสำรวจความต้องการในการอบรมพัฒนาความรู้การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาระดับการนำนโยบายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชน ซึ่งอาจใช้วิธีการศึกษาวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
2. ควรมีการศึกษาความต้องการของตลาดด้านผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจของชุมชนเพื่อนำข้อมูลสารสนเทศมาพัฒนาการสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจของชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2560). ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: จากบริบทของสังคมไทยสู่สังคมโลก”ในการสัมมนาวิชาการ เรื่อง “พัฒนบริหารศาสตร์กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน” วันที่ 24 เมษายน พ.ศ.2560, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชฎิล โรจนานนท์. (2558). วิสาหกิจชุมชน. สำนักนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. กระทรวงการคลัง.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนแห่งชาติ พ.ศ. 2548. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 122 ตอนที่ 6 ก (มกราคม 2548)
- สมยศ แสงมณี. รายงานชาวบึงชำอ้อสุดซาบซึ้งองค์พ่อหลวงพระราชทานที่ดินทำกินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์กว่า 3,000 ไร่ ในพื้นที่ตำบลบึงชำอ้อ ในการทำการเกษตรแบบพอเพียง ตามแนวทฤษฎีใหม่. สืบค้นจาก <http://pathumnews.com/post/4659>, เข้าถึงเมื่อ 10 มิถุนายน 2560.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). *การนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตและประกอบธุรกิจ* กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การ ปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์จำกัด.

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร

Parents' Participation in Educational Management of Buddhist Scripture School , General Education, in Bangkok

เกลิณี ชิวปรีชา^{1*}, ลือชัย แก้วสุข²
Kasinee Chiwpreecha¹, Lueichai Keawsuk²

¹หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกริก
Master of Education Program in Educational Administration, Krirk University

²หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกริก
Master of Education Program in Educational Administration, ,Krirk University

*Corresponding author, E- mail : kesineelex01@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ใช้กลุ่มตัวอย่างผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 155 คน โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครจชีและมอร์แกน และสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วนแล้วจับสลาก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และคำถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษา โดยรวม อยู่ในระดับมาก
2. ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษา พบว่ามีปัญหาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยผู้ปกครองระบุถึงปัญหาแต่ละด้าน ซึ่งจัดเรียงอันดับ 1 – 5 ได้แก่ 1) ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีศักยภาพในการบริจาคเงิน วัสดุ อุปกรณ์การศึกษา 2) ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณ 3) ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล 4) ไม่เข้าใจการนิเทศการศึกษา และ 5) ไม่ได้ติดตามข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียน โดยมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการประชุมชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจและเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็น และควรประชาสัมพันธ์ด้านการสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการ

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม การจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม

ABSTRACT

The purposes of this study were to investigate the state, problems and the suggestions of Parents' Participation in Educational Management of Buddhist Scripture School General Education, in Bangkok. The sample of the study consists of 155 parents, using a stratified random sampling method based on the ready-made table of sample-size

calculation of Krejcie & Morgan. The research instrument was using the 5-level rating scale questionnaires and open-ended, then analyzed by The used statistics were: percentage, mean, and standard deviation.

The research results are as follow :

1. An overall of the parents' participation in educational management was rated at the high level

2. The problems were as follows: the problems were the aspects of academic affair budgets, personnel management and general management . The ranking of 5 problems were as follows: 1) Most parents were poor and they did not have potential in the donation of money materials and teaching media 2) Parents do not understand about budgeting participation, 3) Parents do not understand about measurement. 4) Parents do not understand about supervision and 5) Parents do not follow to information. The suggestion were as follows: Invite the parents to meeting and providing more opportunities for the participation and the donation.

Keywords: Participation, Educational Management, Buddhist Scripture School

บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร เป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยวัดมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถาบันศาสนาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 12 กำหนดว่า “นอกเหนือจากรัฐเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัวยุติธรรม องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” โดยมีการบริหารจัดการภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 และประกาศมหาเถรสมาคมว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2553 โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดตั้งขึ้นทุกแห่งจะต้องได้รับอนุญาตจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำหรับหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่ขออนุญาตจัดตั้ง โดยวัดในจังหวัดต่างๆ จะสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ส่วนโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดตั้งขึ้นโดยวัดในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมีพันธกิจสำคัญ คือ 1) จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อผลิตและพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม 2) พัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง เป็นโรงเรียนคุณภาพมาตรฐานของไทยที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และ 3) เผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม และร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่มีความเข้มแข็ง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553)

ปัจจุบัน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร มีจำนวน 10 โรงเรียน มีการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักการกระจายอำนาจทางการบริหารจัดการศึกษาตามกฎกระทรวงศึกษาธิการ 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) ซึ่งยังไม่เคยมีการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษา

ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร เพื่อทราบสภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะ ในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ทั้งภาพรวมและรายด้าน เพื่อนำผลของการศึกษาใช้เป็นข้อมูลในส่งเสริมให้ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษาโรงเรียนในด้านต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพ ดียิ่งขึ้น

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในการศึกษาโดยมีประเด็นการค้นคว้า ดังต่อไปนี้

แนวคิดหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ตามกฎหมายกำหนด ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวถึงเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน สังคม ไว้ดังนี้ การจัดการศึกษา ให้ยึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรา 8 (2)) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา (มาตรา 9 (5)) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันทาง ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น (มาตรา 9 (6)) การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน (มาตรา 24 (6)) ให้ สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันทางศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของ ชุมชน โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน (มาตรา 29) ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ว่า ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริม สนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษาผู้แทนองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ผู้แทนครู ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารสถานศึกษา (มาตรา 40) ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดม ทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและ สนับสนุนการจัดการศึกษา (มาตรา 57) ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและ ทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน องค์กร วิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา (มาตรา 58) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยเป็นผู้จัดและมีส่วน ร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน ทรัพยากรอื่น ให้แก่สถานศึกษาและมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่าย ทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น (มาตรา 58 (2)) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549).

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา มีดังนี้ บุญณภัทร์ เดือนกลาง (2552) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน บ้านลาดใหญ่ อำเภอมะนัง จังหวัดชัยภูมิ พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน บ้านลาดใหญ่อำเภอมะนัง จังหวัดชัยภูมิ ในภาพรวม ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระดับ

ปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบำรุงรักษาศิลปะและวัฒนธรรม และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ในระดับปานกลาง ส่วนด้านบริหารจัดการ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในระดับน้อย ส่วนพจนานุกรม มีญาคำ (2553) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านดอนราษฎร์ดำรงวิทย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 และเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษา โรงเรียนบ้านดอนราษฎร์ดำรงวิทย์ จำแนกตามวุฒิการศึกษาและอายุ โดยใช้ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 250 คน ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านดอนราษฎร์ดำรงวิทย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการจัดหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการตัดสินใจในนโยบายบริหารโรงเรียน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ส่วนด้านความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน ด้านการช่วยเหลือการเรียนที่บ้าน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก สำหรับงานวิจัยของมหรณพ ยะอนันต์ (2548) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาโรงเรียนเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต 2 ใน 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารทั่วไป พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษา และอาชีพที่ต่างกัน พบว่า แตกต่างกัน ในทุกด้าน

จากการสังเคราะห์ข้อค้นพบงานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้งที่เป็นโรงเรียนเอกชน และโรงเรียนของรัฐ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ดังกล่าว พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยรวม อยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง ทั้งด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารทั่วไป และเมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่มีอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ต่างกัน พบว่า แตกต่างกันทุกด้าน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาทั้งภาพรวมและรายด้านของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ครูของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ปฏิบัติหน้าที่ในปีการศึกษา 2559 10 โรงเรียน จำนวน 260 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ปฏิบัติหน้าที่ในปีการศึกษา 2559 จำนวน 155 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (1970 : 607) แล้วทำการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ และจับสลาก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale)

5 ระดับ

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบคำถามปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย ขอความร่วมมือจากผู้บริหารโรงเรียนเพื่อแจกแบบสอบถามให้แก่ผู้ปกครองที่เข้าร่วมประชุมตามตารางกำหนดวันประชุมผู้ปกครองของโรงเรียน เก็บแบบสอบถาม และตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ครบถ้วนของการตอบแบบสอบถาม ได้แบบสอบถามกลับคืนที่มีความสมบูรณ์ จำนวน 134 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 86.45 แล้วนำแบบสอบถามไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่

1.1 ความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Validity)

1.2 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

2.1 ร้อยละ (percentage)

2.2 หาค่าเฉลี่ย (mean) เพื่อทราบข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

2.3 หาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อการกระจายของข้อมูลเป็นรายข้อ

3. ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และอธิบายด้วยฐานนิยม (Mode) ค่าความถี่ และร้อยละ และจัดอันดับตามความถี่ของปัญหาที่ระบุ อันดับ 1 -5 ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์พบว่า ลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามครุส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 73.13 มีอายุระหว่าง 36 – 45 ปี มากที่สุดจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 48.50 และส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรี จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 58.95 รองลงมา การศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 41.04

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษา โดยรวม ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.59) เมื่อพิจารณารายด้าน เรียงลำดับ ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.63) รองลงมาคือ ด้านการบริหารทั่วไป อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.85) ส่วนค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการบริหารงานบุคคล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$, S.D. = 0.90) ดังแสดงผลในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยรวมและรายด้าน

สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ฯ	ระดับการมีส่วนร่วม		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านวิชาการ	3.58	0.89	มาก
2. ด้านงบประมาณ	3.65	0.87	มาก
3. ด้านการบริหารงานบุคคล	3.55	0.90	มาก
4. ด้านการบริหารทั่วไป	3.63	0.85	มาก
โดยรวม	3.68	0.59	มาก

2. ปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน พบว่า มีปัญหาทุกด้าน ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยจัดเรียงอันดับปัญหาสำคัญ อันดับ 1 – 5 ได้แก่ 1) ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีศักยภาพในการบริจาคเงิน วัสดุ อุปกรณ์การศึกษา 2) ผู้ปกครองไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณ 3) ผู้ปกครองไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล 4) ผู้ปกครองไม่เข้าใจการนิเทศการศึกษา และ 5) ผู้ปกครอง ไม่ได้ติดตามข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียน ดังแสดงผลในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในแต่ละด้าน

ปัญหาการมีส่วนร่วม	ความถี่	ร้อยละ	อันดับ
1. ด้านวิชาการ			
1.1 ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร	1	0.57	8
1.2 ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล	7	4.00	3
1.3 ไม่เข้าใจการนิเทศการศึกษา	6	3.43	4
1.4 ไม่สามารถเข้าร่วมติดตามประเมินผลทางวิชาการและพัฒนาผู้เรียน	2	1.14	7
2. ด้านงบประมาณ			
2.1 ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณ	8	4.57	2
2.2 ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีศักยภาพในการบริจาคเงิน วัสดุ อุปกรณ์การศึกษา	9	5.14	1
2.3 ไม่เข้าใจระบบการเงินและการใช้จ่ายเงินของโรงเรียน	1	4.00	8
3. ด้านการบริหารงานบุคคล			
3.1 ไม่เข้าใจเรื่องการบริหารงานบุคคล/การสรรหา บรรจุแต่งตั้งครูและบุคลากรทางการศึกษา	2	1.14	7
3.2 ไม่มีความมั่นใจในการเข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา	3	1.71	6

ปัญหาการมีส่วนร่วม	ความถี่	ร้อยละ	อันดับ
3.3 ไม่เข้าใจเกี่ยวกับการร่วมจัดสวัสดิการและพัฒนาคุณภาพชีวิตของครู	2	1.14	7
4. ด้านการบริหารทั่วไป			
4.1 ไม่เข้าใจขอบข่ายงานของการบริหารทั่วไปอย่างเพียงพอ	3	1.71	6
4.2 ไม่ได้ติดตามข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียน	4	2.28	5
รวม	52	9.71	

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ให้ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนี้

ด้านวิชาการ

1) ควรมีการชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ปกครองในเรื่องการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

2) ควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองซักถามความเข้าใจเกี่ยวกับการติดตามประเมินผลและการนิเทศการศึกษา

ด้านงบประมาณ

3) ควรประชาสัมพันธ์ชี้แจงเกี่ยวกับการบริจาคเพื่อสนับสนุนงบประมาณในการบริหารและการจัดการศึกษา

4) ควรประชุมชี้แจงผู้ปกครองเกี่ยวกับการให้คำแนะนำช่วยเหลือด้านการบริหารการเงิน

ด้านการบริหารงานบุคคล

5) ควรประชุมชี้แจงเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาครู

ด้านการบริหารทั่วไป

6) ควรประชุมชี้แจงเพื่อขอความร่วมมือในการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้

7) ควรจัดให้มีระบบข้อมูลสารสนเทศเป็นปัจจุบันให้ผู้ปกครองทราบการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นระยะ ๆ

8) ควรจัดทำระบบรายงานพฤติกรรมนักเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมให้คำแนะนำในการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยรวม อยู่ในระดับมาก และค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีส่วนร่วมด้านงบประมาณ ด้วย นั้น อาจเนื่องมาจากผู้ปกครองได้ร่วมทำบุญบริจาคตามกำลังศรัทธา การเคารพนับถือพระพุทธศาสนา และเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แต่ก็อาจจะเป็นเฉพาะผู้ปกครองที่มีฐานะดี มีระดับการศึกษาสูง และมีอาชีพ มีรายได้สูง ที่จะมีศักยภาพในการบริจาคเงิน อย่างไรก็ตามทางโรงเรียนก็อาจจะดำเนินการระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะบุคคลที่มีประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา ซึ่งแตกต่างจากข้อค้นพบของผู้วิจัยอื่นๆ ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษา

โดยรวมอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง เท่านั้น เช่น พะนากร มีภูคำ (2553) ได้ทำการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านดอนราษฎร์ดำรงวิทย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านดอนราษฎร์ดำรงวิทย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย และมหรณพ ยะอนันต์ (2548) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาโรงเรียนเอกชน พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา โดยรวม อยู่ในระดับน้อย ส่วนบุญณภัทร์ เดือนกลาง (2552) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านลาดใหญ่อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง

ในขณะที่ประเด็นปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม พบว่า มีปัญหาทุกด้าน ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ซึ่งได้ระบุปัญหาที่อยู่ในอันดับ 1 – 5 ว่า ปัญหา คือ ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีศักยภาพ ในการบริจาคเงิน วัสดุ อุปกรณ์การศึกษา ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณ การวัดและประเมินผล การนิเทศการศึกษา และไม่ได้ติดตามข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียน ดังกล่าว อาจจะเป็นเพราะมีผู้ปกครองที่เป็นส่วนน้อยที่มีฐานะดี มีระดับการศึกษาสูง มีความสามารถในการบริจาคมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งให้เห็นว่า ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษา และอาชีพต่างกันจะมีส่วนร่วมต่างกันในทุกด้าน สอดคล้องกับบุญณภัทร์ เดือนกลาง (2552) ที่พบว่า ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน แตกต่างกันทุกด้าน

ทั้งนี้ ในด้านข้อเสนอแนะ มีประเด็นที่เสนอแนะว่า ควรมีการประชุมชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจในทุกด้านและเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็น และควรประชาสัมพันธ์ด้านการสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการ นั้น เป็นข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับปัญหา ดังนั้น หากโรงเรียนมีการประชุมชี้แจงให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะทำให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา ด้วยความเข้าใจ ในทุกด้าน ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ตามที่กฎหมายมีเจตนารมณ์ให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่าย รวมถึงองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ก็สามารถที่จะส่งผลต่อการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ควรมีการชี้แจงประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงบทบาทของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในทุก ๆ ด้าน ทั้งการบริหารวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป นอกเหนือจากการมาทำบุญที่วัดตามปกติประเพณี เพื่อให้ผู้ปกครองรับรู้และเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนในวัยเรียนที่เป็นสามเณร โดยมีส่วนร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วย จึงจะทำให้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการจัดการศึกษา เป็นไปอย่างบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาและการบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งนี้

1. ควรนำเสนอรายงานผลการบริหารและจัดการศึกษา ต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

2. ควรมีการประชาสัมพันธ์การจัดการศึกษา และประสานองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเผยแพร่ผลงานการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนให้ทราบผ่านระบบการสื่อสารอย่างกว้างขวาง

3. ผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมสนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาพัฒนางานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน โดยให้ผู้ปกครองมีโอกาสร่วมติดตามประเมินผลการจัดการเรียนการสอนด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และนักเรียน ที่มีต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อนำเสนอสารสนเทศ เพื่อการบริหารและจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน โดยทำการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในการวางแผนพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ.(2548). *กฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548*. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนที่ 54 ก (8 กรกฎาคม 2548)
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร : สุริยสาสน์.
- บุญฤทธิ์ เตือนกลาง. (2552). *การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านลาดใหญ่อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- พะนกร มีภูคำ. (2553). *การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการศึกษาโรงเรียนบ้านดอนราษฎร์ดำรงวิทย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ มหาวิทยาลัยนอร์ท กรุงเทพ.
- มหรณพ ยะอนันต์ (2548). *การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาโรงเรียนเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553) *คู่มือการปฏิบัติงานการขอจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม*. กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.(2549). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. (ในรวมกฎหมายการศึกษา เล่ม 1 : 2549)*. สำนักพัฒนากฎหมายการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Cronbach, Lee Joseph. (1970). *Essentials of Psychological Testing*. 3 rd.ed. New York: Harper and Row.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). *Determining Sample Size for Research Activities*. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), pp. 607-610.

การศึกษาการสื่อความหมายมรดกทางรถไฟสายมรณะผ่านทุน “Weary Dunlop Boonpong Fellowship” เพื่อช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

THE STUDY OF THE INTERPRETATION OF THE DEATH RAIL WAY FROM “WEARY DUNLOP BOONPONG FELLOWSHIP” FOR THE PURPOSE OF THE INTERNATIONAL RELATIONSHIP

ธัญวรัตน์ ถาวรโชติวงศ์

Thunwarat Thavonchoti Wong

วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Collage of Innovation, Thammasat University

Corresponding author, E-mail: infinitylife1982@gmail.com

บทคัดย่อ

ทางรถไฟสายมรณะ จ. กาญจนบุรี มักถูกมองเป็นเพียงส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ แต่โดยความจริงแล้วประวัติศาสตร์ในส่วนนี้ถูกนำมาสื่อความหมายและใช้งานด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษา Weary Dunlop Boonpong Fellowship ทุนฝึกอบรมศัลยแพทย์ไทยในออสเตรเลีย ซึ่งมีที่มาจากการสื่อความหมายทางรถไฟสายมรณะ จึงจะช่วยอธิบายการใช้งานประวัติศาสตร์ที่ช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในแบบการทูตเชิงวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ทางรถไฟสายมรณะ การทูตเชิงวัฒนธรรม ทุนการศึกษา

ABSTRACT

The Death Railway at Kanchanaburi Province always have been seen as a part of history. In fact, This part of history have been interpreted and used for the purpose of international relationship until now. So the study of Weary Dunlop Boonpong Fellowship, the exchange scholarship for Thai surgeons to practice their skill in Australia, Which from the interpretation of The Death Railway will describe the usage of history for the development of international relationship as the cultural diplomacy.

Keywords: The Death Railway, Cultural Diplomacy, Scholarship

บทนำ

การเผยแพร่วัฒนธรรมสามารถใช้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือที่เรียกว่าการทูตเชิงวัฒนธรรม Weary Dunlop Boonpong Fellowship ทุนอบรมทักษะด้านศัลยศาสตร์ซึ่งริเริ่มโดยชาวออสเตรเลียเป็นรูปแบบหนึ่งของการทูตเชิงวัฒนธรรม ผลจากการดำเนินงานทุนได้ช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยและออสเตรเลียในระดับประชาชนและในระดับองค์กรมาอย่างยาวนานจวบจนปัจจุบัน

ชื่อทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship เป็นการรวมกันระหว่างชื่อของผู้ริเริ่มรวบรวมทุนชาวออสเตรเลีย Sir Edward Weary Dunlop นายแพทย์ผู้เป็นอดีตเชลยศึกเข้ามาสร้างทางรถไฟสายมรณะ จ. กาญจนบุรี และชื่อคหบดีชาวกาญจนบุรี คุณบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์ ตัวแทนชาวไทยผู้ทุ่มเทร่างกาย แรงใจ และกำลังทรัพย์ ลักลอบให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมแก่เชลยศึกแม้อภัยโทษจะคาดโทษตายแก่ผู้ให้ความช่วยเหลือเชลยศึก ดังนั้นเพื่อตอบแทนคุณชาวไทยอย่างคุณบุญผ่อง Sir Weary Dunlop จึงริเริ่มรวบรวมเงินและจัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อประโยชน์ต่อการแพทย์ของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา

ปัจจุบันเรื่องราวการช่วยเหลือเชลยศึกของคุณบุญผ่องมักได้รับความสำคัญเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-ออสเตรเลีย แต่ถ้ามองข้ามไปว่าประวัติศาสตร์ส่วนนี้ได้ช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยและออสเตรเลียมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงศึกษาทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship ในแง่มุมของการการสื่อความหมายทางรถไฟสายมรณะที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระดับประชาชนที่มีมาอย่างต่อเนื่องมากกว่า 30 ปี

ทบทวนวรรณกรรม

เนื่องจากงานวิจัยนี้เกี่ยวข้องกับทางรถไฟสายมรณะโดยตรง แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยจึงประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ความหมายสำคัญของทางรถไฟสายมรณะ และรวมถึงแนวคิดในการสื่อความหมายและการใช้งานมรดกทางวัฒนธรรมนี้

ในเรื่องความหมายสำคัญของทางรถไฟสายมรณะ จากการศึกษาของอภิญา บัศคารา อรุณนภาพร (Apinya Arrunapaporn, 2008) พบว่าทางรถไฟสายมรณะ จ. กาญจนบุรีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแห่งความทารุณโหดร้ายเพราะมีประวัติการก่อสร้างทางที่ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก โดยมีผู้เกี่ยวข้อง 3 ฝ่ายคือ ฝ่ายเหยื่อ (Victims) อันได้แก่ เชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตร และแรงงานชาวเอเชีย ฝ่ายผู้กระทำ (Perpetuator) ได้แก่ ญี่ปุ่น และฝ่ายผู้เฝ้ามอง (By Stander) ได้แก่ ชาวไทย นอกจากนี้มรดกทางวัฒนธรรมนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมข้ามพรมแดน และพบว่าออสเตรเลียซึ่งเป็นชนชาติหนึ่งในฝ่ายเหยื่อให้ความสำคัญกับทางรถไฟสายมรณะมาก และมีการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมนี้ว่าเป็นรูปธรรมและสม่ำเสมอ ตัวอย่างที่พบเห็นได้คือ การพัฒนาช่องเขาขาด พิพิธภัณฑสถานแห่งความทรงจำอันเป็นพิพิธภัณฑสถานซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ช่วงหนึ่งของทางรถไฟสายมรณะ และการจัดงาน Anzac day ในวันที่ 25 เมษายนของทุกปี โดยกองปรดิ้ว Dawn Service ซึ่งจัดที่ช่องเขาขาด เป็นต้น

สำหรับแนวคิดหลักที่ใช้ในงานวิจัยคือการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมของ David Loventhal ซึ่งเน้นถึงวัตถุประสงค์การสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมในช่วงเวลาต่างๆ ว่าแนวทางการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมใด ขึ้นอยู่กับบริบท และความจำเป็นของสังคมในช่วงเวลานั้นๆ

Heritage “seeks to design a past that will fix the Identity and enhance the well-being of some chosen [group]”. (มรดกทางวัฒนธรรม เป็นการการออกแบบอดีตเพื่อซ่อมแซมอัตลักษณ์และปรับปรุงสวัสดิภาพเฉพาะบางกลุ่มที่ได้รับเลือก) (Apinya Arrunapaporn, 2008:206) และนอกจากนี้เขายังเสนอความคิดว่า “Heritage is not an inquiry into the past but a celebration of it, not an effort to know what actually happened but a profession of faith in a past tailored to present-day purposes” (มรดกทางวัฒนธรรมไม่ได้เป็นการสืบค้นไปยังอดีตแต่เป็นการเฉลิมฉลองอดีตไม่ได้เป็นความพยายามที่จะศึกษาว่าเกิดอะไรขึ้น แต่เป็นการแสดงความศรัทธาต่ออดีตที่ดัดแปลงสร้างรูปแบบมาแล้วเพื่อจุดประสงค์ในปัจจุบัน) (Apinya Arrunapaporn, 2008:206) หรืออาจกล่าวได้โดยสรุปว่าการใช้

งานมรดกวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับการหยิบยกแง่มุมบางประการของมรดกทางวัฒนธรรมมาใช้งานตามจุดประสงค์ความจำเป็นในปัจจุบันมากกว่าจะเป็นการส่งเสริมให้ชุดคันทออดี

นอกจากนี้ในเรื่องจุดประสงค์การใช้งานมรดกทางวัฒนธรรม J.E. Tunbridge และ G.J. Ashworth ได้อธิบายว่าเป็นไปได้ 3 แนวทาง คือ มรดกในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม มรดกในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางการเมือง และมรดกในฐานะที่เป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจ (Walai Buppha, 2012:38)

เมื่อนำจุดประสงค์การใช้งานมรดกทางวัฒนธรรมตามแนวคิดของ J.E. Tunbridge และ G.J. Ashworth มาพิจารณาเกี่ยวกับการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมแห่งความทารุณโหดร้ายของอภิญญา บัศคารา อรุณนภาพร (Apinya Arrunnaporn, 2008) จะพบว่า ในฐานะทรัพยากรทางมรดกวัฒนธรรม มรดกนี้เป็นบทเรียนแก่ชนรุ่นหลังที่คอยย้ำเตือนไม่ให้เกิดหายนะขึ้นได้อีก บางคราวกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากตัวมรดกประคับประคองชีวิตผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้มีชีวิตอยู่ต่อมาได้เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตพวกเขาอาจจะลืมเลือนตลอดชีวิต หลายครั้งเป็นการทบทวนเรื่องราวเพื่อให้พวกเขาข้ามผ่านอดีต บางครั้งเป็นการชดเชยความผิดของตนเอง สำหรับในทางการเมืองมรดกทางวัฒนธรรมแห่งความทารุณโหดร้ายสร้างหายนะแก่คนหมู่มาก จึงช่วยสร้างความทรงจำร่วมให้เกิดแก่ประชาชน และความทรงจำนั้นเองเป็นกลไกปลูกฝังความรักและความหวงแหนในชาติ และหากมองมรดกชนิดนี้ในเชิงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ตัวมรดกสร้างรายได้จากความอยากรู้อยากเห็นของประชาชน และประชาชนได้รับความเพลิดเพลินจากการทราบถึงเรื่องราวของการสูญเสียและความทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตามการตีความสื่อความหมายประวัติทางรถไฟสายมรณะมีผลต่อเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง กรณี Weary Dunlop Boonpong Fellowship นั้นช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในลักษณะการใช้การทูตเชิงวัฒนธรรม

Michel J. Waller ได้กล่าวถึงความหมายการทูตเชิงวัฒนธรรมไว้กว้างๆ ว่า “Cultural Diplomacy a type of public diplomacy and soft power that includes the exchange of ideas, information, art, language and other aspect of culture among nations and their peoples in order to foster mutual understanding” (การทูตเชิงวัฒนธรรมเป็นชนิดหนึ่งของการทูตและ soft power ที่ครอบคลุมงานด้านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล ศิลปะ ภาษา และมุมมองด้านต่างๆ ของวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งหลายและประชากรของประเทศเหล่านั้นเพื่อ สนับสนุนให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน) (Michel J. Waller, 2009:74)

และ Michel J. Waller ได้กล่าวถึงเครื่องมือในงานการทูตเชิงวัฒนธรรมซึ่งครอบคลุมถึง โปรแกรมการศึกษา และการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะศาสตร์ ศาสนา ศีลธรรม ฯลฯ (Michel J. Waller. 2009:82-87) โดยตัวอย่างของการทูตเชิงวัฒนธรรมคือ ทุนการศึกษาต่างประเทศ อย่างทุน Full Bright นั้นเอง

ดังนั้นเมื่อนำแนวคิดเหล่านี้มาพิจารณา The Weary Dunlop- Boonpong Fellow ship ซึ่งช่วยพัฒนาศักยภาพศัลยแพทย์ไทย เกิดจากการสื่อความหมายประสบการณ์ของเชลยศึกชาวออสเตรเลียระหว่างการสร้างทางรถไฟสายมรณะ โดยพบว่าเป็นการสื่อความหมายที่เน้นหนักด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรม กิจกรรมที่เกิดขึ้นได้ประคับประคองชีวิตของอดีตเชลยศึก แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลดีด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วยโดยเฉพาะวงการศัลยแพทย์ไทยและออสเตรเลียในลักษณะการทูตเชิงวัฒนธรรมอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของทุน “Weary Dunlop Boonpong Fellowship” และประวัติคุณบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์
2. เพื่อศึกษาการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมทางรถไฟสายมรณะผ่าน “ทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship”
3. วิเคราะห์การดำเนินงาน “ทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship” เพื่อเป็นตัวอย่างในการพัฒนาทุนอื่นต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากแหล่งทุติยภูมิ ด้วยการศึกษาค้นคว้าหนังสือ บทความ และงานวิจัย และศึกษาจากแหล่งปฐมภูมิด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

ในการศึกษาที่มาของทุนใช้วิธีรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิเช่นหนังสือ และภาพยนตร์สารคดีที่เกี่ยวข้องกับประวัติทุน และรวบรวมข้อมูลแหล่งปฐมภูมิด้วยการสัมภาษณ์ตัวแทนจากราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทยซึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับทุนนับแต่เริ่มโครงการ

การศึกษาประวัติคุณบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์ มีการรวบรวมจากแหล่งทุติยภูมิ หนังสือที่ครอบครัวยุคคุณบุญผ่องเผยแพร่ หนังสือที่เรียบเรียงประวัติคุณบุญผ่องโดยนักวิชาการ และหนังสือประวัติเชลยศึกที่เล่าถึงคุณบุญผ่อง นอกจากนี้เก็บข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิด้วยการสัมภาษณ์ผู้ใกล้ชิดคุณบุญผ่อง

ในการศึกษาการสื่อความหมายทางรถไฟสายมรณะผ่านทุน เป็นการนำข้อมูลประวัติคุณบุญผ่องที่ได้มาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณบุญผ่องและเชลยศึก และข้อมูลที่มาของทุนซึ่งถูกรวบรวมมานำมาศึกษาถึงการพัฒนาแนวคิดการสื่อความหมายประวัติการสร้างทางรถไฟสายมรณะ จ. กาญจนบุรี ให้กลายเป็นทุนที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

และในลำดับสุดท้ายเป็นการศึกษาผลกระทบการดำเนินงานที่ทำให้ทุนดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ประวัติคุณบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์

คุณบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์ เป็นคนปกติชาวกาญจนบุรี เขามีกิจการค้าอยู่ที่ ถ. ปากแพรก ระหว่างการสร้างทางรถไฟสายมรณะช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กองทัพญี่ปุ่นได้ทำการค้าผูกขาดกับร้านของคุณบุญผ่องให้เป็นผู้ส่งเสบียงสำหรับกองทัพญี่ปุ่นและค่ายเชลยศึกที่ถูกเกณฑ์มาสร้างทางรถไฟ ตามแผนการสร้างทางรถไฟสายมรณะใน จ. กาญจนบุรี แต่การสร้างทางรถไฟเป็นไปด้วยความทารุณโหดร้าย เชลยศึกจึงเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ภาพเชลยศึกที่ผอมโซ เจ็บป่วย นานาเวทนา มีชาวกาญจนบุรีจำนวนไม่น้อยที่ให้ความช่วยเหลือเชลยศึกเพราะเห็นแก่มนุษยธรรม แต่เพราะพวกเขาเป็นชาวบ้านธรรมดาจึงทำได้เพียงลักลอบนำอาหารไปให้บ้างตามความสามารถที่มี นายบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์ พ่อค้าที่ทำการค้าขายผูกขาดกับค่ายทหารญี่ปุ่นใน จ. กาญจนบุรี มีโอกาสมากกว่าจึงได้ลักลอบให้ความช่วยเหลือเชลยศึกเหล่านั้นแม้จะรู้ว่าจะมีโทษถึงชีวิต นายบุญผ่องร่วมมือกับ Sir Edward Dunlop และได้ลักลอบนำยา ถ่านไฟฉาย ให้แก่เชลยศึกในค่าย รวมถึงให้เชลยศึกหยิบบิณโฑเงินเป็นจำนวนมาก และแอบช่วยเชลยศึกส่งจดหมายกลับไปยังครอบครัวกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ชื่อของนายบุญผ่องเป็นที่จดจำในหมู่เชลยศึกโดยเฉพาะชาวออสเตรเลียมาจนถึงทุกวันนี้

2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณบุญผ่องและเชลยศึก

คุณบุญผ่องเริ่มช่วยเหลือเชลยศึก เพราะระหว่างที่เขาเข้าไปส่งเสบียงยังค่ายเชลยในป่า เขาได้พบกับเชลยศึกซึ่งเคยรู้จักกับบุญผ่องและเขาขอร้องไห้บุญผ่องช่วยหายาเพื่อช่วยเหลือเชลยที่ป่วยในค่ายเชลย บุญผ่องช่วยจึงจัดหาด้วยเงินของเขาเองให้แก่เชลยศึก แต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการช่วยเหลือเชลยศึก กลุ่มเชลยศึกต้องการเงินเพื่อนำไปจัดหาเวชภัณฑ์และอาหารที่จำเป็นแก่ผู้ป่วยในโรงพยาบาลเชลยศึกภายในค่ายด้วย บุญผ่องจึงรับหน้าที่ในการนำเชลยจากเชลยศึกไปแลกเปลี่ยนเงินสดด้วยทุกครั้งที่เขาเดินทางไปกรุงเทพฯ แต่เป็นการกระทำที่เสี่ยงมากเพราะญี่ปุ่นคาดโทษผู้ช่วยเหลือเชลยศึกถึงชีวิต บุญผ่องเดินทางไปแลกเปลี่ยนให้เชลยศึกกับนักธุรกิจไทย และเงินในกรุงเทพฯ ขณะนั้นเองเรื่องที่บุญผ่องได้ให้ความช่วยเหลือเชลยศึกซึ่งถูกเกณฑ์มาสร้างทางรถไฟที่ จ.กาญจนบุรีไปถึงองค์กรลับ V ที่ลอบให้ความช่วยเหลือค่ายเชลยศึกเช่นกัน องค์กร V จึงเข้ามาช่วยเหลือด้านการเงินแก่คุณบุญผ่อง แต่องค์กรนี้ได้ยุบลงไปก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จะสิ้นสุด ถึงกระนั้นบุญผ่องก็ยังให้ความช่วยเหลือแก่เชลยศึก จวบจนสงครามสิ้นสุดชื่อบุญผ่องเป็นที่รู้จักในวงกว้าง ต่อมาคุณบุญผ่องได้รับเหรียญตราจากอังกฤษ ออสเตรเลียและเนเธอร์แลนด์อีกด้วย

Sir Edward Dunlop อิตเชลยศึก ในปี พ.ศ. 2528 ได้กล่าวยกย่องบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์ผู้ที่เสี่ยงชีวิตลบลอบให้ความช่วยเหลือเขาและเพื่อนอดีตเชลยศึกไว้ ด้วยบทประพันธ์ของเชกสเปียร์จากบทประพันธ์เรื่อง King Henry VI ว่า “In the face I see the map of honor, truth and loyalty” (ในวงพักตร์ท่านนั้น แม่นมั่นดุนเห็น ร่องรอยเกียรติศักดิ์เร้น กอปรด้วยใจประจักษ์และภักดี คำแปลโดยอาจารย์กรุณา กุศลาศัย) (ธีระ ลิ้มศิลา, 2543:144)

3. การพัฒนาแนวคิดการสื่อความหมายประวัติการสร้างทางรถไฟสายมรณะ จ. กาญจนบุรี ให้กลายเป็นทุนที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

สำหรับเชลยศึกที่ถูกบังคับมาสร้างทางรถไฟสายมรณะ จ. กาญจนบุรีระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดประสบการณ์การสร้างทางรถไฟสายนี้เป็นสิ่งที่ยากจะลืมเลือน และการก่อสร้างทางรถไฟสายนี้ไม่ได้ก่อปรด้วยความทารุณและโหดร้ายเท่านั้นแต่ยังรวมถึงความเมตตาของเพื่อนมนุษย์

Sir Edward Dunlop กล่าวถึงประสบการณ์จากทางรถไฟสายมรณะไว้ว่า “The memory dwelt with me as a lingering nightmare...” (ความทรงจำนั้นอยู่กับผมเหมือนเป็นฝันร้ายที่เช็ดขยาด) (Dunlop, E. E, 2009 p. XXII) แต่ในขณะเดียวกัน Sir Edward Dunlop ในปี พ.ศ. 2528 ได้กล่าวยกย่องบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์ผู้ที่เสี่ยงชีวิตลบลอบให้ความช่วยเหลือเขาและเพื่อนอดีตเชลยศึกไว้ ด้วยบทประพันธ์ของเชกสเปียร์จากบทประพันธ์เรื่อง King Henry VI ว่า “In the face I see the map of honor, truth and loyalty” (ในวงพักตร์ท่านนั้น แม่นมั่นดุนเห็น ร่องรอยเกียรติศักดิ์เร้น กอปรด้วยใจประจักษ์และภักดี คำแปลโดยอาจารย์กรุณา กุศลาศัย) (ธีระ ลิ้มศิลา, 2543:144)

จะเห็นได้ว่าแม้ว่าพวกเขาจะถูกปลดปล่อยจากการเป็นเชลยศึกนานแล้วแต่ความทรงจำระหว่างการสร้างทางรถไฟยังคงติดตัวเขาไปชั่วชีวิต ดังนั้นการสื่อความหมายประสบการณ์ของเชลยศึกจึงเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน และไม่ได้ละเอียดอ่อนเฉพาะในเรื่องประสบการณ์ส่วนตัวที่เชลยศึกแต่ละท่านได้รับ หากแต่ละเอียดอ่อนในเรื่องภาพรวมประวัติศาสตร์ของประเทศอีกด้วย เพราะการตกเป็นเชลยศึกกลับเกิดขึ้นแก่ชนชาติตะวันตกที่เป็นเจ้าอาณานิคมหลายดินแดนในเอเชียเป็นเวลาช้านาน

ในกรณีของชาวออสเตรเลีย เจื้อนใจของพวกเขาแตกต่างจากชาติตะวันตกอื่นเพราะเขาเป็นประเทศเกิดใหม่ในเครือจักรภพอังกฤษ การรပ်เป็นประวัติศาสตร์และเป็นเกียรติยศของพวกเขา ดังนั้นพวกเขาจึงได้ให้ความสำคัญกับวัน Anzac วันทหารผ่านศึกของประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ และสถานที่ซึ่งออสเตรเลียให้ความสำคัญจัดพิธีวัน Anzac ทุกปีคือ ช่องเขาขาด และ สุสานทหารสัมพันธมิตร จ. กาญจนบุรี ในช่วงปี 2558

ฯพณฯ มิเคเลีย แคช รัฐมนตรีช่วยด้านการตรวจคนเข้าเมืองและการป้องกันพรมแดน รัฐมนตรีผู้ช่วยนายกรัฐมนตรีด้านสตรีและวุฒิสมาชิกประจำรัฐเวสเทิร์น ออสเตรเลียในเวลานั้น ซึ่งได้เข้าร่วมงานวัน Anzac ที่ประเทศไทยแสดงความคิดเห็นถึงความสำคัญของวัน Anzac แก่สื่อมวลชนไทยและต่างประเทศว่า

“The reason that today is particularly Australians have their freedom that we have, have the privileged that we have, have the life that we have is because though out history our brothers and sisters had died for us, They have made an ultimate sacrifice, They have fought for our freedom and that is why all Australian today comes together ...”(เหตุผลที่วันนี้เป็นวันที่ชาวออสเตรเลียทั้งมวลได้มีอิสรภาพดังที่มีตอนนี้ มีชีวิตที่พิเศษที่เราไม่มีตอนนี้ มีชีวิตที่เราไม่มีในตอนนี้นั้นเพราะในประวัติศาสตร์นั้นพี่น้องของเราได้ตายเพื่อเรา พวกเราได้เสียสละตนเองอย่างใหญ่หลวง พวกเขาได้ต่อสู้เพื่ออิสรภาพของเรา และนั่นเป็นเหตุผลที่ชาวออสเตรเลียทั้งมวลมาประชุมกันในวันนี้)¹

จากคำกล่าวของ ฯพณฯ มิเคเลีย แคช ทำให้เรามองเห็นถึงการให้ความสำคัญกับบุคคลที่เสียสละชีวิตเพื่ออิสรภาพของชาวออสเตรเลียเป็นหลัก ดังนั้นจึงมีการสื่อความหมายช่วงเวลาชาวออสเตรเลียได้ตกเป็นเชลยศึกก่อสร้างทางรถไฟสายมรณะในเชิงบวก เช่นที่ ช่องเขาขาด พิพิธภัณฑ์แห่งความทรงจำ นอกจากจัดนิทรรศการเพื่อเปิดเผยชะตากรรมอันโหดร้ายของเชลยศึก ยังแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีและมีวินัยของชาวออสเตรเลีย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มเชลยศึกชาวออสเตรเลียมีอัตราการเสียชีวิตระหว่างการสร้างทางรถไฟสายมรณะต่ำกว่าชนชาติเชลยศึกอื่นที่ถูกเกณฑ์มาสร้างทางรถไฟ และอีกบุคคลที่พิพิธภัณฑ์ไม่อาจละเว้นไม่พูดถึงคือคุณบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์ที่คอยลักลอบให้ความช่วยเหลือเชลยศึกจากภายนอกค่ายเชลยอีกด้วย

ในปีพ.ศ.2528 ขณะที่ Sir Edward Dunlop กลับมาเยือนไทยในวาระวัน Anzac ที่ จ. กาญจนบุรี เขาและเพื่อนเชลยศึกได้ปรึกษากันเพื่อจัดตั้งกองทุนเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์และตอบแทนความช่วยเหลือจากฝ่ายไทย จึงเกิดเป็นทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship และสาเหตุที่มีชื่อคุณบุญผ่องอยู่ในชื่อทุนด้วยเพราะ Sir Edward Dunlop ได้เสนอขึ้น และเขาได้เปิดเผยเป็นครั้งแรกแก่เพื่อนเชลยศึกชาวออสเตรเลียว่าบุญผ่องนั่นเองที่เป็นคนเสี่ยงชีวิตลักลอบนำยา เงินทุน และชิ้นส่วนวิทยุ เข้ามาในค่ายเชลยศึก

อย่างไรก็ตามการระดมทุนที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นได้สร้างความหมายแก่ทางรถไฟสายมรณะในมุมของการตอบแทนบุญคุณแก่กลุ่มเชลยศึกชาวออสเตรเลีย และความหมายดังกล่าวนี้มีการใช้งานสืบเนื่องต่อมา เช่นใน ปี 2543 ระหว่างพิธีเปิดช่องเขาขาด พิพิธภัณฑ์แห่งความทรงจำ ฯพณฯ จอห์น โฮเวิร์ด นายกรัฐมนตรีออสเตรเลียได้ยกย่องคุณความดีที่คุณบุญผ่องได้ช่วยเหลือเชลยศึกชาวออสเตรเลียว่าเป็น “หนี้ที่ใช้ไม่หมด” และได้มอบเงิน 50,000 ดอลลาร์ออสเตรเลียแก่กองทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship อาจกล่าวได้ว่าทุนนี้เป็นการแทนคุณจากชาวออสเตรเลียด้วยวิธีหนึ่ง

4. ที่มาของทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship

ศาสตราจารย์คลินิก เกียรติคุณ นายแพทย์ กริช โพธิ์สุวรรณ ผู้ประสานงานโครงการทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship จากราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทยเล่าถึงที่มาของกองทุนผ่านการสัมภาษณ์ว่าทุนริเริ่มโดย Sir Edward Dunlop อดีตเชลยศึกชาวออสเตรเลีย เนื่องจากสำนึกในน้ำใจของชาวไทย และต้องการตอบแทนน้ำใจของชาวไทยที่ให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมแก่กลุ่มเชลยศึกระหว่างที่ต้องทนทุกข์กับการสร้างทางรถไฟสายมรณะ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2529 Sir Edward Dunlop จึงได้ริเริ่มรวบรวมทุน และได้รับความสนับสนุนจากเชลยศึกผู้รอดชีวิต รวมถึงญาติพี่น้องของเชลยศึกเหล่านั้น

¹ จากเทปสัมภาษณ์ ฯพณฯ มิเคเลีย แคช 25 เม.ย. 2558 โดย เนชั่นทีวี

เนื่องจาก Sir Edward Dunlop เป็นแพทย์จึงต้องการให้ทุนสร้างประโยชน์แก่วงการแพทย์ไทย ดังนั้นเมื่อรวบรวมทุนได้มากเป็นจำนวน 130,000 เหรียญออสเตรเลีย (ประมาณ 2.34 ล้านบาทในขณะนั้น) จึงติดต่อกับราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทยเพื่อมอบทุน โดยผู้แทนจาก Sir Edward Dunlop ได้เข้าพบ ศ. นพ. กษาน จาติกวณิช ประธานราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ศ. นพ. กษาน พิจารณาว่าหากนำทุนนี้ไปซื้ออุปกรณ์การแพทย์จะไม่ใช่ประโยชน์เท่าที่ควรเพราะเงินจะหมดไปโดยที่อุปกรณ์เหล่านั้นจะไปตกอยู่กับโรงพยาบาลเพียง 1-2 แห่ง แต่หากนำทุนให้ศัลยแพทย์ไทยได้มีโอกาสไปฝึกอบรมระยะสั้นที่ประเทศออสเตรเลียจะเกิดประโยชน์กว่า ดังนั้นกองทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship จึงได้เป็นทุนเพื่อส่งศัลยแพทย์ไทยไปฝึกอบรมทักษะระยะสั้นที่ประเทศออสเตรเลีย และชื่อของกองทุนก็ตั้งขึ้นด้วยความสำนึกถึงความช่วยเหลือจากนายบุญผ่อง โดย Weary Dunlop Boonpong Fellowship มีที่มาจากชื่อของ Sir Edward Dunlop และ ชื่อนายบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์นั่นเอง

5. กลไกการดำเนินงานที่ทำให้ทุนดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน

Weary Dunlop Boonpong Fellowship เป็นทุนที่ให้ศัลยแพทย์ไทยโดยเฉพาะในต่างจังหวัด เดินทางศึกษา ดูงานและฝึกทักษะด้านศัลยแพทย์เพิ่มเติมที่ประเทศออสเตรเลียเป็นเวลา 4 เดือน ปัจจุบันทุนนี้เป็นความร่วมมือระหว่างราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ออสเตรเลียและราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ไทย มีการมอบทุนเป็นครั้งแรกในปี 2531 โดยทุนนี้มีที่มาจากการให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมจากชาวไทยสู่เชลยศึกชาวออสเตรเลียระหว่างการสร้างทางรถไฟสายมรณะ จ. กาญจนบุรี ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

5.1 การดำเนินงานของทุน

ทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship มีองค์กรที่ร่วมกันบริหารจัดการ 2 องค์กรหลัก นั่นคือ ราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย และราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ออสเตรเลีย ราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ไทยทำหน้าที่ในการรับสมัครและคัดเลือกบุคคลเข้ารับทุน

ราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ออสเตรเลีย ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการเงินทุน และทำหน้าที่การคัดเลือกอาจารย์ด้านศัลยแพทย์ รวมถึงจัดหาโรงพยาบาลในออสเตรเลียเพื่อฝึกอบรมให้ศัลยแพทย์ไทยผู้ได้รับทุน

5.2 เงื่อนไขในการรับทุน

ปัจจุบันให้ทุนจำนวน 6 ทุน / ปี โดยเป็นทุนจากการสนับสนุนของราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ออสเตรเลีย (ซึ่งเป็นดอกผลจากทุนที่ Sir Edward Dunlop ได้รวบรวมตั้งแต่แรกเริ่ม) จำนวน 4 ทุน และเป็นทุนที่ทางราชวิทยาลัยศัลยแพทย์สนับสนุนเพิ่มเติมอีก 2 ทุน โดยผู้รับทุนจะได้รับโอกาสในการฝึกอบรมด้านศัลยศาสตร์เป็นเวลา 4 เดือน โดยเหตุผลที่มีจำนวนทุนเพิ่มขึ้นนี้ เพราะราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย มองเห็นว่าผู้รับทุนได้กลับมาสร้างประโยชน์แก่ท้องถิ่นที่ตนอยู่ได้จริง

เงื่อนไขหลักในการรับทุนคือ ต้องเป็นศัลยแพทย์ในโรงพยาบาลต่างจังหวัด เนื่องจากแพทย์ในโรงพยาบาลต่างจังหวัดมีโอกาสน้อยที่จะเข้าถึงความรู้ เครื่องมือ และเงินทุน การให้ทุนจะพิจารณาผู้สมัครจากกาญจนบุรี ราชบุรี และนครปฐมก่อน เพราะเป็นจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างทางรถไฟสายมรณะ และเชลยศึกโดยตรง ดังนั้นในแต่ละปี ผู้ได้รับ 3 ทุนแรก จะพิจารณาจาก 3 จังหวัดนี้ก่อน หลังจากได้ตัวแทนจาก 3 จังหวัดนั้นแล้ว จะเปิดโอกาสให้ทุนกับศัลยแพทย์จากจังหวัดอื่นที่สมัครเข้ามา และผู้รับทุนจะต้องมีคุณสมบัติผ่านเกณฑ์ที่ราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทยตั้งไว้ และต้องผ่านการทดสอบภาษาอังกฤษ

5.3 ประสิทธิภาพของผู้ได้รับทุน

นับแต่เริ่มโครงการทุนในปี พ.ศ.2531 จนถึงปีนี้มีศัลยแพทย์ผ่านการอบรมถึง 90 คน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างประสิทธิภาพของผู้รับทุน 2 ท่านที่ได้ผ่านการฝึกอบรมยังประเทศออสเตรเลีย

5.3.1 นายแพทย์อรรถพร วิเศษชู นายแพทย์ชำนาญการ กลุ่มงานศัลยกรรม โรงพยาบาลพหลพลพยุหเสนา จ. กาญจนบุรี ซึ่งได้เข้ารับการฝึกอบรมในปี 2560 เล่าว่าทุนนี้เปิดโอกาสแก่ศัลยแพทย์ในต่างจังหวัดมาก

“ถ้าเป็นทุนอื่นอย่างน้อยคะแนน IELTS ก็ต้องประมาณ 7 เขาถึงยอมให้สมัครทุน อย่างของเราเนี่ยเขายกเว้นให้”

“เวลาเราไป ที่นั่นเขาค่อนข้างให้ความสำคัญ ดังนั้นเวลาไปเขาจะเลือกที่ๆ แบบที่ดีที่สุดของเขา หมายถึงว่าที่ที่ดีที่สุดในเรื่องๆ นั้นที่เราต้องการ เขาก็จะส่งไปที่นั่น คือถ้าไปเองจะยากมาก”

และนายแพทย์อรรถพรเล่าอีกว่าการได้ฝึกอบรมเป็นการเพิ่มประสบการณ์ต่อยอดความรู้ที่ได้เรียนมา

5.3.2 นายแพทย์ธนะเชษฐ กังสัททรกุล นายแพทย์ชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานศัลยกรรม โรงพยาบาลพหลพลพยุหเสนา จ. กาญจนบุรี ซึ่งได้เข้ารับการฝึกอบรมในปี 2552 เล่าว่า การไปอบรมไม่ใช่แค่ไปดูแต่ได้ลงมือปฏิบัติร่วมกับทีมแพทย์ออสเตรเลีย หลังจากผ่านการอบรมและกลับมายังประเทศไทย ในขณะนั้นโรงพยาบาลไทยโดยเฉพาะในต่างจังหวัดไม่มีอุปกรณ์ที่พร้อมเมื่อเทียบกับออสเตรเลีย แต่นายแพทย์ธนะเชษฐก็สามารถนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาบุคลากรในโรงพยาบาล “สิ่งเดียวที่เราพัฒนาได้คือบุคลากร ถ้าเราพัฒนาตรงนี้ได้ มันก็ไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรหรือเงินที่มันมากเช่นเขา พื้นฐานตรงนี้เราจับจุดตรงนั้นมาแล้วก็ดูว่าของเราขาดตรงไหน แล้วก็เอาจุดตรงนี้เป็นพื้นฐาน แค่นั้นของเขามาดูแลคนไข้” โดยนายแพทย์ธนะเชษฐได้นำความรู้จัดอบรมให้พยาบาลในโรงพยาบาล และต่อมาจึงได้เผยแพร่การอบรมไปที่โรงพยาบาลอื่นอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าหลังจากศัลยแพทย์ไทยได้รับการฝึกอบรมยังประเทศออสเตรเลีย ก็ได้รับความรู้ ทักษะฝีมือที่เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันยังสามารถนำมาพัฒนางานและบุคลากรทางการแพทย์ไทยได้อีกด้วย

6.คุณูปการของคุณบุญผ่องและทุนที่ส่งผลต่อสังคมไทย

6.1 ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวไทยและชาวต่างชาติ

ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง โดยเรื่องราวของคุณบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์ถูกนำมาเล่าหลายครั้งในสังคมโลกซึ่งมีบริบททางสังคมต่างกันตามยุคสมัย เช่น

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง เหตุผลหนึ่งที่ทำให้ไทยรอดพ้นจากการตกเป็นประเทศผู้แพ้สงครามคือ การให้ความช่วยเหลือเชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตร เช่น ที่คุณบุญผ่องกระทำให้เป็นเครื่องยืนยันว่าไทยไม่ได้มุ่งร้ายต่อประเทศสัมพันธมิตร แต่นอกจากนี้เชลยศึกหลายคนเป็นผู้มีฐานะทางสังคมดีดังนั้นเมื่อกลับไปถึงบ้านเมืองของเขาแล้ว ด้วยความสำนึกถึงน้ำใจการให้ความช่วยเหลือของคุณบุญผ่องจึงช่วยกันเคลื่อนไหวในทางกลับช่วยเหลือประเทศไทยรอดพ้นจากสถานะผู้แพ้สงคราม

ในปี พ.ศ.2489 จอห์น โคสต์ อดีตเชลยศึกได้เขียนหนังสือถึงการสร้างทางรถไฟสายมรณะ และได้เปิดเผยเรื่องราวความช่วยเหลือของคุณบุญผ่องอีกด้วย ซึ่งช่วยให้นั้นทำให้ชาวตะวันตกที่ยังคงมีคำถามถึงสถานะประเทศไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ว่าเป็นฝ่ายอักษะหรือฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับคำตอบ

ไม่เพียงเท่านั้นในปี พ.ศ.2515 ครั้งที่สมเด็จพระราชินีอิลิซาเบธแห่งประเทศอังกฤษเสด็จพระราชดำเนินเยือนไทยคุณบุญผ่องได้รับพระราชทานยศพันโทในกองทัพอังกฤษ และพร้อมกันนั้นก็ได้รับเชิญร่วมโต๊ะเสวยกับสมเด็จพระราชินีอิลิซาเบธ นับว่าเป็นชาวไทยอีกคนหนึ่งที่ได้รับการยกย่องในระดับนานาชาติจากความคิดที่ได้เสี่ยงชีวิตช่วยเหลือเหล่าเชลยศึกโดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติเอาไว้

ในปี พ.ศ. 2529 กลุ่มเชลยศึกชาวออสเตรเลียที่นำโดย Sir Edward Dunlop ได้รวบรวมเงินและจัดตั้งเป็นทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพศัลยแพทย์ไทยในต่างจังหวัด ปัจจุบันจากทุนจำนวน 3 ทุน/ ปี เพิ่มขึ้นเป็น 6ทุน/ ปี และมีศัลยแพทย์ได้รับทุนแล้วกว่า 90 คน

จนถึงปัจจุบัน และเพราะมีกองทุนนี้จึงทำให้ศัลยแพทย์ไทยและศัลยแพทย์ออสเตรเลียมีความสัมพันธ์ในลักษณะศิษย์และอาจารย์ ตลอดจนส่งเสริมมิตรภาพโดยเฉพาะกลุ่มศัลยแพทย์ไทยและออสเตรเลีย นอกจากนี้ทุนนี้ยังทำให้ประวัติการช่วยเหลือเชลยศึกของคุณบุญผ่องและเรื่องราวความสำนึกในคุณความดีของชาวไทยจากเชลยศึกชาวออสเตรเลียได้รับการเก็บรักษาและเผยแพร่มาถึงปัจจุบัน

ต่อมาฯพณฯ จอห์น โฮเวิร์ด อดีตนายกรัฐมนตรีออสเตรเลียได้ยกย่องความช่วยเหลือของคุณบุญผ่องที่มีต่อเชลยศึกว่าเป็น “Unrepayable Debt (หนี้ที่ไ้ไม่มีวันหมด)” ระหว่างพิธีเปิดช่องเขาขาด พิพิธภัณฑ์แห่งความทรงจำ จ.กาญจนบุรี ในปี พ.ศ. 2541 จึงเห็นได้ว่าวีรกรรมของคุณบุญผ่องได้ถูกใช้ในการเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ออสเตรเลียอย่างเป็นทางการ

ในปี 2556 สถานีไทยพีบีเอสได้นำชีวประวัติคุณบุญผ่องในแง่มุมการให้ความช่วยเหลือเชลยศึกและมีเมตตาตามฝ่ายญี่ปุ่นมาถ่ายทอดในรูปแบบละครทางโทรทัศน์เพื่อเชิดชูการทำความดีที่ยิ่งใหญ่ของบุคคลธรรมดาในสังคม และยังมีจุดประสงค์นำเสนอทางออกให้แก่ประเทศไทยซึ่งอยู่ในบรรยากาศที่ประเทศแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มที่มีความเห็นต่างทางการเมืองอย่างชัดเจน และการถ่ายทอดแนวคิดนี้ได้สืบเนื่องต่อมาในการแสดงละครเพลง “วีรบุรุษแม่น้ำแคว เดอะมิวสิคัล” ที่ได้นำชีวประวัติคุณบุญผ่องจัดแสดงเป็นละครเวทีเมื่อ ปี 2560 อีกด้วย

จะเห็นได้ว่านับแต่จบสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา คุณงามความดีที่บุญผ่องได้สร้างไว้ได้มีส่วนช่วยให้ประเทศไทยรอดพ้นจากสถานะผู้แพ้สงคราม เป็นตัวอย่างของชาวไทยในการทำความดี นำเสนอเป็นทางออกของประเทศ และใช้ในการฉลองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและออสเตรเลีย

6.2 พัฒนาศัลยแพทย์ไทยในต่างจังหวัด

ทุนนี้สามารถพัฒนาศัลยแพทย์ไทยในต่างจังหวัดได้ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ โดย ศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ นายแพทย์ กริช โภธิสุวรรณ ผู้ประสานงานโครงการทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship จากราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย เล่าถึงผลหลังจากศัลยแพทย์ไทยได้รับการฝึกอบรมผ่านโครงการนี้ว่า ศัลยแพทย์เหล่านั้น ได้นำวิชาที่เรียนรู้กลับไปพัฒนาหน่วยงานของตนเอง บางคนนำความรู้ไปใช้ผ่าตัดเคสที่ยากและไม่เคยทำมาก่อน เช่นการผ่าตัดหัวใจ บางคนสามารถตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นในโรงพยาบาลเพื่อรักษาผู้ป่วยได้สำเร็จ

6.3 พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ไทย และราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ออสเตรเลียในด้านความร่วมมือทางวิชาการ และกระชับความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรจากทั้ง 2 ประเทศในลักษณะ ศิษย์ และอาจารย์

ก่อนหน้านี้จะมีทุนนี้ราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทยและราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ออสเตรเลียมีความร่วมมือเพียงในงานด้านวิชาการ การดำเนินงานทุนนี้ทำให้องค์กรทั้ง 2 มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากขึ้น รวมถึงสร้างความสัมพันธ์แก่ศัลยแพทย์ออสเตรเลีย และศัลยแพทย์ไทยในฐานะอาจารย์และศิษย์ โดยนอกจากที่ศัลยแพทย์ไทยจะเดินทางไปฝึกอบรมที่ออสเตรเลียแล้ว ราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทยก็ยังให้การสนับสนุนอาจารย์ศัลยแพทย์จากออสเตรเลียได้เดินทางมายังไทยเพื่อเยี่ยมเยียนลูกศิษย์ซึ่งได้เคยไปฝึกอบรมยังออสเตรเลียอีกด้วย

7. การปลูกฝังเรื่องมนุษยธรรมให้แก่คนรุ่นใหม่

คำวามมนุษยธรรมในทางสากลแล้วมีความหมายเทียบเคียงกับ “เมตตา” ความยินดีเมื่อผู้อื่นเป็นสุข สำหรับประเทศไทยที่กำลังก้าวจากสถานะของประเทศผู้รับความช่วยเหลือ เป็นประเทศ ‘ผู้ให้’ ความช่วยเหลือแล้ว นี่เป็นธรรมประการสำคัญ เพราะหากผู้ให้ขาดความรู้สึกยินดีเมื่อผู้อื่นเป็นสุขคงเป็นเรื่องยากมากที่ไทยจะกลายเป็นประเทศผู้ให้อย่างแท้จริงได้ แม้จะว่านัยยะหนึ่งของการเป็นประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือคือเรื่อง

ผลประโยชน์ตอบแทนจากการให้ในเวลาต่อมาไม่ว่าจะเป็น โอกาสในการทำการค้า หรือความร่วมมือใดๆ ฯลฯ แต่หากผู้ให้ไม่ได้มีจิตยินดีต้องการเห็นผู้อื่นเป็นสุข การให้จะปราศจากความจริงใจ โครงการต่างๆ ในฐานะประเทศผู้ให้ก็ไม่อาจประสบความสำเร็จและแน่นอนว่าไม่อาจพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นได้ ประวัติของคุณบุญผ่องในการให้ความช่วยเหลือเชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตรระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 และการดำเนินงานทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship เองก็เป็นเครื่องยืนยันชัดเจนในจุดนี้ และเป็นตัวอย่งที่เน้นถึงการให้อย่างจริงใจสามารถประคับประคองความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้ยั่งยืนยาวนาน และลึกซึ้งได้จริง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่สังคมไทยจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจในเรื่องมนุษยธรรมแก่คนรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เป็นประเทศผู้ให้ได้อย่างแท้จริง

8. คุณสมบัติบางประการของทุนที่สามารถใช้เป็นแบบอย่างของการให้ที่ยั่งยืน

จนถึงปัจจุบัน Weary Dunlop Boonpong Fellowship ดำเนินงานให้ทุนศัลยแพทย์ในต่างจังหวัดมาแล้วกว่า 90 คนในระยะเวลา 30 ปี คุณสมบัติสำคัญที่ทำให้ทุนมีความยั่งยืนคือทุนเป็นสัญลักษณ์ประการหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ออสเตรเลีย และ แพทย์ผู้รับทุนสามารถนำความรู้ไปช่วยในการพัฒนาการรักษาพยาบาลผู้ป่วยได้จริง แต่ทุนไม่อาจประสบความสำเร็จได้หากปราศจากความจริงใจทั้งผู้ให้และผู้รับ

ความจริงใจจากฝั่งออสเตรเลียผู้ให้ทุนสะท้อนออกมากับการจัดการเงินทุนที่ดี สามารถอุปถัมภ์ให้มีผู้รับทุนตามจำนวนที่กำหนดได้สม่ำเสมอ และยังสามารถเพิ่มจำนวนทุนที่รับผิดชอบจากแต่เดิมปีละ 3 ทุน เป็น 4 ทุนด้วย² นอกจากนี้แล้วจุดเด่นอีกประการของผู้ให้ทุนคือการเอาใจใส่ผู้รับทุนเป็นอย่างดี โดยจะเห็นได้จากความคิดเห็นของศัลยแพทย์ผู้รับทุนซึ่งแสดงความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่า ผู้ให้ทุนให้ความช่วยเหลือผู้รับทุนมากโดยเฉพาะการจัดหาโรงพยาบาลที่ใช้ในการฝึกอบรมต่างเป็นโรงพยาบาลที่มีชื่อเสียงและเป็นเลิศในสาขาที่ผู้รับทุนต้องการฝึกอบรมจริง

คุณสมบัติสำคัญของทุนนี้อีกประการคือฝ่ายผู้รับทุนก็มีความจริงใจ เช่นในการคัดเลือกผู้รับทุน ก็คัดเลือกผู้ที่มีความตั้งใจจริงไปรับการฝึกอบรม และไม่เรียกร้องสิ่งที่เกินเลยไปจากเงื่อนไขที่ได้ตั้งไว้ เช่นในตอนแรกเริ่มทุนที่ให้จากออสเตรเลียจะครอบคลุมเพียงค่าใช้จ่ายระหว่างฝึกอบรมในประเทศออสเตรเลีย แต่ไม่รวมค่าตัวเครื่องบิน ทางฝ่ายไทยเองก็เป็นธุระจัดหาเอง และเมื่อไทยพัฒนาขึ้นมีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้นทางไทยก็ให้เห็นประโยชน์ในการส่งศัลยแพทย์ไปฝึกอบรมยังออสเตรเลียก็ขอเพิ่มทุนโดยทำการสมทบทุนเพิ่มเติมเองแสดงถึงความจริงใจในฐานะผู้รับ

เมื่อทั้งผู้รับและผู้ให้มีความจริงใจต่อกัน ทุนจึงยั่งยืนมาจนถึงทุกวันนี้ และสามารถส่งต่อเรื่องราวการให้ความช่วยเหลือเชลยศึกชาวออสเตรเลียของคุณบุญผ่องอันเป็นที่มาของทุนให้ดำรงอยู่ต่อมาถึงปัจจุบัน

สรุป

ทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship เกิดจากการสื่อความหมายประวัติการสร้างทางรถไฟสายมรณะ ผลของการดำเนินงานของทุนไม่เพียงแต่เกิดประโยชน์แก่ศัลยแพทย์ไทยในต่างจังหวัด แต่ยังส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างไทยและออสเตรเลียทั้งในระดับประชาชนต่อประชาชน และระหว่างองค์กร

เรื่องราวการเสี่ยงชีวิตเพื่อช่วยเหลือเชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตรของคุณบุญผ่อง สิริเวชชะพันธ์ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นสัญลักษณ์แทนมนุษยธรรมในจิตใจของชาวไทยที่ให้ความช่วยเหลือแก่เชลยศึกในยามยาก นับแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จบลง มีการหยิบยกวีรกรรมนี้ของคุณบุญผ่องมาตีความสื่อความหมายหลายครั้ง โดยสำหรับฝั่งเชลยศึกชาวออสเตรเลียแล้ววีรกรรมของคุณบุญผ่องเป็นบุญคุณที่สมควร

² ปัจจุบันทุนนี้ทางไทยได้ร่วมสนับสนุนเพิ่มเติมอีกปีละ 2 ทุน ทำให้ในปีหนึ่งจะมีผู้รับทุนนี้จำนวน 6 คน

ได้รับการตอบแทน Sir Edward Dunlop และเพื่อนเชลยศึกได้ก่อตั้งทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship เพื่อจุดประสงค์ในการแทนคุณชาวไทยที่ให้ความช่วยเหลือแก่พวกเขาในยามยากเช่นคุณบุญผ่อง อย่างไรก็ตามทุนนี้ไม่เพียงส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรด้านศิลปศาสตร์ในไทย แต่ช่วยให้ไทยและออสเตรเลียมีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นโดยเริ่มจากระดับประชาชนไปจนถึงระดับองค์กรคือ ราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทยและราชวิทยาลัยศัลยแพทย์ออสเตรเลีย และการมีทุนนี้ยังช่วยเก็บรักษาเรื่องราวการเสี่ยงชีวิตช่วยเหลือเชลยศึกของคุณบุญผ่อง รวมถึงจิตสำนึกที่ต้องการแทนคุณชาวไทยของเชลยศึกชาวออสเตรเลียเอาไว้ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

เคล็ดลับความสำเร็จที่ทำให้ทุนนี้ดำเนินงานมาตลอด 30 ปี ได้อยู่ที่ความจริงจังของประเทศผู้ให้ทุนและประเทศผู้รับทุน หากไม่มีความจริงจังหรือจริงใจแก่กัน โครงการทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship คงไม่สามารถดำเนินการมาได้จนถึงปัจจุบัน และคงมีชะตากรรมเช่นเดียวกับโครงการความช่วยเหลืออื่นที่จบลงเมื่อเงินทุนตั้งต้นหมดลง หรือยุติลงเพราะทุนไม่ก่อเกิดประโยชน์จริง และแน่นอนว่าไม่อาจพัฒนาสายสัมพันธ์ระหว่างประชาชน และระหว่างองค์กรของทั้งไทยและออสเตรเลียให้แนบแน่นเฉกเช่นในปัจจุบันได้

เอกสารอ้างอิง

- โยชิโกะ ทาชิฮารุ. (2538). ทางรถไฟสายไทย-พม่าในสงครามมหาเอเชียบูรพา. กรุงเทพฯ: โครงการวิชาการสำนักพิมพ์อัมรินทร์
- ศ.นพ. อีระ ลิ้มศิลา, 2543, 25 ปีราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : หจก. อรุณการพิมพ์
- ลำไย สิริเวชชะพันธ์.(2555). วีรบุรุษสงครามของทางรถไฟสายมรณะ. กาญจนบุรีฯ ลำไย สิริเวชชะพันธ์ (จัดพิมพ์ในวาระการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้จัดตั้งทุน Weary Dunlop Boonpong Fellowship)
- วลัย บุปผา.(2555). การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ขัดแย้ง กรณีศึกษา ตำนานมัสยิดกรือเซะ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการบริหารงานวัฒนธรรม. วิทยาลัยนวัตกรรมการบริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- Apinya Arrunnapaporn.(2008). Interpretation Management of Atrocity Heritage of The ‘Death Railway’ of River Kwai And It’s Associations, A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree DOCTOR OF PHILOSOPHY, program of Architectural Heritage Management and Tourism(International Program), Graduate School, Silpakorn University
- Michel J. Waller.(2009). Cultural Diplomacy, Political Influence, and Integrated Strategy, in strategic Influence: Public Diplomacy, Counterpropaganda, and Political Warfare. Washington, DC: Institute of World Politics Press. ที่มาจาก www.wikipedia.org.
- Rod Beattie, OAM, MBE, OON. (2015). The Death Railway – A brief History of The Thailand – Burma Railway. Kanchanaburi, Thailand: T.B.R.C. Co.,Ltd.

พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์
THE BUDDHISM IN THE LAO PEOPLE'S DEMOCRATIC REPUBLIC
AND SOCIO-CULTURAL CHANGE IN GLOBALISATION

สมปณ นิยมไทย*
Somprin Niyomthai

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
Faculty of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University

*Corresponding author, Email: sniyomthai@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในยุคโลกาภิวัตน์ และ (2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ที่ได้รับผลกระทบจากพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในเมืองหลวงพระบาง ผลการวิจัยพบว่า

(1) ความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และกระแสการบริโภคนิยมส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา รวมถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิตและพฤติกรรมของประชาชนลาว ทั้งในระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน ซึ่งมีแนวโน้มเข้มข้นและรุนแรงเพิ่มขึ้น แต่พระพุทธศาสนาของสปป.ลาวยังมั่นคงและคงความเข้มแข็งอยู่ได้เนื่องจากพระพุทธรูปที่ยึดหลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) มีความยืดหยุ่น มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย โครงสร้างการบริหารมีเพียงประธานองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ไม่มีการแบ่งแยกนิกายระหว่างมหานิกายหรือธรรมยุต การประเพณีปฏิบัติตัวของพระสงฆ์ลาวที่ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และระเบียบวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัดส่งผลต่อศรัทธาและความเชื่อมั่นของประชาชนลาวที่มีต่อวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

(2) การอพยพย้ายถิ่นของเจ้าของอสังหาริมทรัพย์เพื่อทำเป็นที่พักให้นักท่องเที่ยวต่างชาติในเขตเมืองหลวงพระบาง มีการลงทุนเพื่อการค้าและธุรกิจการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลาง การแผ่ขยายอิทธิพลของอารยธรรมและวัฒนธรรมตะวันตกส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนลาว แต่ประชาชนลาวก็ยังคงยึดถือและปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และยังคงศรัทธาและยึดมั่นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนับถือผี การถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณีจากรุ่นสู่รุ่นผ่านศรัทธาความเชื่อและความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม โลกาภิวัตน์

ABSTRACT

The purposes of this qualitative research of “the Buddhism in the Lao People’s Democratic Republic and Socio-cultural Change in Globalisation” were to (1) examine crucial factors which affect Buddhism in Lao and (2) explore the socio-cultural changes, caused by such factors, in Luang Prabang, Laos People’s Democratic Republic, in the globalisation. Research findings are followed;

(1) the advancement in technology and consumerism significantly affect Buddhism, economic structure, livelihood – both individual, family and community levels, in Laos. Such effects will be likely and violently increase. However, Buddhism in Lao will strongly persist because of its main approach of moderation, flexibility and adaptability to the new era. The Buddhist administrative structure has only the president of the Buddhist public relations of Laos. There are not internal sects. The discipline among Laos Buddhist priests in the teaching of the Lord Buddha and religious rule and regulation led to faith among the Laos people in culture, tradition and activities of Buddhism.

(2) the immigrations of land lords to build resorts in Luang Prabang to attract foreign tourists led to the increasing number of the middle class as well as the influence of Western countries. The investment in trade and business also surges. However, people’s livelihood and tradition are still well maintained. Lao People follow the teaching of Lord Buddha and Buddhist practices, although many are animists. Culture and tradition are transferred from one generation to the next through faith in Buddhism and other social elements of Laos.

Keywords: Buddhism, Lao People’s Democratic Republic, Socio-Cultural Change Globalisation

บทนำ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีชื่อเรียกในอดีตว่าล้านช้างหรือนครศรีสัตนาคนหุต ตามหลักฐานพงศาวดารลาว ล้านช้างเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และภาษา ซึ่งได้สร้างปัญหาความแตกแยกให้เกิดขึ้นอยู่เสมอ จนกระทั่งพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่อาณาจักรล้านช้าง ในสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม (พ.ศ. 1896 – 1916) และมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอันมาก หลักคำสอน ศีลธรรม ตลอดจนจารีตของพระพุทธศาสนาได้กลายมาเป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดเรื่อยมาเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติในสังคม จนกลายเป็นศาสนาประจำชาติที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองการปกครองและวิถีชีวิตทางสังคมของคนลาวโดยยึดถือหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อแบบดั้งเดิมเรื่องผีฟ้าผีดินในรูปแบบของฮีต-คอง มาเป็นเกณฑ์กำหนดแบบแผนของสังคม

ในอดีตในประเทศลาวตกเป็นอาณานิคมของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดที่จะแยกศาสนาพุทธออกจากการปกครองรัฐตามแนวคิดรัฐฆราวาส (secular state) มีการจัดระบบการศึกษาแบบตะวันตก องค์กรพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ และวัดก็ถูกลดบทบาทในการเป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียนและให้ความรู้แก่ประชาชน จนกระทั่งขบวนการชาตินิยมลาวได้ใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญอันหนึ่งในการปลุกกระตือรือร้นชาตินิยมโดยเน้นย้ำถึงจิตสำนึกด้านประวัติศาสตร์และประเพณีวัฒนธรรมของประเทศลาวที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนาโดยตลอด ผ่านมาในยุคสงครามเย็น ความขัดแย้งในประเทศลาวระหว่าง

ฝ่ายรัฐบาลที่อยู่ในฝ่ายเสรีนิยมกับขบวนการประเทศลาวที่นิยมคอมมิวนิสต์ซึ่งได้มีการนำเอาพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องมือในการสร้างความนิยมในหมู่มวลชนจนพรรคคอมมิวนิสต์ลาวได้รับชัยชนะ และมีการสถาปนา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ในพ.ศ. 2518 โดยแถลงว่าพระพุทธศาสนาและลัทธิ คอมมิวนิสต์มีความสอดคล้องกันเพราะมีหลักการที่เหมือนกันในเรื่องการเน้นความเสมอภาค

อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ การล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์ในหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหภาพโซเวียตที่มีอิทธิพลและได้ให้การสนับสนุนสปป.ลาวและเวียดนามอย่างมากในช่วง สงครามเย็น การล่มสลายของสหภาพโซเวียตมีผลต่อการเมืองและสังคมลาวเช่นกัน การอบรมกล่อมเกลาลัทธิ คอมมิวนิสต์ลดความเข้มงวดลง องค์กรพระพุทธศาสนา วัดวาอาราม และพระสงฆ์ได้รับการผ่อนปรนมากขึ้น จนกลับเข้าสู่สภาวะปกติ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพระพุทธศาสนาเป็นไปในทางเกื้อหนุนและส่งเสริมกัน มากขึ้น ทั้งนี้เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญที่ช่วยให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาว และรัฐบาลใหม่ประสบความสำเร็จและมีความมั่นคงในทางการเมือง

สิ่งที่น่าสนใจคือ ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาของสปป.ลาวต้องเผชิญไม่ใช่ลัทธิคอมมิวนิสต์หรือระบอบ การปกครองที่ปิดกั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เกิด ความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลกระทบทั่วโลกเป็นอาณาบริเวณกว้างอย่าง รวดเร็ว และหลังไหลเข้าสู่สังคมลาวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

วาทกรรมเรื่องการสูญเสียวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของโบรนิสโลว์ มาลินาวสกี (Bronislaw Malinowski) และโคลด เลวี-สเตราส์ (Claude Lévi-Strauss) (Berliner, 2016; 2) ทำให้ถูกคิดและตระหนัก ถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่รุนแรงจนอาจนำไปสู่การล่มสลายของสังคมดั้งเดิม เนื่องจากความเปราะบาง และความไม่ต่อเนื่องของสังคมนั้นๆ รวมถึงการไม่ให้คุณค่า และการสูญเสียของประเพณีและค่านิยมที่ปฏิบัติ สืบต่อกันมา อีกทั้งปัญหาของการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งโคลด เลวี-สเตราส์ได้เน้นย้ำถึงวิธีการการ ถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมจากรุ่นสู่รุ่นอย่างราบรื่น หากการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งเป็นหัวใจของการดำรงอยู่ ของวัฒนธรรมประเพณีในสังคมนั้นประสบกับปัญหาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว อาจจะทำให้สูญเสียวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยดำรงอยู่ได้ พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน ลาวมีการดำรงอยู่อย่างมั่นคงซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ มีบทบาทและการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคม การเมือง และวัฒนธรรมในประเทศ ซึ่ง ต้องเผชิญกับกระแสของคลื่นวัฒนธรรมตะวันตกและวัตถุนิยมที่ถาโถมเข้ามา และการแผ่ขยายของตลาด การค้าเสรีที่จะค่อยๆ กลืนอัตลักษณ์หรือค่านิยมทางวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์

นอกจากนี้การพัฒนาของเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศที่ทันสมัย การเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่มีผล ทำให้องค์กรต่างๆ ทางสังคม ประเพณีวัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัว เองตามไปด้วย ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนาเศรษฐกิจที่เจริญมากขึ้นมีผลให้วิถีชีวิตดั้งเดิม เปลี่ยนแปลงไปอาจดึงดูดความสนใจของคนลาวรุ่นใหม่ไปสู่สิ่งอื่น และทำให้ความสนใจหรือการเคารพใน ขนบธรรมเนียมประเพณีและพระพุทธศาสนาลดลงไป อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันทั้งองค์กรพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ วัดวาอาราม และพุทธศาสนิกชนลาวก็ยังรักษาประเพณีวัฒนธรรมชาวพุทธไว้ได้อย่างดีซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา และทำความเข้าใจถึงพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างถ่องแท้และลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ทบทวนวรรณกรรม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

หนังสือเรื่อง “Globalisation, Culture and Society in Laos” (Rehbein, 2007) กล่าวถึงความ เป็นมาของวัฒนธรรมสังคมในสปป.ลาว สภาพเศรษฐกิจและตัวกำหนดโครงสร้างทางเศรษฐกิจ (economic habitus) อัตลักษณ์ทางการเมือง ด้านวิชาการของลาว โลกาภิวัตน์กับภาษาลาว ความเชื่อของชุมชน และ รูปแบบของโลกาภิวัตน์ในสปป.ลาว มีเนื้อหาสรุปพอสังเขปได้คือ พระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญทางสังคม ในอดีตพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือของประเทศเจ้าอาณานิคมที่พยายามทำให้คนลาวอยู่นอกการเมือง พระพุทธศาสนายังช่วยในด้านองค์กรและการบริหารของประเทศ และส่วนที่สำคัญคือพระพุทธศาสนาช่วย สร้างสังคมและอัตลักษณ์ความเป็นลาวต่ออิทธิพลทางวัฒนธรรมของไทย รวมถึงอิทธิพลของตะวันตก

บทความเรื่อง “Between cultural preservation and this-worldly commitment: Modernization, Social Activism and the Lao Buddhist Sangha” (Ladwig, 2006) พบว่าพระสงฆ์ลาว มีการปรับตัวในการสั่งสอนพระพุทธศาสนา และพยายามเข้ามามีบทบาทกับการพัฒนาสังคมในสปป.ลาว พระสงฆ์มีการใช้หลักธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคม โครงการหลายโครงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เท่าที่จะหาได้ และพบว่าจะมีข้อจำกัดด้านการเงินและขาดทรัพยากรบุคคล ผลที่ได้จึงไม่ค่อยจะแน่นอน ภายใต้ข้อจำกัดด้านโครงสร้างการบริหารภายในประเทศ พระสงฆ์ลาวยังคงมีการปรับปรุงการปฏิบัติธรรมใน รูปแบบดั้งเดิมให้ดีขึ้น โดยยึดหลักคำสอนแบบดั้งเดิมที่สั่งสอนให้กับประชาชนเป็นหลัก ซึ่งถือว่า พระพุทธศาสนามีภาระหน้าที่ที่ต้องให้กับสังคม และที่สำคัญรัฐบาลลาวที่จะผ่อนปรนให้องค์กร พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรพุทธศาสนิกชนลาว (Lao Buddhist Fellowship Organisation: LBFO) มีพื้นที่ที่จะกำหนดนโยบายของตนเอง โดยปัญหาหลักคือกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมภายใต้ “พุทธ ศาสนาเพื่อสังคม” (socially-engaged Buddhism) นั้นยังคงเป็นปัญหาที่อ่อนไหวสำหรับรัฐบาลลาว อย่างไร ก็ดี พระสงฆ์ลาวยังคงมีบทบาทในการเป็นผู้ปกป้องสังคมวัฒนธรรมให้คงอยู่ไว้ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่พยายามจะ สร้างสังคมวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็งขึ้นมาใหม่ซึ่งเป็นรากฐานของความเป็นลาว (Laoness) ที่ต้องเผชิญกับ ภาวะอันตรายของโลกาภิวัตน์และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของการผสมผสานทางวัฒนธรรมในสังคมเดียวกัน (cultural hybridisation)

บทความเรื่อง “Laos: From Buddhist Kingdom to Marxist State” (Stuart-Fox, 1999) ใน Buddhism and Politics in Asia โดย เอียน แฮร์ริส บรรณาธิการ (Ian Harris) สรุปพอสังเขปได้ว่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการเมืองในสปป.ลาวมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลวงพระบางก่อนจะมี การสถาปนาราชอาณาจักรล้านช้าง พระพุทธศาสนานิยามเกรวามีอิทธิพลต่อความชอบธรรมในการปกครอง ของสถาบันกษัตริย์ลาวในอดีต กษัตริย์ผู้ปกครองต้องยึดถือหลักธรรมราชา (Dhammaraja) ซึ่งสอดคล้องกับ หลักธรรมในศาสนาพุทธ (Buddhist moral principle) อีกทั้งการบวชเป็นพระสงฆ์เป็นวิธีการเปลี่ยนฐานะ ทางสังคม ที่ได้รับการยอมรับและมีเกียรติในสังคมลาว จนกระทั่งประเทศลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมและถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง เนื่องจากพระสงฆ์ได้รับการยอมรับนับถือ รัฐบาลคอมมิวนิสต์ลาวให้พระสงฆ์เผยแพร่แนวคิดคอมมิวนิสต์โดยให้ประยุกต์คำสอนของพระพุทธศาสนาเข้า กับหลักการคอมมิวนิสต์ และพระพุทธศาสนาได้รับการอุปถัมภ์อย่างดีจากรัฐบาลลาวในปัจจุบัน

วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทความวิจัยเรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและพระพุทธศาสนาสมัยสังคมนิยมในสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว” (พระศรีธาดุ สังข์ประทุม, มณีนัย ทองอยู่, และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2553) พบว่าเมื่อพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเข้าเปลี่ยนแปลงและปกครองประเทศลาวในพ.ศ. 2518 รัฐบาล

ไม่ได้ยกเลิกสถาบันพระพุทธศาสนา เนื่องจากตระหนักว่าพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมลาวทั้งด้านวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และการเมือง และได้มีการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรปกครองสงฆ์ให้เป็นเอกภาพโดยรวมธรรมยุติกายและมหานิกายไว้ด้วยกันภายใต้การนำขององค์กรพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว อีกทั้งยังบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญลาว พ.ศ. 2534 “รัฐเคารพ และปกป้องการเคลื่อนไหวอันถูกกฎหมายของพุทธศาสนิกชน ปลุกกระตือรือร้นเสริมภิกษุสามเณรให้เข้าร่วมในการเคลื่อนไหวที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศและประชาชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อลาว อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมในสปป.ลาว

บทความวิจัยเรื่อง “พระพุทธศาสนาภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยม 2518-2533” (หอมหวล บัวระกา, 2555) พบว่ารัฐบาลสังคมนิยมของสปป.ลาวได้ยกเลิกพรบ.การปกครองสงฆ์ พ.ศ. 2502 ทำให้ตำแหน่งสังฆราชและสมณศักดิ์ต่างๆ ของพระสงฆ์ลาวถูกยกเลิกไป รัฐบาลได้ประกาศใช้กฎหมายองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ในการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ เข้มงวดในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เข้ากับปรัชญามาร์กซ์ พระสงฆ์ได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์จากรัฐบาล หลักสูตรการเรียนการสอน เน้นการเมืองการปกครองบนฐานนโยบายของสังคมนิยม

วิทยานิพนธ์เรื่อง “สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23” (ปิยฉัตรสินธุสอาด, 2540) พบว่าสังคมล้านช้างในพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นสังคมที่ผ่านการบูรณาการทางสังคมมาเป็นเวลานาน เป็นสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่น มีระเบียบในตัวเอง ถึงแม้ว่าอาณาจักรล้านช้างจะพบกับศึกสงครามและสภาพความขัดแย้งในสังคม แต่ก็ไม่ได้ทำให้สังคมล้านช้างเสื่อมทรามลง ซึ่งเป็นเพราะรากฐานของสังคมล้านช้างเป็นระบบระเบียบมาก มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่มีความชัดเจน และมีการนำเอาพระพุทธศาสนามาเป็นสื่อในการใกล้ชิดให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักศาสนาพุทธ

แนวคิดโลกาภิวัตน์และทฤษฎีจักรวรรดินิยมสื่อและวัฒนธรรม (media and cultural imperialism theory)

แนวคิดโลกาภิวัตน์เป็นกระแสในช่วงทศวรรษที่ 1990 ที่พรรณาสภาพของรัฐต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงจากปรากฏการณ์ทางสังคมในหลากหลายมิติที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เนื่องมาจากการพัฒนาระบบสารสนเทศที่ทันสมัย การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ การค้า การเงิน และการลงทุนเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกันเป็นกระบวนการที่ทำให้เป็นสากล เสมือนว่าโลกมีขนาดเล็กลงและไร้พรมแดนทำให้วิสัยทัศน์ “กาละ” (เวลา) และ “เทศะ” (สถานที่) ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะในเชิงกายภาพเท่านั้น แต่ยังรวมหมายถึงในเชิงสังคมและจิตใจที่รับรู้ และรู้สึกผูกพันในเชิงอารมณ์และจิตใจด้วย รวมถึงมีความเชื่อว่าโลกจะมีการรวมตัวทางวัฒนธรรม โลกาภิวัตน์จะเป็นกระบวนการของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก จนกลายเป็นวัฒนธรรมโลก (World culture) ที่เส้นแบ่งทางภูมิศาสตร์เชิงกายภาพไม่ใช่อุปสรรคอีกต่อไป โดยผ่านกระบวนการไหลบ่าของข้อมูลที่น่าไปสู่การเปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อปฏิกิริยาการยอมรับ การต่อรอง และการต่อต้านในรูปแบบต่างๆ ที่สังคมมีต่อการไหลข้ามพรมแดนอย่างรวดเร็วของวัฒนธรรมต่างชาติ จนกลายเป็นจักรวรรดินิยมข้ามชาติที่พยายามทำให้วัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละชุมชน ท้องถิ่นกลายเป็นวัฒนธรรมโลกเพียงหนึ่งเดียว ผ่านการติดต่อสื่อสารด้วยภาษาสากล

ทฤษฎีจักรวรรดินิยมวัฒนธรรม (Cultural Imperialism) (Tomlinson, 1991) ให้ความสนใจต่อวัฒนธรรมและสื่อซึ่งไหลข้ามพรมแดนจากโลกตะวันตกสู่ประเทศกำลังพัฒนามีผลต่อการครอบงำความคิดของท้องถิ่น เป็นจักรวรรดินิยมรูปแบบใหม่ที่ไม่จำเป็นต้องยึดพื้นที่ด้วยกำลัง แต่ใช้อิทธิพลทางวัฒนธรรมและสื่อแทนเพื่อเป้าหมายทางเศรษฐกิจและการเมืองในที่สุด อย่างไรก็ตามมีจุดที่น่าสนใจคือพลังของวัฒนธรรมท้องถิ่นมีศักยภาพที่จะต้านทานและต่อต้าน (resistance) พลังจักรวรรดินิยมสื่อและวัฒนธรรมนี้ได้เช่นกัน อีก

ทั้งพลังอำนาจของมวลชนของประเทศกำลังพัฒนาไม่ได้เป็นผู้รับสารที่ถูกกระทำ (passive audience) เสมอไป แต่อาจจะกลายเป็นการผสมผสาน (articulation) ของวัฒนธรรมโลกกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้เช่นกัน หรือหากกลุ่มพลังวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เข้มแข็งพอและสามารถต้านทานกระแสของวัฒนธรรมโลกได้ และปฏิเสธไม่ยอมรับกระแสวัฒนธรรมโลกก็อาจจะกลายเป็นกลุ่มต่อต้านโลกาภิวัตน์ (anti-globalisation) (Tomlinson, 1999) ได้ในท้ายที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในยุคโลกาภิวัตน์ ในเมืองหลวงพระบาง
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ที่ได้รับผลกระทบจากพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ศึกษาโดยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย เช่น พระสงฆ์ สามเณร ครู นักเรียนมัธยม และประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนา และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ที่ได้รับผลกระทบจากพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในเมืองหลวงพระบาง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมจากแหล่งผู้ให้ข้อมูลโดยตรง
2. ข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมวิเคราะห์จากเอกสารวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิเชิงคุณภาพ และตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องข้อมูลด้วยการแลกเปลี่ยนคำถามจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม และการนำเสนอผลการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์” สรุปผลได้ ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในยุคโลกาภิวัตน์ในเมืองหลวงพระบาง

พระพุทธศาสนาในสปป.ลาวกำลังเผชิญกับความท้าทายครั้งสำคัญจากกระแสโลกาภิวัตน์ ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพระพุทธศาสนาคือความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยมีส่วนช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเข้าถึงและการรับรู้พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ปราศจากข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับคนรุ่นใหม่จำเป็นต้องใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ และสภาพบังคับทางเศรษฐกิจทำให้ประชาชนลาวไม่ค่อยมีเวลาไปวัดปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือศึกษาพระธรรมคำสอน การใช้อินเทอร์เน็ตจึงเป็นช่องทางเลือกของการสื่อสารที่ทำให้เข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น ในทางตรงกันข้ามระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยก็นำไปสู่โลกีย์วิสัย อบายมุขได้อย่างไร้สติ ส่งผลกระทบต่อนิสัยอันดี และการพัฒนาอารมณและจิตใจที่จะละทิ้งกิเลสตัณหาต่างๆ ของพระสงฆ์

กระแสบริโภคนิยมแบบนานาชาติตะวันตกส่งผลให้เกิดการสูญเสียคุณลักษณะของวัฒนธรรมประเพณีลาวดั้งเดิม กระแสการไหลบ่าของสารสนเทศอย่างเสรีที่มหาอำนาจพยายามผลักดันเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการสื่อสารข้ามชาติ ซึ่งแทนที่จะเป็นการสร้างหรือพัฒนาประเทศที่กำลังพัฒนาให้ทันสมัย แต่กลับเป็นการส่งเสริมทำให้เกิดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจที่มหาอำนาจต่างเอารัดเอาเปรียบประเทศกำลังพัฒนารวมถึงเป็นกลไกที่ทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ในเมืองหลวงพระบาง เราพบป้ายรณรงค์ให้เคารพวัฒนธรรมจารีตประเพณีโบราณที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา การดักบาตรข้าวเหนียวเป็นพิธีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาของชาวเมืองหลวงพระบางที่แสดงออกถึงความเคารพศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น แต่ปัจจุบันพิธีกรรมนี้กำลังเผชิญหน้ากับความท้าทายของการแปรสภาพพิธีกรรมให้เป็นสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว มีการจัดการในเชิงพาณิชย์เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวโดยปราศจากความเข้าใจถึงวัฒนธรรมประเพณีที่แท้จริงซึ่งเป็นการทำลายความตั้งใจของจารีตประเพณีดั้งเดิมของชุมชน

ปัจจัยภายในที่สร้างความเข้มแข็งของสถาบันพระพุทธศาสนาคือรัฐบาลคอมมิวนิสต์ของสปป.ลาวได้มีการดำเนินนโยบายที่เข้มงวดต่อพระพุทธศาสนาอันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างการบริหารโดยมีการยกเลิกตำแหน่งพระสังฆราช มีเพียงประธานองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว และไม่มี การแบ่งแยกนิกายระหว่างมหานิกายหรือธรรมยุต ทำให้เป็นเอกเทศ รวมถึงรัฐบาลสปป.ลาวกำหนดแนวทางด้านพระพุทธศาสนาเพื่อให้พระพุทธศาสนาเป็นไปในทางเดียวกันกับนโยบายของรัฐบาล และใช้พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่จะควบคุมประชาชนโดยการสอดแทรกกลัทธิคอมมิวนิสต์ผ่านคำสอนในพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ และสนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์ในระดับต่างๆ เปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาล

พระสงฆ์ลาวยึดปฏิบัติตามคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และระเบียบวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัดครองตนอยู่ในกรอบของศีลธรรม จารีตประเพณีอันดี อันส่งผลให้ประชาชนเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในตัวพระสงฆ์ และสถาบันพระพุทธศาสนา และมีส่วนร่วมกับการจารีตประเพณี และกิจกรรมทางศาสนาอย่างเต็มใจ อีกทั้งพระสงฆ์ลาวยังเอาใจใส่ปกป้อง และธำรงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ที่ได้รับผลกระทบจากพระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในเมืองหลวงพระบาง

การที่เมืองหลวงพระบางได้รับการลงทะเบียนเป็นเมืองมรดกโลก และมรดกทางพระพุทธศาสนาอันเป็นเอกลักษณ์ของเมืองหลวงพระบางนำมาซึ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากงานวิจัยพบว่า มีการไหลบ่าของเงินทุนและการ

บริการทำให้การเกิดชนชั้นกลางมากขึ้น และมีการอพยพย้ายถิ่นฐานของเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ในเมืองหลวง พระบางเพื่อทำเป็นโรงแรมหรือบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดสรรที่ดินสำหรับสร้างอาคารที่พักรอบนอกเมืองหลวงพระบาง องค์การยูเนสโกเป็นห่วงการบริหารจัดการเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมที่สภาพแวดล้อมค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมซึ่งเป็นการทำลายสภาพดั้งเดิมของเมืองแห่งนี้ อีกทั้งกระบวนการไหลบ่าของอารยธรรมและวัฒนธรรมตะวันตกข้ามพรมแดนนำไปสู่ผลกระทบและการเข้ามาครอบงำวัฒนธรรมท้องถิ่นของอารยธรรมและวัฒนธรรมตะวันตก ดังเห็นได้จากการสูญเสียสภาพแวดล้อมดั้งเดิมทางกายภาพจากความทำให้ทันสมัยพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกของเมือง เช่น โรงแรม ร้านอาหาร สมัยใหม่ วัฒนธรรมการบริโภคนิยมกำลังคุกคามจิตวิญญาณความเป็นชุมชนเก่าเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเสรีนิยมซึ่งทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมรวมถึงวิถีชีวิตของประชาชนในเมืองหลวงพระบางกำลังถูกขัดและถูกคุกคามกลายเป็นวัฒนธรรมเดียวกันทั่วโลก แต่ก็มีแรงต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์จากกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่บางส่วนที่รณรงค์ให้ประชาชนลาวและนักท่องเที่ยวตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรม จารีตประเพณีดั้งเดิมของเมืองหลวงพระบางที่ปฏิบัติสืบต่อมา

จากการศึกษาพบว่า ประชาชนลาวทั้งคนรุ่นก่อนและคนรุ่นใหม่แสดงความเห็นว่าวัฒนธรรม จารีตประเพณีไม่ได้เปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไปไหนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ประชาชนลาวยังคงปฏิบัติตามฮีตสิบสอง-คองสิบสี่ ซึ่งเป็นประเพณีการทำบุญตามเดือนต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนตามคติความเชื่อทางศาสนา พุทธ และครรลองสิบสี่ซึ่งเป็นข้อกำหนดหรือแนวทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนลาว

ศรัทธาและความเชื่อของประชาชนลาวในเมืองหลวงพระบางยังคงมีต่อพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น มีกระแสสังคมที่ต้องการให้ชาวหลวงพระบางอนุรักษ์วัฒนธรรม จารีตประเพณี และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้คงไว้ และรักษามรดกทางวัฒนธรรมนี้ให้สืบทอดไปยังรุ่นหลังต่อไป

อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

พระพุทธศาสนาในสปป.ลาวเป็นศาสนาที่มีความมั่นคง สามารถดำรงอยู่ได้ เนื่องจากการปรับตัว มีความยืดหยุ่นผ่านประสบการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมอย่างรุนแรงในประเทศ พิสูจน์ตัวเองจนกลายเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของความเป็นชนชาติลาว “พระพุทธศาสนาตัดแยกออกจากชาติไม่ได้ และพระสงฆ์สามเณรลาวก็ตัดแยกจากชาติโยมลาวบรรดาเผ่าไม่ได้” พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน และพระสงฆ์เองก็มีความใกล้ชิดและมีผลต่อความคิด ความเชื่อของประชาชนเป็นอย่างมาก รัฐบาลเล็งเห็นความสำคัญจึงได้ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและมีการตั้งวิทยาลัยสงฆ์ที่กรุงเวียงจันทน์ ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญที่ช่วยให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวและรัฐบาลใหม่ประสบความสำเร็จและมีความมั่นคงในการเมืองการปกครอง เพราะพระพุทธศาสนามีความสำคัญและสัมพันธ์กับการจัดระเบียบของสังคมลาวอย่างลึกซึ้ง

สังคมและวัฒนธรรมของสปป.ลาวจึงมีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและประสานประชาชนลาวเข้าไว้ด้วยกัน เป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตัวและในการดำเนินชีวิต รวมถึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนลาว อีกทั้งพระสงฆ์ยังได้รับการเคารพยกย่องให้เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เป็นผู้นำ มีการปรับบทบาทของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลให้พุทธศาสนิกชนลาวห่างเหินจากกิจกรรมทางพุทธศาสนา การดักบาตร เข้าวัดทำบุญเหมือนเช่นในอดีต พระสงฆ์ลาวจึงต้องมีบทบาทที่สำคัญที่ต้องประยุกต์ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน

สิ่งที่น่าสนใจคือการสูญเสียวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมจะเป็นสิ่งที่สปป.ลาวกำลังเผชิญจากความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่รุนแรงจนอาจนำไปสู่การล่มสลายของสังคมดั้งเดิม เนื่องจากความเปราะบาง และความไม่ต่อเนื่องของสังคมนั้นๆ รวมถึงการไม่ตระหนักถึง และการสูญเสียของประเพณีและค่านิยมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา อีกทั้งปัญหาของการถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งจำเป็นต้องมีวิธีการการถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมจากฐานสู่ฐานอย่างราบรื่น หากการถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งเป็นหัวใจของการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมประเพณีในสังคมนั้นประสบกับปัญหาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วอาจจะทำให้สูญเสียวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยดำรงอยู่ได้ ดังนั้นการศึกษาและการให้เห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสืบทอดทางวัฒนธรรมจากฐานสู่ฐานเพื่อให้พระพุทธศาสนาในสปป.ลาวคงสภาพดั้งเดิมต่อไปหรือมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กะชวงละแหล่งข่าวและวัดทะนะท่า. (2000). *ปะหวัดสาตลาว (ดึกดำบัน-ปะจุบัน)*. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์แห่งลัด. ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์. (2549). *พระพุทธศาสนาเถรวาทในลาว*. มติชน. 10 กันยายน 2549.
- ปิยฉัตร สิ้นธสาอด. (2540). *สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2540.
- พระศรีธาตุ สิงห์ประทุม, มณีนัย ทองอยู่, และดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์. (2553). *ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและพระพุทธศาสนาสมัยสังคมนิยมในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2553).
- วรฉัตร เจริญผล. (2548). *พุทธศาสนาและการเมืองลาวภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์ 1975-1998*. สารนิพนธ์สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2548.
- หอมหวล บัวระกา. (2555). *พระพุทธศาสนาลาวภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยม 2518-2533*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 29 (1) (มกราคม-เมษายน 2555).
- Berliner, David. (2016). *Perdre l'esprit du lieu: les politiques de l'Unesco à Luang Prabang*. Revue Terrain. Décembre 23, 2016.
- Ladwig, Patrice. (2006). *Between cultural preservation and this-worldly commitment: Modernization, Social Activism and the Lao Buddhist Sangha*. August 2006.
https://www.eth.mpg.de/3466688/Ladwig_-_Between_cultural_EFEO_-_draft.pdf
(accessed January 30, 2016).
- Lévi-Strauss, Claude. (1975). *Les sociétés primitives*. Paris: Robert Laffont.
- Rehbein, Boike. (2007). *Globalisation, Culture and Society in Laos*. London: Routledge.
- Stuart-Fox, Martin. (1999) Laos: From Buddhist Kingdom to Marxist. In *Buddhism and Politics in Asia*, edited by Ian Harris. London: Cromwell Press.
- Tomlinson, John. (1991). *Cultural Imperialism: A Critical Introduction*. London: Pinter.
- . (1999). *Globalization and Culture*. Chicago: University of Chicago Press.

พฤติกรรม的开รับสื่อ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารจากสื่อของ ผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะ

MEDIA EXPOSURE BEHAVIOR, UTILIZATION AND GRATIFICATION OF PUBLIC TAXI SERVICE USERS TOWARDS INFORMATION

นภาพร พฤษกรณชัย^{1*}, นฤกต วันตะเมธ²
Napaporn Phruksaronnachai¹, Nottakrit Vantamay²

¹สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

¹Faculty of Humanities Kasetsart University

Department of Communication Arts and Information Science

²รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาวิทยาศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²Associate Professor., Ph.D. Faculty of Humanities Kasetsart University

Department of Communication Arts and Information Science

*Corresponding author, E-mail: Napaporn.dewdear@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “พฤติกรรม的开รับสื่อ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารจากสื่อ
ของผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะ” ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ (1)
เพื่อศึกษาการเปิดรับสื่อ ความต้องการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่สาธารณะ (2)
เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการใช้ประโยชน์ข้อมูลข่าวสารและการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ
ของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่สาธารณะ (3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อและ
ความพึงพอใจข้อมูลข่าวสารของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่สาธารณะโดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา และ
สถิติใช้เชิงอนุมาน ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์
ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบ Independent Sample t-test
เปรียบเทียบเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และการหาค่าสัมประสิทธิ์เพียร์สัน

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะมีความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร
เกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะอยู่ในระดับมาก โดยมีความต้องการในด้านลักษณะทางกายภาพมากที่สุด
รองลงมาคือด้านบุคคลและด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และพบว่าผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับ
บริการรถแท็กซี่สาธารณะ จากสื่ออินเทอร์เน็ตมากที่สุด รองลงมาคือสื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ และยังพบว่า
ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะอยู่ในระดับมาก โดยผู้ใช้บริการ
มีความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะในประเด็นด้านราคามากที่สุด รองลงมาคือ
ด้านลักษณะทางกายภาพและด้านผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ผลวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ความต้องการใช้ประโยชน์จาก
ข้อมูลข่าวสารโดยรวมกับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะผ่านสื่อโทรทัศน์และสื่อ
อินเทอร์เน็ตมีความสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับสูง ขณะที่สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ มีความสัมพันธ์กันเชิง
บวกในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคลและสื่อ

เฉพาะกิจ กับความพึงพอใจโดยรวมในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ พบว่ายังมีความสัมพันธ์กันเชิงบวกแม้อยู่ในระดับที่ไม่มากนัก

คำสำคัญ: การเปิดรับ การใช้ประโยชน์ ความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสาร รถแท็กซี่สาธารณะ

ABSTRACT

The purpose of this research was to study “Media Exposure Behavior, Utilization and Gratification of Public Taxi Service Users towards Information.” Researcher used quantitative methodology to study. (1) the demand, use, exposure and satisfaction of public taxi users (2) the relationship between information demand and information exposure of public taxi users (3) the relationship between information and media satisfaction. Statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and independent sample t-test, and the Pearson’s Product Moment Correlation Coefficient

The findings were as follow: Public taxi users have a strong need for public information on public taxi services. The demand for physical characteristics is highest, personal and the distribution. It was found that most of the users had experienced public taxi service. The Internet is the most popular medium for information retrieved taxi service. In addition, there was a high level of satisfaction among public service users about public taxi service. The users were satisfied with the information about public taxi service pricing. Second, the physical and product aspect also point to a demand for information as a whole. Exposure to public taxi services through television ($r^2 = 0.568$) and the internet ($r^2 = 0.660$) has a high positive correlation with respect to the media there were positive correlations at moderate level Internet, Personal Media and Special Event Overall satisfaction to information about public taxi services ($r^2 = 0.165$) also positive correlations, even at very low levels.

Keywords: Exposure, Utilization and Gratification of Information Public Taxi Service

บทนำ

“แท็กซี่สาธารณะ” ถือเป็นการให้บริการประเภทหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากอาชีพให้บริการประเภทอื่น ๆ ที่ปรากฏชัดคือการติดต่อสัมพันธ์กับผู้โดยสารหรือ “ผู้ใช้บริการ” ที่มีลักษณะเป็นไปด้วยความบังเอิญชั่วครู่ชั่วคราวไม่สามารถย้อนกลับมาใหม่ได้ (รายงานผลการวิจัย เอแบคโพลล์, 2560) จำนวนความต้องการของผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ การสำรวจประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและหัวเมืองใหญ่ พบว่า ร้อยละ 37.61 บริการแท็กซี่สาธารณะยังได้รับความนิยมเนื่องจากเป็นทางเลือกที่ทำให้ผู้เดินทางรู้สึกถึงความเป็นส่วนตัว (สุวิชา เป้าอารีย์, 2557) สิ่งที่ยังคงสะท้อนสภาพปัญหาของผู้ขับขี่แท็กซี่ พบว่า ผู้เคยใช้บริการรถแท็กซี่มีเตอร์ส่วนใหญ่ ร้อยละ 34.12 ปฏิเสธไม่รับผู้โดยสารเลือกผู้โดยสาร โดยชอบอ้างว่าไปส่งรถ/แก๊สหมด/อยู่นอกเส้นทาง เลือกรับเฉพาะผู้โดยสารชาวต่างชาติ รองลงมา ขับรถหวาดเสียว จอดซ้อนคัน และเป็นคนขับพูดจาหรือมีพฤติกรรมไม่สุภาพกับผู้โดยสาร ทอนเงินไม่ครบ เรียกเก็บค่าโดยสารเกินกว่ากำหนด พาผู้โดยสารไปเส้นทางที่อ้อม ออกนอกเส้นทาง และยังระบุว่า สภาพรถ

เก่า ไม่สะอาด ชำรุด แอร์ไม่เย็น นอกจากนี้ระบุว่า อื่น ๆ มีพฤติกรรมส่อเจตนาไปทางการก่ออาชญากรรม หรือการล่วงละเมิดทางเพศ มีเพียงร้อยละ 4.75 ที่ไม่เคยพบเจอปัญหาใด ๆ

เมื่อพิจารณาถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอันจำกัดของสื่อทำให้ผู้ใช้บริการจำนวนมากไม่ได้รับประโยชน์จากเนื้อหาข่าวสารจากสื่อ โดยเฉพาะเนื้อหาข่าวสารที่เป็นเหตุและผลในการสนับสนุนการตัดสินใจเลือกใช้ บริการแท็กซี่สาธารณะอย่างคุ้มค่าในปัจจุบัน สอดคล้องกับ (ภคมินทร์ เศรษฐพัฒน์โยธิน, 2560) การใช้ประโยชน์จากสื่อในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าเชื่อถือและถูกต้องของผู้ใช้สื่อ เมื่อบุคคลมีความตระหนักรู้ด้วยตนเองจากการใช้สื่อที่เรียกได้ว่าเป็น “ผู้ใช้สื่อเชิงรุก (Active Audience)” ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกต ปัจจุบันพฤติกรรม การเปิดรับสื่อ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของผู้ใช้บริการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย สื่อมวลชนและสื่อใหม่ถูกนำมาผสมผสานใช้ ดังเช่น สื่ออินเทอร์เน็ตที่ได้รับความนิยมและสร้างความท้าทายในแง่ การสื่อสารการตลาดออนไลน์ ดังเช่น แอปพลิเคชันต่าง ๆ ช่วยกระตุ้นการตัดสินใจผู้ใช้บริการในการนัดหมาย การเดินทาง โดยเฉพาะผู้ที่เตรียมตัวจะเดินทางจำนวนมากมักเปิดรับข่าวสารจากการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตค้นหา ข้อมูลผ่านแอปพลิเคชัน (Application) ในการเดินทางกันมากขึ้น แต่ก็ยังคงเปิดรับข่าวสารจากโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ สื่อเฉพาะกิจ และรับฟังคำบอกเล่าจากคนที่ไว้วางใจกับตนในฐานะสื่อบุคคลอีกด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามีผู้ประกอบการธุรกิจแท็กซี่หลายรายพยายามริเริ่มในการนำเทคโนโลยีที่ช่วยให้ผู้ใช้บริการสามารถรับรู้และทำ ความเข้าใจในเส้นทางเพื่อนำมาช่วยจัดสรรเรื่องของเวลาและค่าใช้จ่ายเพื่อลดต้นทุนการขับขี่ ขณะที่ ผู้ประกอบการธุรกิจรถแท็กซี่ ยังไม่อาจทราบถึงความต้องการในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อของผู้ใช้บริการแท็กซี่ อีกทั้งที่ผ่านมาไม่เคยมีการศึกษาถึงความพึงพอใจในการเปิดรับสื่อของผู้ใช้บริการแท็กซี่ สาธารณะ การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงมุ่งศึกษาประเด็น พฤติกรรมในการเปิดรับสื่อ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะอย่างไร อันนำไปสู่การพัฒนาแผนการสื่อสารทางการตลาดสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจแท็กซี่

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นฐานความรู้สำหรับการใช้ ในการศึกษาโดยแนวคิดหลัก ๆ ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. **ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ** ผู้รับสารที่จะเลือกใช้ประโยชน์จากสื่อใดก็ขึ้นอยู่กับ ความต้องการหรือแรงจูงใจส่วนบุคคล ซึ่งการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของผู้โดยสารแท็กซี่ สาธารณะนั้นก็มีความต้องการที่แตกต่างกันไปตามสภาวะของสังคมและจิตใจแต่ละบุคคลล้วนมีปัจจัยจาก แรงจูงใจหรือความต้องการที่แตกต่างกัน จึงส่งผลให้มีเหตุผลในการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อเพื่อ ความพึงพอใจที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวความคิดหลักเพื่อศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ นอกจากนี้ ยังนำไปสู่การพิจารณาถึงตัวบ่งชี้ที่ใช้เป็น แนวทางการกำหนดสมมติฐานหลักที่ใช้ทดสอบตัวแปรการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ ในการวิจัยครั้งนี้

2. **แนวคิดเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสาร** ผู้รับสารเลือกข่าวสารที่เข้าถึงความสนใจของผู้รับสารได้มา เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของการสื่อสาร ซึ่งผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะในฐานะผู้รับสารตามกระบวนการ เลือกสรร จะเลือกสนใจ หรือเปิดรับสื่อและข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดจากหลาย ๆ แหล่งที่สอดคล้องกับ ทักษะเดิมของตนเอง ทำให้เห็นว่า ผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะในฐานะผู้รับสารย่อมต้องการเลือกรับรู้ เลือก ตีความสารที่เป็นประโยชน์ต่อตน โดยจำแนกประเภทสื่อที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

สื่อโทรทัศน์ เป็นข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอทั้งภาพและเสียงในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง ตลอดจนความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบริการแท็กซี่สาธารณะ

สื่ออินเทอร์เน็ต อันได้แก่ ข้อมูลข่าวสารจากเว็บไซต์ และโซเชียลมีเดีย เช่น เช่น Facebook Twitter Youtube Instagram Line ที่ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการแท็กซี่สาธารณะ

สื่อบุคคล อันได้แก่ ข้อมูลข่าวสารจากญาติ พี่น้อง เพื่อน คนรู้จักที่เคยใช้บริการแท็กซี่สาธารณะ

สื่อเฉพาะกิจ เป็นข่าวสารเกี่ยวกับบริการแท็กซี่สาธารณะผ่านการจัดงานนิทรรศการ งานแฟร์ และองค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยว

3. แนวคิดเกี่ยวกับแท็กซี่สาธารณะ ผู้วิจัยได้นำไปใช้ในการสนับสนุนการอภิปรายผล เพื่ออธิบายถึงคุณลักษณะ รูปแบบการให้บริการแท็กซี่สาธารณะ ตลอดจนขยายความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทแท็กซี่สาธารณะ ในศึกษาครั้งนี้ และยังใช้เป็นแนวทางการสร้างเครื่องมือวิจัยเกี่ยวกับประเภทของแท็กซี่สาธารณะ และการพิจารณาถึงข้อมูลข่าวสารที่ผู้ใช้บริการพึงได้รับจากสื่อเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์เกี่ยวกับคุณลักษณะการบริการของแท็กซี่สาธารณะที่พึงพอใจ อันเป็นประโยชน์ทั้งผู้ใช้บริการและผู้ประกอบการแท็กซี่สาธารณะ

4. แนวคิดส่วนประสมการตลาดบริการ 7Ps ผู้วิจัยใช้เป็นตัวแปรสำคัญและขยายผลสู่การวิจัยครั้งนี้

ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) รถแท็กซี่สาธารณะและการให้บริการที่ถูกนำเสนอให้แก่ผู้โดยสาร ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นนามธรรม ไม่ว่าจะเป็นความสะดวกรวดเร็ว การให้ความเห็น การให้คำแนะนำ เป็นต้น คุณภาพบริการมาจากปัจจัยด้านความสามารถ ประสบการณ์ของผู้ขับฯ ความทันสมัยของรถ อุปกรณ์ ความรวดเร็วและต่อเนื่องของการให้บริการ **ด้านราคา (Price)** มูลค่าของการใช้บริการต่อค่าธรรมเนียมเมื่อผู้โดยสารเข้ารับบริการ ซึ่งลูกค้าต้องจ่ายให้แก่ผู้ขับฯแท็กซี่สาธารณะ ซึ่งราคามีความสำคัญต่อการรับรู้ในคุณค่าบริการที่นำเสนอ และมีผลต่อคุณภาพ บทบาทต่อการสร้างภาพลักษณ์ในบริการซึ่งประเมินจากผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะ ทั้งนี้ ผู้โดยสารจะนำความรู้เกี่ยวกับราคาอ้างอิง คุณภาพ และต้นทุนที่มีใช้ตัวเงิน ได้แก่ ต้นทุนด้านเวลา ต้นทุนในการค้นหา ต้นทุนความสะดวก และต้นทุนด้านจิตใจมาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจใช้บริการ **ด้านสถานที่ (Place)** บริการที่แท็กซี่สาธารณะ จะต้องพิจารณาเพิ่มช่องทางนำเสนอการให้บริการสามารถให้บริการผ่านช่องทางการจัดจำหน่ายได้หลากหลาย การให้บริการ ณ จุดพื้นที่ให้บริการ การให้บริการถึงบ้านลูกค้าหรือสถานที่ลูกค้าต้องการ บริการผ่านแอปพลิเคชัน **ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion)** การสื่อสารไปยังผู้โดยสารเป้าหมายเพื่อแจ้งข่าวสารจูงใจหรือเตือนความทรงจำของผู้โดยสารต่อบริการของสหกรณ์แท็กซี่ หรือองค์กรที่ประกอบการแท็กซี่ โดยอาจการเลือกใช้การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การลดราคา เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายหันมาสนใจ **ด้านบุคลากร (People)** หมายถึง บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริการทั้งหมดรวมถึงผู้โดยสารและผู้ขับฯแท็กซี่ คุณภาพการให้บริการต้องอาศัยการคัดเลือกฝึกอบรม จูงใจ เพื่อสร้างความพึงพอใจการใช้บริการเหนือคู่แข่ง ผู้ขับฯแท็กซี่ต้องมีความสามารถ มีทัศนคติที่ดี มีความสามารถในการแก้ปัญหา **ด้านลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence)** ความพร้อมของเครื่องมือและอุปกรณ์ ระบบอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในห้องโดยสาร ตลอดจนการตกแต่งภายในและภายนอกของรถแท็กซี่ **ด้านกระบวนการให้บริการ (Process)** ขั้นตอนในการให้บริการเพื่อส่งมอบคุณภาพให้กับผู้โดยสารได้อย่างรวดเร็วและประทับใจ เช่น ความสะดวกรวดเร็วในการเรียกใช้บริการ ความสะอาดภายในห้องโดยสาร ความสุภาพอ่อนโยนและเป็นมิตรของผู้ขับฯ รวมถึงความมีอิสระในการใช้บริการในห้องโดยสารระหว่างเดินทาง ความยืดหยุ่น ความสามารถเปลี่ยนแปลงลำดับการใช้บริการได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปิดรับ ความต้องการใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจผู้ใช้บริการรถแท็กซี่สาธารณะ
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการใช้ประโยชน์ข้อมูลข่าวสารและการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่สาธารณะ

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อและความพึงพอใจข้อมูลข่าวสารของผู้ใช้บริการรถแท็กซี่สาธารณะ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้ตารางสำเร็จรูป Yamane ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากกรณีนี้ไม่ทราบจำนวน (N) ในกลุ่มผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะที่มีอายุ 15-60 ปี ที่เป็นคนวัยแรงงานซึ่งยังต้องสัญจรไปมาและเป็นผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะชาวไทยในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้จำนวน 400 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษานี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งเป็นไปในรูปแบบของการให้กลุ่มตัวอย่างกรอกแบบสอบถามเอง (Self-Administered Questionnaire)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลโดยแบบสอบถามตามสัดส่วนในแต่ละเขตที่ได้รับเลือกโดยการสุ่มเก็บตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental) เช่น บริเวณห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านกาแฟ สวนสาธารณะ แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สัญจร ซึ่งเป็นแหล่งที่มีกลุ่มผู้ใช้บริการรถแท็กซี่สาธารณะที่หลากหลาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้แจกแจงความถี่ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้ในการทดสอบสมมติฐานโดยทดสอบสมมติฐานตัวแปรเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย t-test (Independent Samples t-test) และวิเคราะห์ความแปรปรวน One way ANOVA และใช้หาความสัมพันธ์ของ 2 ตัวแปรโดยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารบริการรถแท็กซี่สาธารณะของผู้ใช้บริการ

ตารางที่ 1: ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะในแต่ละด้าน 7 P's

ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปรผลข้อมูล
ด้านผลิตภัณฑ์ (Product)	3.83	0.701	มาก
ด้านราคา (Price)	3.76	0.754	มาก
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place/Channel Distribution)	3.95	0.754	มาก
ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion)	3.89	0.842	มาก
ด้านบุคคล (People)	3.96	0.643	มาก
ด้านกระบวนการ (Process)	3.87	0.628	มาก
ด้านลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence)	4.02	0.541	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.90	0.522	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.522 โดยในด้านลักษณะทางกายภาพ มากที่สุด เฉลี่ย 4.02 รองลงมา ด้านบุคคล เฉลี่ย 3.96 ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย เฉลี่ย 3.95 ด้านการส่งเสริมการตลาด เฉลี่ย 3.89 ส่วนในด้านกระบวนการ เฉลี่ย 3.87 ด้านผลิตภัณฑ์ เฉลี่ย 3.83 และด้านราคา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 ตามลำดับ

ส่วนที่ 2 การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ

ตารางที่ 2: ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะจากสื่อ

ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปรผลข้อมูล
สื่อโทรทัศน์	3.83	0.850	มาก
สื่ออินเทอร์เน็ต	3.89	0.807	มาก
สื่อบุคคล	3.63	1.008	มาก
สื่อเฉพาะกิจ	3.65	0.990	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.90	0.522	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ จากสื่ออินเทอร์เน็ต เฉลี่ย 3.89 ครั้ง/สัปดาห์ จากสื่อโทรทัศน์ เฉลี่ย 3.83 ครั้ง/สัปดาห์ จากสื่อบุคคล เฉลี่ย 3.63 ครั้ง/สัปดาห์ จากสื่อเฉพาะกิจ เฉลี่ย 3.65 ครั้ง/สัปดาห์

ส่วนที่ 3 ความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะของผู้ใช้บริการ

ตารางที่ 3: ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารของบริการรถแท็กซี่สาธารณะ

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การแปรผลข้อมูล
ด้านผลิตภัณฑ์ (Product)	3.90	0.703	มาก
ด้านราคา (Price)	4.00	0.690	มาก
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place/Channel Distribution)	3.87	0.726	มาก
ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion)	3.84	0.668	มาก
ด้านบุคคล (People)	3.82	0.608	มาก
ด้านกระบวนการ (Process)	3.87	0.630	มาก
ด้านลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence)	3.99	0.518	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.89	0.427	มาก

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.427 โดยผู้ให้บริการมีความพึงพอใจ

ในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ ด้านราคา มากที่สุด เฉลี่ย 4.00 รองลงมา ด้านลักษณะทางกายภาพ เฉลี่ย 3.99 ด้านผลิตภัณฑ์ เฉลี่ย 3.90 ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านกระบวนการ เฉลี่ย 3.87 เท่ากัน ด้านการส่งเสริมการตลาด เฉลี่ย 3.84 และด้านบุคคล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 ตามลำดับ

ส่วนที่ 4 การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานการวิจัยที่ 1 ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ

ตารางที่ 4: ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะผ่านสื่อ

ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร	ระดับความสัมพันธ์ของการเปิดรับข่าวสาร			
	สื่อโทรทัศน์	สื่ออินเทอร์เน็ต	สื่อบุคคล	สื่อเฉพาะกิจ
ความต้องการโดยรวม	0.568 (0.000)*	0.660 (0.000)*	0.452 (0.000)*	0.423 (0.000)*
ด้านผลิตภัณฑ์	0.303 (0.000)*	0.411 (0.000)*	0.384 (0.000)*	0.248 (0.000)*
ด้านราคา	0.332 (0.000)*	0.424 (0.000)*	0.360 (0.000)*	0.252 (0.000)*
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	0.334 (0.000)*	0.404 (0.000)*	0.282 (0.000)*	0.258 (0.000)*
ด้านการส่งเสริมการตลาด	0.380 (0.000)*	0.392 (0.000)*	0.206 (0.000)*	0.237 (0.000)*
ด้านบุคคล	0.710 (0.000)*	0.756 (0.000)*	0.507 (0.000)*	0.471 (0.000)*
ด้านกระบวนการ	0.628 (0.000)*	0.755 (0.000)*	0.441 (0.000)*	0.551 (0.000)*
ด้านลักษณะทางกายภาพ	0.229 (0.000)*	0.289 (0.000)*	0.186 (0.000)*	0.186 (0.000)*

* ที่ระดับนัยสำคัญ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร โดยรวม กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ ผ่านสื่อโทรทัศน์ มีค่าเท่ากับ 0.568 สื่ออินเทอร์เน็ต มีค่าเท่ากับ 0.660 สื่อบุคคล มีค่าเท่ากับ 0.452 ผ่านสื่อเฉพาะกิจ มีค่าเท่ากับ 0.423 แสดงว่า ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารโดยรวมกับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะผ่านสื่อโทรทัศน์และสื่ออินเทอร์เน็ต มีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเชิงบวกในระดับสูง ขณะที่สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลาง

เมื่อแยกทดสอบความสัมพันธ์เป็นรายด้าน พบว่า **ด้านผลิตภัณฑ์** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.303 แสดงว่า ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลาง ขณะที่สื่อเฉพาะกิจ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ **ด้านราคา** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.332 แสดงว่า ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารด้านราคา กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ ผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลาง ขณะที่สื่อเฉพาะกิจนั้น สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ **ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.334 แสดงว่า ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารด้านช่องทางการจัดจำหน่าย กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ ผ่านสื่อโทรทัศน์ และสื่ออินเทอร์เน็ต สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลาง ขณะที่สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ

ด้านการส่งเสริมการตลาด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.380 แสดงว่า ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารด้านการส่งเสริมการตลาด กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ ผ่านสื่อโทรทัศน์ และสื่ออินเทอร์เน็ต สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลาง ขณะที่สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ **ด้านบุคคล** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.710 แสดงว่า ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารด้านบุคคลกับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับสูงมาก ขณะที่สื่อบุคคลสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับสูง และสื่อเฉพาะกิจ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลาง ขณะที่ **ด้านกระบวนการ** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.628 แสดงว่า ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารด้านกระบวนการ กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ ผ่านสื่อโทรทัศน์ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับสูง ขณะที่การเปิดรับผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต สื่อเฉพาะกิจ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับสูงมาก ขณะที่สื่อบุคคล สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลาง **ด้านลักษณะทางกายภาพ** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.229 แสดงว่า ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารด้านลักษณะทางกายภาพ กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ ผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ

สมมติฐานการวิจัยที่ 2 การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อ มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ

ตารางที่ 5: ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อ กับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ

ความพึงพอใจ จากข้อมูลข่าวสาร	ระดับความสัมพันธ์ของการเปิดรับข่าวสาร			
	สื่อโทรทัศน์	สื่ออินเทอร์เน็ต	สื่อบุคคล	สื่อเฉพาะกิจ
ความต้องการโดยรวม	0.165 (0.001)*	0.209 (0.000)*	0.154 (0.002)*	0.109 (0.029)*
ด้านผลิตภัณฑ์	0.049 (0.324)	0.070 (0.161)	0.083 (0.096)	-0.001 (0.980)
ด้านราคา	0.167 (0.001)*	0.158 (0.002)*	0.155 (0.002)*	0.090 (0.073)
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	0.063 (0.210)	0.066 (0.187)	0.019 (0.711)	0.007 (0.882)
ด้านการส่งเสริมการตลาด	0.112 (0.025)*	0.188 (0.000)*	0.135 (0.007)*	0.057 (0.256)
ด้านบุคคล	0.126 (0.012)*	0.194 (0.000)*	0.105 (0.035)*	0.105 (0.035)*
ด้านกระบวนการ	0.126 (0.012)*	0.134 (0.007)*	0.118 (0.018)*	0.137 (0.006)*
ด้านลักษณะทางกายภาพ	0.136 (0.007)*	0.153 (0.002)*	0.095 (0.057)	0.119 (0.017)*

* ที่ระดับนัยสำคัญ .05

จากตาราง 5 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ กับความพึงพอใจโดยรวมในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ มีค่าเท่ากับ 0.165 แสดงว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจ กับความพึงพอใจโดยรวมในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ

เมื่อแยกทดสอบความสัมพันธ์เป็นรายด้าน พบว่า**ด้านผลิตภัณฑ์** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.049 แสดงว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจกับ ความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะไม่มีความสัมพันธ์กัน **ด้าน**

ราคา มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.167 แสดงว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล กับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารด้านราคาเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ ขณะที่สื่อเฉพาะกิจนั้นไม่สัมพันธ์กัน **ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.063 แสดงว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ กับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารด้านช่องทางการจัดจำหน่ายเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ ไม่สัมพันธ์กัน **ด้านการส่งเสริมการตลาด** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.112 แสดงว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคลกับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารด้านการส่งเสริมการตลาดเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ ขณะที่สื่อเฉพาะกิจนั้นไม่สัมพันธ์กัน **ด้านบุคคล** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.126 แสดงว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ กับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารด้านบุคคลเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ **ด้านกระบวนการ** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.126 แสดงว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ กับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารด้านกระบวนการเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ ส่วน**ด้านลักษณะทางกายภาพ** มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.136 แสดงว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อเฉพาะกิจ กับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารด้านลักษณะทางกายภาพเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ ขณะที่สื่อบุคคลไม่สัมพันธ์กัน

สรุปและอภิปรายผล

ส่วนที่ 1 ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารบริการรถแท็กซี่สาธารณะของผู้ใช้บริการ

ผู้ให้บริการแท็กซี่สาธารณะมีความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารมาก อาจเพราะผู้สร้างสรรค์เนื้อหา (Content Provide) ในแง่ของการให้ความรู้ และสาระประโยชน์ที่ผู้ให้บริการต่อแท็กซี่สาธารณะยังมีไม่มากนัก ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นข้อมูลข่าวสารทั่วไป ทั้งข่าวชื่นชม หรือข่าวทางอาชญากรรมจากการใช้บริการแท็กซี่เป็นส่วนใหญ่ ผลวิจัยได้สะท้อนให้เห็นว่า นักสื่อสารการตลาด หรือผู้ประกอบการธุรกิจแท็กซี่สาธารณะพึงต้องพิจารณาสร้างสรรค์เนื้อหาข่าวสารในการกระตุ้นให้เกิดการเลือกซื้อเลือกใช้บริการ โดยข้อมูลสำคัญประการแรกคือ ข้อมูลข่าวสารทาง**ด้านกายภาพ** ภายในห้องโดยสารของแท็กซี่สาธารณะ เช่น อุณหภูมิระบบแอร์สดชื่นสะอาด ความกว้างภายในห้องโดยสาร ชี้ให้เห็นว่า เนื้อหาข่าวสารที่ผู้โดยสารแท็กซี่สาธารณะในปัจจุบันพิจารณาเป็นเรื่องของความพึงพอใจอย่างแรก ส่วนข้อมูลข่าวสาร**ด้านบุคคล** จะต้องกระตุ้นความน่าเชื่อถือด้วยความชัดเจนถูกต้องในข้อมูลส่วนบุคคล ตลอดจนความชำนาญและสมรรถนะการขับขี่ในฐานะผู้ให้บริการ ต้องสื่อสารให้เข้าถึงความรู้สึกอุ่นใจในความปลอดภัยที่จะได้รับตลอดที่รับบริการ ขณะที่ใน**ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย** ยังเป็นข้อมูลที่สำคัญถึงจุดเรียกใช้บริการ และการเรียกใช้บริการได้ตลอด 24 ชั่วโมง ตลอดจนวิธีการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชัน แสดงให้เห็นว่า ผู้ใช้บริการจำนวนไม่น้อยที่ยังขาดข้อมูลที่ชัดเจนในส่วนดังกล่าว และผู้ให้บริการปัจจุบันยังเล็งเห็นถึงการได้รับความสะดวกรวดเร็วเมื่อต้องการเดินทางในช่วงเวลาเร่งด่วน ส่วนข้อมูลข่าวสารด้านที่เกี่ยวข้องอื่นๆ แม้อาจยังให้ความสำคัญไม่มากนัก แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ผู้ให้บริการแท็กซี่สาธารณะต้องการรู้ อาทิ **ด้านส่งเสริมการตลาด** เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกระหว่างเดินทาง ที่วิว LED, เพลง, ชาร์จโทรศัพท์, Free wifi **ด้านกระบวนการ** การตอบรับบริการ และการแก้ปัญหาฉุกเฉิน ระบบติดตามรถแท็กซี่ และขั้นตอนรับบริการ **ด้านผลิตภัณฑ์** สีและสภาพของรถแท็กซี่ ยี่ห้อ และใน**ด้านราคา** ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการชำระค่าโดยสารผ่านบัตรเครดิต และอัตราค่าโดยสารที่มีมาตรฐาน (ธนดล แก้วนคร, 2560) ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของเทคโนโลยี ส่วนประสมทางการตลาดบริการและ

ภาพลักษณ์ทำให้เกิดการตัดสินใจใช้บริการ Grab Taxi ผลการศึกษาพบว่า ส่วนประสมทางการตลาดบริการ และภาพลักษณ์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการ Grab Taxi

ส่วนที่ 2 การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ

การที่ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะได้จากสื่ออินเทอร์เน็ตมากที่สุด รองลงมาเป็นสื่อโทรทัศน์ที่ระดับใกล้เคียงกัน โดยสื่อเฉพาะกิจและสื่อบุคคลตามลำดับ อธิบายได้ว่าผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะมีความสนใจและพยายามที่จะแสวงหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการแท็กซี่อยู่ในระดับมากแทบในสื่อทุก ๆ ประเภทอย่างบ่อยครั้ง ทั้งนี้ อันเนื่องมาจากความต้องการที่จะรับรู้พัฒนาการของบริการแท็กซี่สาธารณะตลอดเวลา แม้ว่าปัจจุบันยังมีข้อมูลข่าวสารที่ช่วยส่งเสริมการตัดสินใจเลือกใช้บริการแท็กซี่สาธารณะไม่มากนักก็ตาม ผลวิจัยสะท้อนว่า ผู้ประกอบการธุรกิจแท็กซี่สาธารณะควรเร่งจัดหาผู้สร้างสรรค์เนื้อหา (Content Provider) การประชาสัมพันธ์เชิงรุก การสื่อสารการตลาดเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเร่งด่วน โดยผลวิจัยยังพบว่า ผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะสามารถเข้าถึงสื่อทั้ง 4 ประเภทดังกล่าวในระดับมากสอดคล้องกับ (Plooy, 2011) ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพของโฆษณาแท็กซี่ในบริบทที่กำลังพัฒนา: การวิเคราะห์การเดินทางโดยรถแท็กซี่ในแอฟริกาใต้ ผลวิจัยพบว่า การรับรู้เกี่ยวกับโฆษณาแท็กซี่เป็นผลดีโดยรวม และโฆษณาแท็กซี่ที่ดึงดูดความสนใจควรใช้วิธีการแบบผสมผสานกับการใช้สื่อดั้งเดิมร่วมกับสื่อที่เฉพาะกิจและโดยเฉพาะโฆษณาแท็กซี่เพื่อเข้าถึงตลาดเกิดใหม่

ส่วนที่ 3 ความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะของผู้ใช้บริการ

ในภาพรวม ผลวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะอยู่ในระดับมาก โดยพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารด้านราคา มากที่สุด โดยพึงพอใจต่อข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอัตราค่าโดยสารตามระยะทาง รายละเอียดการชำระค่าโดยสารด้วยบัตรเครดิต และราคาเหมาในการเดินทางไปต่างจังหวัด ตามลำดับ และรองลงมาคือ ด้านลักษณะทางกายภาพ พึงพอใจข้อมูลข่าวสารต่อระบบเสียงในห้องโดยสาร ความสะอาดและขนาดของห้องโดยสาร ความใหม่ของอุปกรณ์ภายในรถ และระบบแอร์ ตามลำดับ ด้านผลิตภัณฑ์ มีความพึงพอใจข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสีของรถ ยี่ห้อของรถ สภาพของรถแท็กซี่สาธารณะมากที่สุด จำนวนแท็กซี่สาธารณะเหมาะสมกับผู้ใช้บริการ ส่วนอุณหภูมิของห้องโดยสารและสมรรถนะของรถแท็กซี่สาธารณะอยู่ในสัดส่วนที่เท่ากัน ด้านช่องทางการจัดจำหน่ายและ ด้านกระบวนการเท่ากัน โดยในด้านช่องทางการจัดจำหน่าย มีความพึงพอใจข้อมูลข่าวสารต่อจุดเรียกใช้บริการแท็กซี่สาธารณะ มีแอปพลิเคชันเรียกใช้บริการ และหมายเลขโทรศัพท์ที่ใช้เรียกบริการตลอด 24 ชั่วโมง ส่วนในด้านกระบวนการ มีความพึงพอใจข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบบติดตามการขับขี่ของผู้ขับขี่แท็กซี่สาธารณะมากที่สุด รองลงมาคือ ระบบตอบรับการให้บริการ ขั้นตอนการรับบริการและความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดข้องของระบบรถ

ด้านการส่งเสริมการตลาด มีความพึงพอใจข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการโฆษณาผ่านโฆษณาผ่านสื่อออนไลน์ การโฆษณาของสหกรณ์แท็กซี่ภายในรถ บริการเสริม เช่น มีทีวีจอ LED มีเพลง มีที่สำหรับชาร์จโทรศัพท์ และ Free wifi และข่าวประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชน ตามลำดับ สำหรับด้านบุคคล มีความพึงพอใจต่อลักษณะการขับขี่ของผู้ขับขี่รถแท็กซี่ ประสิทธิภาพในการขับขี่ รหัสประจำตัวผู้ขับขี่รถแท็กซี่ ส่วนเรื่องความชำนาญในการใช้เส้นทางของผู้ขับขี่ และประวัติผู้ขับขี่ เช่น ชื่อ นามสกุล ที่อยู่ มีสัดส่วนความต้องการที่เท่ากัน อธิบายได้ว่า การที่ผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับแท็กซี่สาธารณะย่อมรู้สึกถึงความพึงพอใจในสิ่งที่ตนได้รู้ เพราะสิ่งที่รู้จะกลายเป็นความรู้ที่เป็นเครื่องมือที่สามารถใช้เป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจเมื่อต้องใช้บริการแท็กซี่สาธารณะ เพราะการที่ผู้ใช้บริการมีความรู้เกี่ยวกับบริการดังกล่าวก็จะสามารถพิจารณาถึงคุณค่าบริการที่ได้รับ และความคุ้มค่าต่อคุณภาพบริการที่ตนได้เลือกซื้อ

เลือกใช้ เช่นนี้ผู้ใช้บริการย่อมเกิดความพึงพอใจในเนื้อหาข้อมูลข่าวสารที่ตนได้รับรู้ สอดคล้องกับ (Hussein, 2016) ที่ศึกษา ความพึงพอใจของลูกค้าในการให้บริการและความพึงพอใจของลูกค้าในบริษัทแท็กซี่ในเมือง NAIROBI ผลวิจัยพบว่า ลูกค้าส่วนใหญ่พึงพอใจกับบริษัทแท็กซี่ และเป็นเพียงความจงรักภักดีต่อบริการของบริษัทแท็กซี่ที่พวกเขาสมัครสมาชิกเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นเพราะบริการที่มีคุณภาพที่เสนอให้แก่ลูกค้า (ความพึงพอใจของลูกค้า) นอกจากนี้ยังพบว่าคุณภาพบริการของบริษัท ต่าง ๆ ในไนโรบีแตกต่างกัน โดยแนะนำให้ผู้จัดการบริษัทแท็กซี่ต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพบริการ และปัจจัยอื่น ๆ ที่นำไปสู่ความพึงพอใจของลูกค้า

สมมติฐานการวิจัยที่ 1 ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ ผลวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารโดยรวมมีความสัมพันธ์กับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล และผ่านสื่อเฉพาะกิจ ขณะที่สื่อโทรทัศน์กับสื่ออินเทอร์เน็ตนั้นสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับสูง และสื่อบุคคลกับสื่อเฉพาะกิจสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับปานกลาง ทั้งนี้ ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารด้านผลิตภัณฑ์ และ ด้านราคา อธิบายได้ว่า มีผู้ใช้บริการใช้สื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคลในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคุณลักษณะต่าง ๆ ของรถแท็กซี่สาธารณะเพื่อประโยชน์ในการเดินทาง นอกจากนี้ การชูนโยบายด้านราคาเป็นสิ่งที่อยู่ในความสนใจของผู้ใช้บริการ เพราะช่วยในการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายในการเดินทางไว้ล่วงหน้า ซึ่งผู้ใช้บริการยังคงอาศัยสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล แสวงหาข้อมูลอยู่พอสมควร ขณะเดียวกันผู้ใช้บริการก็พร้อมที่จะรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อเฉพาะกิจ แต่การสื่อสารผ่านช่องทางนี้อาจมีขึ้นไม่บ่อยนัก ขณะที่ความต้องการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และ ด้านการส่งเสริมการตลาด อธิบายได้ว่า ผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะเชื่อว่าตนจะได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแท็กซี่จากสื่อหลักอย่างสื่อโทรทัศน์ และสื่ออินเทอร์เน็ต เพราะสื่ออินเทอร์เน็ตสามารถแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างฉับไวและยังเข้าถึงมวลชนจำนวนมาก ควบคู่กับสื่อโทรทัศน์ที่เข้าถึงคนจำนวนมากได้และยังช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในข่าวสารเกี่ยวกับพัฒนาการของแท็กซี่สาธารณะได้เป็นอย่างดี ขณะที่ผู้ใช้บริการก็ยังแสวงหาข้อมูลสื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจ ที่ผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะสามารถชักถามพูดคุยได้เมื่อพบเห็น **ด้านบุคคล** อธิบายได้ว่า ผู้ใช้บริการสะท้อนให้เห็นว่ายังคงใส่ใจถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะถ้าเดินทางกับผู้ขับที่ไว้ใจได้ก็จะอุ่นใจตลอดการเดินทาง โดยเชื่อว่าจะได้ข้อมูลข่าวสารในส่วนนี้จากสื่อโทรทัศน์และสื่ออินเทอร์เน็ตก่อน ตามด้วยสื่อบุคคล ซึ่งอาจเป็นคนใกล้ชิดมาบอกเล่าหรือให้ข้อมูล ขณะที่สื่อเฉพาะกิจก็พร้อมรับรู้ปรากฏการณ์หรือนวัตกรรมใหม่เกี่ยวกับแท็กซี่สาธารณะได้เช่นกัน ขณะที่**ด้านกระบวนการ** อธิบายได้ว่า ขั้นตอนการใช้บริการแท็กซี่สาธารณะที่ช่วยให้ผู้ใช้บริการสะดวกและประหยัดเวลาเป็นข้อมูลสำคัญซึ่งผู้ใช้บริการต้องการได้รับรู้จากสื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อเฉพาะกิจ อาจเพราะเป็นสื่อที่ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงได้ทันทีและมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive) ได้ทันทีทันใด ขณะที่สื่อโทรทัศน์ ยังเป็นสื่อที่สำคัญไม่รองกันในการต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารประกอบการตัดสินใจใช้บริการแท็กซี่สาธารณะ ขณะที่สื่อบุคคลยังคงจำเป็นในการอาศัยข้อมูลที่ได้จากการบอกเล่า และ**ด้านลักษณะทางกายภาพ** อธิบายได้ว่าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปลักษณ์ สี สภาพของแท็กซี่สาธารณะ รวมถึงความเพียงพอของจำนวนรถ ผู้ใช้บริการยังคงแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ เพื่อเป็นแนวทางเลือกในการใช้บริการที่ดีที่สุด จากการอภิปรายผลข้างต้น สอดคล้องกับ (Katz, et al., 1973 อ้างใน สมภพ ติรัตนประคม, 2542) การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจนั้นจะเน้นและให้ความสำคัญกับผู้รับสารในฐานะที่เป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของตนเอง (McCombs and Becker, 1979) บุคคลจะเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนก็เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตนเองเพื่อต้องการรู้

เหตุการณ์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจ เพื่อการมีส่วนร่วม เพื่อช่วยเสริมสร้างความคิดเห็น (Schramm, 1971) เพื่อประโยชน์ใช้สอยของตนเอง บุคคลจะแสวงหาข้อมูลข่าวสารและใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อประโยชน์ของตนเอง เพื่อช่วยให้ความคิดของตนเองบรรลุหรือใช้ข่าวสารที่ได้มาเสริมให้ตนเองมีความรู้

สมมติฐานการวิจัยที่ 2 การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ ผลวิจัยพบว่า การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจโดยรวมในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการรถแท็กซี่สาธารณะ โดยสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ

การทดสอบความสัมพันธ์รายด้าน พบว่า **ด้านผลิตภัณฑ์ และ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย** การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจกับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสารทั้งสองด้าน ไม่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งให้เห็นว่า แม้จะมีการนำเสนอคุณลักษณะของแท็กซี่สาธารณะ ผู้ใช้บริการอาจเพียงรับรู้ข้อมูลดังกล่าวแต่ไม่ได้หมายความว่าความพึงพอใจในเนื้อหาสาระหรือข้อมูลนั้น ๆ ทั้งนี้ อาจต้องใส่ใจการสร้างสรรคเนื้อหา (Content Provide) เน้นการออกแบบสารเกี่ยวกับบริการแท็กซี่สาธารณะให้ตรงกับสภาพความเป็นจริง รวมถึงความชัดเจนถึงช่องทางจัดจำหน่าย ซึ่งเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารกังวลใจว่าภาพหรือข้อมูลที่รับรู้จากสื่อต่างจากความเป็นจริงราวขาวกับดำ ขณะที่**ด้านบุคคล และ ด้านกระบวนการ** การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจกับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสาร สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ อธิบายได้ว่า ข้อมูลข่าวสารจากช่องทางสื่อสารดังกล่าว ยังได้รับความไว้วางใจจากผู้ให้บริการในฐานะผู้รับสารพึงพอใจได้แม้จะไม่มากนักก็ตาม อาจเพราะ สื่อทั้ง 4 ประเภทสามารถอธิบายข้อมูลข่าวสารเชิงประจักษ์ได้ทั้งภาพ เนื้อหา เสียง รวมถึงคำบอกเล่าจากคนใกล้ชิดอีก ทั้งอาจยังไม่ได้สะท้อนถึงกระบวนการดำเนินการเกี่ยวกับการให้บริการแท็กซี่สาธารณะ

ส่วนในด้านราคา และ ด้านการส่งเสริมการตลาด การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล กับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสาร สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ ขณะที่สื่อเฉพาะกิจนั้นไม่สัมพันธ์กัน อธิบายได้ว่า ข้อมูลข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อบุคคลยังมีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือ เนื่องจากผู้ให้บริการสามารถรับรู้และยืนยันค่าใช้จ่ายบริการแท็กซี่สาธารณะ ตลอดจนช่วยให้ทราบถึงโปรโมชั่นหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่สื่อเฉพาะกิจ ไม่อาจสร้างความพึงพอใจในการรับรู้ได้ เนื่องจากไม่บ่อยครั้งที่เราจะพบเห็นการจัดกิจกรรม หรือการเปิดตัวนวัตกรรมแท็กซี่สาธารณะ **ด้านลักษณะทางกายภาพ** การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ สื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อเฉพาะกิจกับความพึงพอใจในข้อมูลข่าวสาร สัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับต่ำ ขณะที่สื่อบุคคลไม่สัมพันธ์กัน อธิบายได้ว่า ในสื่อบุคคลนั้น คำบอกเล่าจากบุคคลใกล้เคียง ดังเช่น ยี่ห้อ สี่รถ จำนวนรถ อาจมีความคลาดเคลื่อนและเชื่อถือได้ยาก ต่างจากการที่ผู้ให้บริการพบเห็นด้วยตนเองจากภาพและเสียง รวมถึงข้อมูลเชิงประจักษ์นั้นมีความน่าเชื่อถือจึงสร้างความพึงพอใจต่อข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับบริการแท็กซี่สาธารณะ การอภิปรายผลข้างต้น (Wenner, 1985 อ้างถึงใน วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ และสหทัย ดำรงเกียรติศักดิ์, 2548) การใช้ข่าวสารเพื่อประโยชน์ทางด้านข้อมูลเพื่อการอ้างอิงเพื่อเป็นแรงเสริมย้ำตามรูปแบบของความต้องการที่แสดงออกมา อาทิ การติดตามข่าวสาร (Surveillance) หรือการรับรู้เป็นข้อมูลเพื่อช่วยในการตัดสินใจ (McCombs and Becker, 1979) การเน้นเหตุผลในการติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนในมุมมองของผู้รับสารในแง่ของการได้มาซึ่งความรู้เพื่อต้องการคำแนะนำ (Guidance) ในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องและช่วยในการตัดสินใจ เสริมความคิดเห็น (Reinforcement) ให้มั่นคงยิ่งขึ้นหรือช่วยสนับสนุนการตัดสินใจ (เนตรนภา กองงาม, 2551) ความรู้จากข้อมูลข่าวสารที่ผู้ให้บริการได้รับเป็นประเด็นสำคัญ (ปาริชาติ ศิริบรรณ, 2554) ผู้ให้บริการให้น้ำหนักการ

ใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อในการเรียนรู้ (สุภาจิตต์ เคลือบแก้ว, 2557) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีความรู้และความเข้าใจในเชิงทัศนคติของผู้โดยสารอีกด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการสื่อสารในธุรกิจTaxi ตลอดจนประเภทของสื่อใดที่ควรให้ข้อมูลข่าวสารผ่านไปยังกลุ่มผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะ
2. ผู้ประกอบการธุรกิจแท็กซี่สามารถเข้าใจถึงพฤติกรรมในการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อที่แท้จริงของผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะ
3. ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้จะช่วยให้ผู้ประกอบการธุรกิจแท็กซี่ทราบถึงความต้องการข้อมูลข่าวสารของผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะอันเป็นประโยชน์ในการวางแผนกลยุทธ์การสื่อสารที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการขยายผลสู่การเติบโตทางการตลาดในอนาคต
4. ผู้วิจัยอาจทำการศึกษาสภาพปัญหาการใช้บริการของผู้ใช้บริการแท็กซี่สาธารณะกับค่านิยมร่วมในปัจจุบันเพื่อทราบถึงตัวแปรอื่นที่น่าสนใจร่วมกับแนวทางจากความคิดเห็นที่หลากหลายอันนำไปซึ่งประโยชน์ต่อผู้ประกอบการธุรกิจแท็กซี่สาธารณะต่อไป
5. การศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยในเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เพิ่มเติม ส่งผลให้งานวิจัยน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ชนดล แก้วนคร. 2560. อิทธิพลของเทคโนโลยี ส่วนประสมทางการตลาดบริการและภาพลักษณ์ทำให้เกิดการตัดสินใจใช้บริการ Grab Taxi. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- เนตรนภา กองงาม. 2551. การเปิดรับข่าวสาร ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์จากเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเทศไทยของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ในจังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปาริชาติ ศิริบรรณ. 2554. การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ Mr.1081009 Fan Page ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานโครงการเฉพาะบุคคล วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการการสื่อสารองค์กร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภคมินทร์ เสวตพัฒน์โยธิน. 2560. Overview of Uses and Gratification Theory. Rangsit Journal of Social Sciences and Humanities, Rangsit University.
- มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. 2560. สถิติการใช้บริการรถโดยสารสาธารณะของคนกรุงเทพฯ. (online). <http://www.bltbangkok.com/POLL/สถิติการใช้บริการรถโดยสารสาธารณะของคนกรุงเทพฯ>.
- วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ และ สหทัย ดำรงเกียรติศักดิ์. 2548. ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมในวิถีชีวิตกับการบริโภคสื่อมวลชนของกลุ่มเจนเอเรชั่นเอ็กซ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สมภพ ติรัตน์ประคม. 2542. พฤติกรรมในการเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์กับการเลือกท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ตของนักท่องเที่ยวชาวไทย. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์การตลาด, มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- สุภาจิตต์ เคลือบแก้ว. 2557. ความรู้ ทัศนคติ และแนวโน้มพฤติกรรมที่มีต่อโครงการบริหารจัดการทดลองเดินรถแท็กซี่สำหรับผู้พิการและสูงอายุ ศึกษาเฉพาะผู้ใช้บริการ. การค้นคว้าอิสระวารสารศาสตร์

- มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสื่อสารองค์กร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวิชา เป้าอารีย์. 2557. ความพอใจของผู้ใช้ บริการรถแท็กซี่: แนวทางสู่การปฏิรูประบบขนส่งสาธารณะ. นิด้าโพล (online). http://nidapoll.nida.ac.th/file_upload/poll/document/20160603092515.pdf
- Hussein, A. A. 2016. Service quality practices and customer satisfaction in taxi companies in Nairobi. A research project Master of Business Administration in Operations Management, School of Business, University of Nairobi.
- McCombs, M. E. and L. B. Becker. 1979. Using mass communication theory. Englewood Cliff, New Jersey: Prentice Hall.
- Plooy, Thérèse du. 2011. "Are Public Hospitals Responding to Tangible and Reliable Service-Related Needs of Patients in the New South Africa?" *Journal of Management Policy and Practice* 12 (2): 103 – 119.
- Schramm, W. 1971. The process and effects of mass communication. Urbana: University of Illinois Press.

วาทกรรมเลขมงคล: กลวิธีทางภาษากับการสร้างคุณค่าให้ตัวเลข

The Discourse of Lucky Number: Creating Value for Numbers by Language Strategies

ภพ สวัสดิ์¹

Bhob Sawasdee¹

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹Faculty of Management Science, Silpakorn University

*Corresponding author, E-mail: bhob@ms.su.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาการใช้ภาษาในวาทกรรมเลขมงคลของผู้ทำนายดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภาษาในการสร้างความหมายเพื่อโน้มน้าวความคิดของผู้รับสาร โดยศึกษาจากการนำเสนอด้วยเอกสาร สื่อโทรทัศน์ และสื่อออนไลน์ของผู้ทำนายดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือที่ได้รับความนิยมสูงสุด 3 คน ผลการศึกษาพบว่า ผู้สร้างวาทกรรมใช้กลวิธีอรรถศาสตร์และวัจนปฏิบัติศาสตร์ในคำทำนาย ด้านกลวิธีอรรถศาสตร์พบ 2 รูปแบบ ได้แก่ การเลือกใช้คำเพื่อเชื่อมโยงความหมาย และการเลือกใช้คำที่ปรากฏร่วมกัน ซึ่งพบในคำทำนายของผู้ทำนายทั้ง 3 คนในสื่อทุกประเภท ด้านกลวิธีวัจนปฏิบัติศาสตร์พบ 7 รูปแบบ ได้แก่ การใช้คำแสดงทัศนคติ การใช้มูลบท การใช้ประโยคแสดงความสัมพันธ์แบบเงื่อนไข การใช้อุปลักษณ์ การใช้คำถามเชิงวาทีศิลป์ การกล่าวอ้าง และการใช้สหพ โดยพบว่าผู้ทำนาย 2 คนใช้กลวิธี 6 รูปแบบ ยกเว้นการใช้สหพ และผู้ทำนายอีก 1 คนใช้กลวิธี 6 รูปแบบ ยกเว้นการใช้อุปลักษณ์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าผู้ทำนาย 1 คนใช้การกล่าวอ้างเหตุผลในเชิงวิทยาศาสตร์ซึ่งไม่ปรากฏในการกล่าวอ้างรูปแบบดังกล่าวจากคำทำนายของผู้ทำนายอีก 2 คน การกล่าวอ้างเหตุผลในเชิงวิทยาศาสตร์ดังกล่าวเป็นวิทยาศาสตร์เทียมเพราะขาดหลักฐาน เหตุผล กระบวนการ และข้อพิสูจน์ที่ชัดเจนในทางวิทยาศาสตร์

คำสำคัญ: กลวิธีการใช้ภาษา วาทกรรม เลขมงคล เลขโทรศัพท์มือถือ

ABSTRACT

This paper aims to study the language strategies of lucky number discourses by the forecasters of mobile phone numbers arrangement for analyze language strategies which create new recognition to persuade the receivers by study from the most famous forecasters via showed on documents, television, and online media. It is found that the discourse creators used semantic and pragmatic strategies for presenting their ideas. As for semantic strategies found 2 forms are using words of meaningful links, and using collocations which found in predictions of all forecasters in all types of media. As for pragmatic strategies found 7 forms are modality, presupposition, conditional sentence, metaphor, rhetorical question, claiming, and intertextuality which found 6 forms except intertextuality in predictions of 2

forecasters, and found another forecaster used 6 forms except metaphor. Besides, one of forecaster also used claiming information as science which is not found in other 2 forecasters, it found this claiming is pseudoscience not real science because it did not have any evidences, reasons, methods, and proofs as real science.

Keywords: Language strategies, Discourse, Lucky number, Mobile phone number

บทนำ

ในสังคมไทยธุรกิจหมอดูหรือการทำนายดวงชะตาจัดเป็นธุรกิจที่ยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่องสวนทางกับธุรกิจอื่นที่ประสบกับปัญหาในภาวะเศรษฐกิจซบเซาของประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 (ผู้จัดการออนไลน์, 2548: ออนไลน์) ภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยทำให้ผู้คนในสังคมไทยเกิดภาวะเครียดจนต้องหาทางออกให้ตัวเอง การปรึกษาหมอดูเป็นทางเลือกหนึ่งเพื่อ “เยียวยาจิตใจ” และ “แก้ปัญหาคิ่ว” จากการสำรวจของศูนย์วิจัยกสิกรไทยในช่วงปี พ.ศ. 2544-2551 (ผู้จัดการออนไลน์, 2548: ออนไลน์) พบว่าธุรกิจหมอดูและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เช่น การสะเดาะเคราะห์ การทำบุญ เป็นต้น เป็นธุรกิจที่มีเงินหมุนเวียนประมาณ 2,500 ล้านบาท ระยะเวลาการทำนายดวงชะตาของหมอดูมีรูปแบบที่หลากหลายเพื่อจูงใจให้ผู้สนใจมีทางเลือกมากขึ้น เช่น การทำนายดวงชะตาจากเลขโทรศัพท์มือถือซึ่งเป็นธุรกิจการดูดวงรูปแบบใหม่ที่ได้รับความนิยมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 โดยใช้หลักเลขศาสตร์ (Numerology)

หลักเลขศาสตร์ (Numerology) เป็นศาสตร์การทำนายที่เกิดขึ้นมานานกว่า 4,000 ปีในยุคเมโสโปเตเมีย โดยชาวคาลเดียนและชาวอียิปต์เป็นผู้คิดค้นและได้ส่งต่อไปยังชาวอียิปต์ หมอดูหรือผู้ทำนายที่มีชื่อเสียงของศาสตร์นี้คือไคโร (Cheiro) เป็นฉายาของ วิลเลียม จอห์น วอร์เนอร์ (William John Warner) ชาวไอร์แลนด์ มีชีวิตอยู่ในระหว่างปี ค.ศ. 1866-1936 (พ.ศ. 2409-2479) (นพวัฏ สวัสดิ์มงคล, 2555: 5) นักทำนายเลขศาสตร์ได้นำหลักการของไคโรมาผสมผสานกับโหราศาสตร์ไทย มีการกล่าวอ้างถึงพลังหรืออิทธิพลของตัวเลขแต่ละตัวและผลรวมของตัวเลขแต่ละกลุ่มว่ามีผลต่อการกำหนดดวงชะตาของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากนำไปใช้กับเลขโทรศัพท์มือถือหรือเลขทะเบียนรถยนต์ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน (ภคทีฆวิมล ใญ่สุริยาศพสุธีร์, 2554: 11) หลักการของเลขศาสตร์โดยเฉพาะผลรวมของตัวเลขได้รับความนิยมในระยะเวลาหนึ่ง ผู้ให้บริการเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์มือถือค่ายหนึ่งคือบริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่นหรือดีแทค (Total Access Communication / DTAC) ได้นำหลักการของเลขศาสตร์มาทำกิจกรรมส่งเสริมการขายในปี พ.ศ. 2556 คือกิจกรรม Lucky Number ดึงดูดเลขเด่นทุกด้าน มีหมอดูที่มีชื่อเสียงคือ ทศพร ศรีตุลาหรือหมอช้างเป็นผู้คัดเลือกเลขโทรศัพท์มือถือของค่ายเฉพาะเลขที่มีผลรวมเป็นมงคลตามหลักเลขศาสตร์ (numerology) เพื่อจำหน่ายให้กับลูกค้าของค่าย (ดีแทค, 2559: ออนไลน์) ต่อมาราวปลายปี พ.ศ. 2556 ได้เกิดหลักการใหม่คือการทำนายดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือเรียกว่าแมธเชโลจี (กา ริน ศตายุส์, 2557ก, 2557ข) หรือการร้อยเรียงตัวเลข (มีทนาปวิณ สารคุณมนตรี, 2558ก, 2558ข) หรือทฤษฎีการดึงดูดของพลังตัวเลข (นิติกฤตย์ กิตติศรีวรรณ, 2559) ศาสตร์นี้ได้ปฏิเสธหลักการเดิมของไคโรในด้านเลขศาสตร์ที่ทำนายดวงชะตาจากผลรวมของตัวเลขโทรศัพท์มือถือทั้งหมด แต่พิจารณาจากการร้อยเรียงเลขที่ให้ผลในทางบวกหรือเป็นมงคลเพียง 7 ตัวหลังเท่านั้น

ด้วยกระแสความนิยมของคนไทยในปัจจุบันเกี่ยวกับการทำนายดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือ ทำให้ศาสตร์หรือหลักการดังกล่าวถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการตลาดในการจูงใจลูกค้าของผู้ให้บริการเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์มือถือ เช่น บริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิสหรือเอไอเอส (Advance

Info Service / AIS) ซึ่งเป็นผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือรายใหญ่ที่สุดของประเทศไทยตามจำนวนผู้ใช้งาน¹ (ฐานเศรษฐกิจ, 2559: ออนไลน์) จัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย (เอไอเอส, 2559: ออนไลน์) โดยให้การিনศตายุส์ หรือแมน การ์ริน นักออกแบบตัวเลขโทรศัพท์มือถือที่ได้รับความนิยมสูงสุดในปัจจุบันคัดเลือกเลขโทรศัพท์มือถือเครือข่ายเอไอเอสที่มีการร้อยเรียงตัวเลขซึ่งให้พลังงานด้านบวก 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพ ความรัก การศึกษา การงาน และการเงินเพื่อจัดจำหน่ายในศูนย์บริการเอไอเอส (AIS Shop) และร้านเทเลวิซ (Telewiz Shop) ทั่วประเทศไทย

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่าคนไทยปัจจุบันสนใจต่อคำทำนายดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือจนหลักการทำนายดังกล่าวถูกใช้ด้านการตลาดเพื่อส่งเสริมการขายธุรกิจเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์มือถือ ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการใช้ความเชื่อเกี่ยวกับตัวเลขและการร้อยเรียงตัวเลขที่เป็นมงคลผสมกับวิทยาการสมัยใหม่คือการใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจของผู้ประกอบการ และจากการนำเสนอเพื่อส่งเสริมการขายก็อาจจัดได้ว่าเป็นรูปแบบของวาทกรรม (discourse) รูปแบบหนึ่งที่ใช้กลวิธีทางภาษามาสร้างความหมายเกี่ยวกับคำทำนายเพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารคล้อยตามก่อให้เกิดผลประโยชน์บางประการของผู้สร้างวาทกรรมคือผู้ทำนายและนักธุรกิจ

หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของหมอดูคือการเป็นที่ปรึกษาซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดของคนไทยมาช้านานส่งผลให้คนไทยจำนวนมากเมื่อพบปัญหาชีวิตไม่ว่าเรื่องใด หนทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาคือการปรึกษาหรือรับคำทำนายจากหมอดูอันส่งผลให้เกิดความสบายใจหรือพบแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาตามความเชื่อถือศรัทธาของแต่ละคน การดูหมอดูจึงเป็นการบำบัด (healing) ทางจิตใจทางหนึ่งซึ่งได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคมไทยมาช้านานสอดคล้องกับที่คุก (Cook, 2003: 189) กล่าวถึงบทบาทของหมอดูในสังคมไทยไว้ในบทความเรื่อง Thai Identity in the Astrological Tradition ว่า

Thai astrologers have a unique contribution to make to the question of Thai identity in two related ways. The first is that they have the ability to provide advice and sense of direction to individual clients on the basis of analysis of natal horoscopes. Second, they have the ability and, some would argue, the duty to understand and interpret the implications of the horoscope of the nation.

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงได้ตั้งข้อสังเกตว่า ศาสตร์ของหมอดูนั้นเป็นศาสตร์ที่พิสูจน์ความถูกต้องไม่ได้ในทางวิทยาศาสตร์แต่จากการสำรวจจากงานวิจัยหรือการสำรวจความเห็นของประชาชนกลับพบว่าคำทำนายของหมอดูเป็นสิ่งที่มียุทธพลอย่างมากต่อการตัดสินใจและการกระทำของคนในสังคมไทย ดังนั้น หากหมอดูหรือผู้ทำนายชี้แนะแนวทางที่ไม่ถูกต้องต่อผู้รับคำทำนายก็อาจส่งผลให้เกิดการตัดสินใจหรือการกระทำที่ผิดพลาด สูญเสียทั้งชื่อเสียงและทรัพย์สิน หรือหากเป็นการทำนายเรื่องสำคัญ เช่น การทำนายเกี่ยวกับสถานการณ์ของบ้านเมืองก็อาจสร้างความวุ่นวายหรือส่งผลกระทบมากมายต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับคำทำนายเหล่านั้นเพราะสังคมไทยไม่มีกฎหมายควบคุมการทำนายของหมอดูในเรื่องที่ส่งผลต่อผู้คนจำนวนมากเหมือนเช่นประเทศตะวันตก เช่น ประเทศอังกฤษ² ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการใช้ภาษาที่ปรากฏใน

¹ จำนวนตัวเลขผู้ใช้บริการเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์มือถือในประเทศไทยไตรมาสที่สองของปี พ.ศ. 2559 อันดับที่ 1 เครือข่ายเอไอเอส (AIS) ผู้ให้บริการรวม 34.9 ล้านเลขหมาย อันดับที่ 2 เครือข่ายดีแทค (DTAC) ผู้ให้บริการรวม 25 ล้านเลขหมาย และอันดับที่ 3 เครือข่ายทรูมูฟ (Truemove) ผู้ให้บริการรวม 21.5 ล้านเลขหมาย.

² รัฐสภาของอังกฤษได้ระบุวาทะของหมอดูเป็นเพียงที่ปรึกษาทางจิตใจเท่านั้น ห้ามหมอดูทำนายเรื่องเกี่ยวกับสถานการณ์ทางสังคมหรือบ้านเมือง (ข่าวหุ้นธุรกิจ, 2558: ออนไลน์).

คำทำนายเลขโทรศัพท์มือถือเพื่อศึกษากลวิธีในการโน้มน้าวความคิดของผู้สร้างวาทกรรมอันจะนำไปสู่การรู้เท่าทันและไม่ตกเป็นเหยื่อของวาทกรรมซึ่งปรากฏอย่างแพร่หลายผ่านสื่อในปัจจุบัน

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นฐานความรู้สำหรับการใช้การศึกษาโดยมีประเด็นการค้นคว้าเป็นดังนี้

ทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (critical discourse analysis / CDA)

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (critical discourse analysis / CDA) เป็นแนวทางการศึกษาภาษาในฐานองค์ประกอบของวาทกรรม โดยมุ่งวิเคราะห์บทบาทของวาทกรรมในแง่การสื่ออุดมการณ์ซึ่งอาจจะมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมและอาจทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดย Norman Fairclough เป็นผู้ริเริ่มเสนอแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในหนังสือ language and power (1989) โดยในครั้งนั้น Fairclough ได้ตั้งชื่อแนวทางการศึกษานี้ว่า critical language study (CLS) ต่อมา Fairclough (1992,1995) เปลี่ยนชื่อแนวทางการศึกษานี้ใหม่ว่า critical discourse analysis (CDA) (ศิริพร ภักดีผาสุข, 2553: 14) โดยได้เสนอกรอบการวิเคราะห์วาทกรรมไว้ว่าวาทกรรมมี 3 มิติประกอบกันโดยเรียกว่า “กรอบมิติทั้งสามของวาทกรรม” (the three dimensional framework) ประกอบด้วย ตัวบท (text) วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) และวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (socio-cultural practice) โดยมีมิติที่ 1 คือตัวบท (text) จะประกอบด้วยวัจนภาษาและสิ่งต่าง ๆ ที่สื่อความหมาย ไม่ว่าจะเป็นภาพ ขนาดตัวอักษร ตำแหน่งข้อความ ฯลฯ ส่วนมิติที่ 2 คือวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) คือวิธีที่ตัวบทถูกผลิตขึ้นและเผยแพร่ออกไป รวมทั้งการตีความตัวบทจากผู้รับสาร และมิติที่ 3 คือวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมคือบริบท 3 ระดับ ได้แก่ สถานการณ์ สถาบัน และสังคมแวดล้อมวาทกรรมนั้น ๆ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556: 8-9) การนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาในมิติที่ 1 คือตัวบท (text) เพื่อวิเคราะห์กลวิธีด้านภาษาในวาทกรรมคำทำนายจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือที่ปรากฏผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ

อุดมการณ์ (ideology)

อุดมการณ์ (ideology) คือความหมายหรืออัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นแล้วสื่อสารหรือต่อยอดต่อไปในสังคมซึ่งเป็นศัพท์ที่สร้างโดยนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสชื่อ เดส์ตุตต์ เดอ ตราซีย์ (Destutt de Tracy) ในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 หมายถึง “the science of ideas” หรือศาสตร์ที่ว่าด้วยความคิด (ศิริพร ภักดีผาสุข, 2553: 11) แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995: 17) อธิบายความหมายของอุดมการณ์ว่า

The concept of ideology is to be used, it should be used critically, In tying ideology to social relations of power, I am alluding to asymmetrical relations of power, to domination. . .

จะเห็นได้ว่าในมุมมองของแฟร์คลัฟนั้นอุดมการณ์มีความหมายในด้านลบที่เน้นว่าอุดมการณ์คือการสื่อถึงความสัมพันธ์ของอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยจะเอื้อประโยชน์ให้กับผู้มีอำนาจเหนือกว่า แต่การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในระยะต่อมา อุดมการณ์ได้ถูกมองในแง่ที่เป็นกลางมากขึ้น เช่น มุมมองของพาน ไดก์ (van Dijk, 1998: 11) ที่เสนอว่าอุดมการณ์เป็นเป้าหมายในการศึกษาเชิงวิพากษ์แต่ก็มิได้จำกัดอยู่เพียงแค่การศึกษาว่าอุดมการณ์เป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจเท่านั้น

my work on ideology also aims to be critical, . . . this does not mean that the definition of ideology is limited to a concept that sees ideology only as an instrument of domination. . .

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของคาวาลลาโร (Cavallaro, 2001: 76) ซึ่งศึกษาว่าทฤษฎีวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในระยะต่อมา คาวาลลาโรได้ให้ความหมายของอุดมการณ์ที่ค่อนข้างเป็นกลางว่า

a set of ideas through which people fashion themselves and others within specific socio-historical contexts, and through which the prosperity of certain groups is promoted. . .

มุมมองของคาวาลลาโร อุดมการณ์คือชุดความคิดหนึ่งที่มีได้หมายถึงเพียงแค่ผู้มีอำนาจกำหนดความหมายให้กับผู้อยู่ใต้อำนาจเท่านั้น แต่หมายถึงระบบของความคิดที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม คาวาลลาโรยังคงเน้นว่าระบบความคิดที่ถูกสร้างขึ้นนั้นได้เอื้อประโยชน์ให้กับคนบางกลุ่ม

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม (discourse) และอุดมการณ์ (ideology) คือ วาทกรรม (discourse) หมายถึง การใช้ภาษาเพื่อสร้างความหมายและอัตลักษณ์ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ โดยความหมายหรืออัตลักษณ์ที่ภาษาสื่อผ่านตัวบทออกมานั้นเรียกว่า “อุดมการณ์ (ideology)” ซึ่งเป็นความคิดที่โน้มน้าวให้คนในสังคมเชื่อถือและปฏิบัติตาม โดยมีผลประโยชน์แอบแฝงสำหรับคนบางกลุ่ม

อรรถศาสตร์ (semantics)

อรรถศาสตร์ (semantics) คือการศึกษาความหมาย โดยให้ความสำคัญกับการพิจารณาความสัมพันธ์ของคำ วลี หรือสัญลักษณ์ที่ปรากฏในคำหรือข้อความ มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าถึงระบบปริชาน ความรู้ ความคิด ค่านิยม ทศนคติของผู้ใช้ภาษาบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่ารูปภาษาหรือคำมีความสัมพันธ์กับความคิด เพราะคำเป็นตัวแทนของมโนทัศน์ (concept) และสรรพสิ่ง (thing) (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2549: 74-76)

วัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics)

วัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัญญาณของภาษากับความหมาย การใช้ภาษาของผู้ใช้ภาษา รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง วัจนปฏิบัติศาสตร์จึงมิได้ศึกษาเพียงตัวภาษาเท่านั้น แต่ศึกษาการใช้ภาษาและความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษากับการใช้ซึ่งสัมพันธ์กับกระบวนการทางปริชาน (cognitive) (กฤษดาพรรณ หงส์ดามรงค์ และ ธีรนาถ โชคสุวณิช, 2551: 12) วัจนปฏิบัติศาสตร์จึงเป็นภาษาศาสตร์ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับผู้ใช้ภายใต้อิทธิพลของบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้ภาษากับการสร้างความหมายในวาทกรรมเลขมงคลของผู้ทำนายดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือเพื่อโน้มน้าวความคิดของผู้รับสาร

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากคำทำนายของหมอดูที่มีชื่อเสียงมากที่สุดด้านการทำนายเลขมงคลร่วมกับการร้อยเรียงตัวเลขซึ่งจำแนกกลุ่มข้อมูลที่นำมาศึกษาได้ดังนี้

1.1 กลุ่มข้อมูลที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์คำทำนายเลขมงคลร่วมกับการร้อยเรียงตัวเลข โดยเลือกสื่อสิ่งพิมพ์ที่มียอดจำหน่ายสูงสุด (best seller) ของร้านหนังสือ Se-Ed ในช่วงปี พ.ศ. 2559 (ข้อมูล ณ วันที่ 23 ตุลาคม 2559) ได้แก่ งานเขียนของกาาริน ศตายุส์ (แมน การ์ริน) งานเขียนของมัทนาปวีณ์ สารคุณมนตรี และงานเขียนของนิติกฤตย์ กิตติศรีวรนนท์

1.2 กลุ่มข้อมูลที่เป็นกระดานสนทนาโปรแกรมเฟซบุ๊ก (Facebook) บนเครือข่ายสังคมออนไลน์ซึ่งเป็นการทำนายเลขมงคลร่วมกับการร้อยเรียงตัวเลข โดยการให้ผู้รับการทำนายฝากเลขหรือข้อความไว้บนกระดานสนทนาแล้วผู้ทำนาย (หมอดู) ก็จะวินิจฉัยและทำนายจากตัวเลขนั้นพร้อมทั้งให้ความรู้ตามศาสตร์ที่หมอดูกำลังอ้าง ผู้วิจัยเลือกกระดานสนทนาโปรแกรมเฟซบุ๊ก (Facebook) ของผู้ทำนาย ดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือในรูปแบบของแฟนเพจ (Fanpage) ที่มีจำนวนผู้ติดตามมากที่สุด 3 เพจ (ข้อมูล ณ วันที่ 23 ตุลาคม 2559) โดยเลือกเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2559 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2560 รวมระยะเวลา 2 ปี ได้แก่ เพจ Man Karin ของการิน ศตายุส์ ผู้ติดตาม 202,099 คน เพจ Sim789 ของมัทนาปวีณ์ สารคุณมนตรี ผู้ติดตาม 143,740 คน และเพจเบอร์รับโชค ของนิติกฤตย์ กิตติศรีวรรณ ผู้ติดตาม 86,863 คน

1.3 กลุ่มข้อมูลที่เป็นรายการโทรทัศน์ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำนายดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขมงคล คัดเลือกจากรายการโทรทัศน์ซึ่งออกอากาศเป็นประจำและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นผู้ทำนายดวงชะตาจากเลขโทรศัพท์ที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมสูงสุด 3 คน (ข้อมูลจากหัวข้อ 1.2) ได้แก่ การิน ศตายุส์ (แมน การิน) มัทนาปวีณ์ สารคุณมนตรี และนิติกฤตย์ กิตติศรีวรรณ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2559 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2560 รวมระยะเวลา 2 ปี

2. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 วิเคราะห์ตัวบท (text) ตามแนวทางการวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์ (linguistic strategies) 2 กลวิธีหลัก ได้แก่ กลวิธีทางอรรถศาสตร์ (semantics) และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics)

2.2 เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิเคราะห์ สรุปและอภิปรายผลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

เมื่อพิจารณาตัวบท (text) ซึ่งเป็นส่วนแรกของการศึกษารอบมิติทั้งสามของวาทกรรม (the three dimensional framework) ตามแนวทางการศึกษาทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (critical discourse analysis / CDA ของแฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995: 59) โดยพิจารณาการใช้ภาษาในการทำนายดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือของหมอดูหรือผู้ทำนายดวงชะตาที่ได้รับความนิยมสูงสุดทั้งสามคนผ่านสื่อต่าง ๆ พบว่าสามารถจำแนกกลวิธีการใช้ภาษาที่ปรากฏออกเป็น 2 กลุ่มตามกลวิธีทางภาษาศาสตร์ (linguistic strategies) คือกลวิธีทางอรรถศาสตร์ (semantics) และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) ดังนี้

1. กลวิธีทางอรรถศาสตร์ (semantics)

กลวิธีทางอรรถศาสตร์ (semantics) คือ กลวิธีวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์โดยพิจารณาจากการใช้ความหมายของคำ จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากตัวบทคำทำนายดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือพบว่า ผู้สร้างวาทกรรมใช้กลวิธีทางอรรถศาสตร์เพื่อชักจูงความคิดของผู้รับวาทกรรม 2 กลวิธี ได้แก่ การเลือกใช้คำเพื่อเชื่อมโยงความหมาย และการเลือกใช้คำให้ปรากฏร่วมกัน

1.1 การเลือกใช้คำเพื่อเชื่อมโยงความหมาย

การเลือกใช้คำเพื่อเชื่อมโยงความหมาย คือการเลือกใช้คำที่มีความหมายหนึ่งแล้วเชื่อมโยงคำเดียวกันในอีกบริบทหนึ่ง ซึ่งทั้งสองคำให้ความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันเพื่อโน้มน้าวผู้รับสารให้เห็นความสอดคล้องกันของคำเดียวกันทั้ง 2 บริบทว่า มีความเชื่อมโยงและส่งผลในแนวทางเดียวกัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1 การเปลี่ยนเบอร์มือถือให้เป็นพลังที่ต้นนั้น สามารถปรับเปลี่ยนชีวิต ไปในทางที่ดีได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

(นิติกฤตย์ กิตติศรีวรรณ, 2559: 29)

จาก ตัวอย่างที่ 1 ผู้ส่งสารเลือกใช้คำว่า “เปลี่ยน” ในความหมายว่าการปรับเปลี่ยนสิ่งที่ดีกว่าเดิม โดยเชื่อมโยงการเปลี่ยนหมายเลขโทรศัพท์มือถือกับการเปลี่ยนชีวิตว่าการเปลี่ยนหมายเลขโทรศัพท์มือถือนั้น เป็นวิธีการที่ทำให้ชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิมได้

1.2 การเลือกใช้คำที่ปรากฏร่วมกัน

การเลือกใช้คำที่ปรากฏร่วมกัน คือการจัดกลุ่มคำที่ปรากฏในข้อความ ประโยค หรือบริบทเดียวกัน ซึ่งผู้สร้างวาทกรรมได้กำหนดความสอดคล้องของความหมายทั้งด้านบวกและด้านลบร่วมด้วยเพื่อกำหนด ลักษณะอันพึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น นำไปสู่การชี้แนะหรือนำให้ผู้อ่านยอมรับในสิ่งที่พึง ประสงค์และปฏิเสธสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 2 หากตัวเลขแต่ละตัวได้รับการร้อยเรียงอย่างถูกต้องและอยู่กับ บุคคลที่เหมาะสมก็จะ ช่วยส่งเสริม ช่วยขับเคลื่อนพลังงานชีวิตด้านบวกของบุคคลนั้น แต่หากบุคคลนั้นใช้กลุ่มตัวเลขที่ร้อยเรียงกัน ผิดที่ผิดทางแถมไม่ตรงกับสิ่งที่เขาเป็นและทำ พลังงานชีวิตด้านลบก็อาจเกิดขึ้นกับเขาได้ไม่มากก็น้อย

(การิน ศตายุส์, 2557ก: 19)

จาก ตัวอย่างที่ 2 ในบริบทแรกผู้ส่งสารเลือกใช้คำว่า “ถูกต้อง” “เหมาะสม” “ส่งเสริม” “ขับเคลื่อน” และ “พลังงานชีวิตด้านบวก” ซึ่งเป็นคำที่ให้ความหมายเชิงบวกร่วมกันเพื่อแสดงให้เห็นถึงผลดี ของการมีหมายเลขโทรศัพท์มือถือที่มีการร้อยเรียงเลขที่ดี แต่บริบทต่อมาผู้ทำนายเลือกใช้คำว่า “ผิดที่ผิด ทาง” “ไม่ตรง” และ “พลังงานชีวิตด้านลบ” ร่วมกันเพื่อสื่อความหมายเชิงลบถึงการใช้หมายเลข โทรศัพท์มือถือที่ไม่มีการร้อยเรียงตัวเลขอย่างเหมาะสมว่าอาจส่งผลเสียต่อผู้ใช้

2. กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics)

กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) คือกลวิธีการวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์โดยพิจารณาจาก การใช้ภาษาของมนุษย์ในสถานการณ์หรือบริบทต่าง ๆ จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากตัวบทคำทำนายดวงชะตา ของการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือพบว่าผู้สร้างวาทกรรมใช้กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์เพื่อโน้มน้าวความคิด ของผู้รับวาทกรรม 7 กลวิธีได้แก่ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้มูลบท การใช้ประโยคแสดงความสัมพันธ์ แบบเงื่อนไข การใช้อุปลักษณ์ การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การกล่าวอ้าง และการใช้สหบท

2.1 การใช้คำแสดงทัศนภาวะ

การใช้คำแสดงทัศนภาวะ (modality) คือ การเสริมข้อมูลของผู้พูดเข้าไปในข้อมูลที่กำลังกล่าวเพื่อเป็น การประเมินหรือพิจารณาถ้อยคำที่กำลังกล่าว

ตัวอย่างที่ 3 ตัวเลขที่แรงที่สุดคือ 645 คุณเอาตัวเลขตัวนี้มาใช้ที่เบอร์โทรศัพท์ของคุณ รับรองว่า เรื่องการเงิน การงาน หรือแม้แต่กิจการของคุณมันขยาดิแน่นอน

(การิน ศตายุส์, ผู้ดำเนินรายการ, Youtube “5 พยัคฆ์นักพยากรณ์”, 22 มกราคม 2559)

จาก ตัวอย่างที่ 3 ผู้ส่งสารเลือกใช้คำว่า “รับรอง” และ “แน่นอน” เพื่อยืนยันในสิ่งที่ทำนายว่าหาก ผู้รับสารปฏิบัติตามคือเลือกใช้เลขโทรศัพท์มือถือตามที่ผู้ส่งสารกำหนดจะได้รับผลดีแน่นอน

2.2 การใช้มูลบท

มูลบท (presupposition) คือกลวิธีการใช้ภาษาด้วยการกล่าวถึงความเชื่อเดิมระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับ สาร ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะมีความรู้หรือความเชื่อบางอย่างร่วมกันอยู่โดยไม่ได้เขียนหรือพูดออกมา และการ ยอมรับข้อความหรือถ้อยคำที่นำเสนออีกเท่ากับการยอมรับมูลบทที่แฝงอยู่เบื้องหลังข้อความหรือถ้อยคำนั้นด้วย (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556: 89)

ตัวอย่างที่ 4 คนที่มีความรักทุกคนไม่มีใครอยากให้แฟนนอกใจ ปันใจไปรักคนอื่นไม่อยากจะให้แฟน เจ้าชู้ อยากได้รับการดูแลเอาใจใส่ การเปลี่ยนเบอร์มือถือช่วยทำให้คนรัก รักเรามากขึ้น

(มีทนาปวิณ์ สาระคุณมนตรี, 2558ก: 19)

จาก ตัวอย่างที่ 4 ผู้ส่งสารใช้มูลบทอ้างถึง (referring expression) เพื่อแสดงว่าสิ่งที่กล่าวถึงเป็นสิ่งที่ทุกคนรับรู้กันดีอยู่แล้ว มูลบทในบริบทนี้คือคนที่มีความรักยอมไม่ยากให้คนรักนอกใจ เจ้าชู้ และต้องการการเอาใจใส่จากคนรัก (จากนั้นจึงเชื่อมโยงมูลบทดังกล่าวกับการเปลี่ยนเลขโทรศัพท์มือถือถือว่ามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน)

2.3 การใช้ประโยคแสดงความสัมพันธ์แบบเงื่อนไข

ประโยคแสดงความสัมพันธ์แบบเงื่อนไข (conditional sentence) หมายถึง ประโยคที่มีเนื้อความ 2 ส่วน ส่วนหนึ่งคือเงื่อนไขที่ให้เลือกทำหรือไม่ทำ อีกส่วนหนึ่งเป็นผลที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการกระทำนั้น (ชนกพร พัวพัฒนกุล: 2556, 118)

ตัวอย่างที่ 5 ถ้าเบอร์เราไม่มีเลข 6 เลยกี้จะเป็นเบอร์ที่แห่งแล้งเหี่ยวเฉา เราต้องพยายามหาองค์ประกอบเลข 6 เข้ามาช่วยให้เรามีชีวิตชีวา มีความสมบูรณ์ มีความรักมากขึ้น แล้วคุณมีความสุข

(การิน ศตายุส์, ผู้ดำเนินรายการ, Youtube “5 พยัคฆ์นักพยากรณ์”, 1 กุมภาพันธ์ 2559)

จาก ตัวอย่างที่ 5 ผู้ส่งสารใช้ประโยคแสดงความสัมพันธ์แบบเงื่อนไขในแบบเหตุ-ผล ประโยคแรกใช้คำว่า “ถ้า...ไม่มี...ก็” เพื่อแสดงเงื่อนไขเชิงลบแบบเหตุและผลว่าหากผู้รับสารไม่มีเลข 6 (เงื่อนไข-เหตุ) ในเลขโทรศัพท์มือถือก็จะรู้สึกเหงาหงอย (ผล) ประโยคที่สองเป็นเงื่อนไขเชิงบวก โดยใช้คำว่า “มี...แล้ว...จะ” แสดงเหตุและผลว่าถ้าหาเลข 6 มาใช้ได้ (เงื่อนไข-เหตุ) ผู้ใช้ก็จะมีความรักมากขึ้นส่งผลให้เกิดความสุข (ผล)

2.4 การใช้อุปลักษณ์

อุปลักษณ์ (metaphor)³ เป็นการเปรียบเทียบความเหมือนกันของสองสิ่ง โดยทั้งสองสิ่งต้องเป็นสมาชิกต่างกลุ่มความหมายกัน แต่ทั้งสองสิ่งต้องมีความเหมือนที่เป็นลักษณะเด่นสามารถเชื่อมโยงหรือเทียบกันได้ และผู้อ่านเข้าใจความหมายได้ทันทีโดยไม่ต้องอนุมานหรือตีความ

ตัวอย่างที่ 6 ตัวเลขคู่ที่ดี ๆ เหมือนต้นโพธิ์ เมื่อมาอยู่ในตำแหน่งที่ดี หมายถึง อยู่ในดินที่อุดมสมบูรณ์ เขาก็เจริญเติบโต ทำความดีส่งผลกับตัวเรา แต่ถ้าเลขคู่ดี ๆ แวดล้อมด้วยเลขที่ไม่เป็นมงคลก็เหมือนต้นโพธิ์อยู่กลางทะเลทราย ทำอะไรมันก็ไม่ขึ้น

(มีทนาปวีณ์ สาระคุณมนตรี, ผู้ให้สัมภาษณ์, โทรทัศน์ “สดใหม่ ไทยแลนด์”, 12 กรกฎาคม 2559)

จาก ตัวอย่างที่ 6 ผู้ส่งสารเปรียบเลขโทรศัพท์มือถือว่า เหมือนกับต้นโพธิ์ เปรียบการร้อยเรียงเลขที่ดีว่า เหมือนกับต้นโพธิ์ที่อยู่ในดินที่อุดมสมบูรณ์ก็จะเจริญเติบโตได้ดี และเปรียบการร้อยเรียงเลขที่ไม่ดี (ไม่เป็นมงคล) ว่า เหมือนกับต้นโพธิ์ที่อยู่กลางทะเลทรายซึ่งย่อมเจริญเติบโตได้ไม่ดีเพราะขาดดินและน้ำที่ดี การใช้อุปลักษณ์ข้างต้นทำให้เกิดภาพที่ชัดเจนและสร้างความรู้สึกร่วมให้กับผู้รับสารได้

2.5 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

คำถามเชิงวาทศิลป์ (rhetorical question) เป็นการใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบเพื่อชักนำความคิดของผู้อ่านให้คล้อยตามผู้เขียนหรือผู้สร้างคำถามด้วยการตั้งคำถามและแสดงเหตุผลสนับสนุนเพื่อ โน้มน้าวผู้อ่านให้ไปสู่คำตอบที่ผู้เขียนกำหนดไว้ (Fowler, 1991: 40)

³ ในทางวรรณคดี อุปลักษณ์จัดเป็นภาพพจน์ประเภทหนึ่ง (figure of speech) ที่เป็นการเปรียบเทียบสองสิ่ง อุปลักษณ์จะมีคำเชื่อม เป็น หรือ คือ แต่หากเป็นการเปรียบเทียบ จะเรียกว่า อุปมา ส่วนในสาขาภาษาศาสตร์ อุปลักษณ์มีความหมายกว้างกว่า ถ้อยคำที่เป็นการเปรียบเทียบความเหมือนของสองสิ่งแต่ไม่มีคำเชื่อม เช่น คลื่นมหาชน กระพือข่าว ฯลฯ รวมถึงถ้อยคำที่นักวรรณคดีเรียกว่า “อุปมา” หรือ “บุคลาธิษฐาน” นักภาษาศาสตร์ก็จัดเป็นอุปลักษณ์ทั้งสิ้นด้วยเหตุผลที่ว่าทุกกรณีดังกล่าวข้างต้นมีลักษณะสำคัญคือ เป็นการเปรียบเทียบสองสิ่งจากต่างกลุ่มความหมายเช่นเดียวกัน (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556: 99-100) งานวิจัยทางภาษาศาสตร์ในยุคหลังก็นิยมใช้คำว่าอุปลักษณ์แทนการเปรียบเทียบสองสิ่ง เช่น งานวิจัยของวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2553) งานวิจัยของชนกพร พัวพัฒนกุล (2556) งานวิจัยของณัฐนันท์ คำภา (2558) เป็นต้น.

ตัวอย่างที่ 7 ใช้เลขมือถือแยะ ๆ เปรียบเสมือนชีวิตใช้ wifi speed ต่ำ ๆ ที่โหลดอะไรก็ไม่ขึ้นทำอะไรก็ไม่สำเร็จ ถ้าคุณต้องเลือกระหว่าง 1. เร็วทันใจ และไวมาก ๆ 2. ช้าติดขัด สุดท้ายไม่สำเร็จ และชีวิตพัง คุณจะเลือกอะไร ??

(มัทนาปวีณ์ สารคุณมนตรี, 2558ข: 13)

จาก ตัวอย่างที่ 7 ผู้ส่งสารเริ่มต้นด้วยการกล่าวเปรียบเทียบว่าเลขโทรศัพท์มือถือที่เรียงร้อยไม่ดีเหมือนกับใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตไวไฟ (wifi) ในระดับความเร็วที่ต่ำซึ่งไม่มีประสิทธิภาพ จากนั้นจึงเสนอทางเลือกที่เป็นคำถามเชิงวาทศิลป์ให้กับผู้รับสารเลือกระหว่างสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่รวดเร็วกับช้าและติดขัด ผู้รับสารจะเลือกอะไร ซึ่งผู้ส่งสารเชื่อมั่นว่าผู้รับสารย่อมเลือกอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงอย่างแน่นอน

2.6 การกล่าวอ้าง

การกล่าวอ้าง (claiming) เป็นกลวิธีทางภาษารูปแบบหนึ่งที่ผู้ทำนายดวงชะตาจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือนำมาใช้มากและมีหลายรูปแบบ โดยหยิบยกข้อมูลบางประการที่น่าเชื่อถือมาอ้างอิงประกอบการนำเสนอเพื่อโน้มน้าวให้อ่านคล้อยตาม ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 8 จากการค้นคว้า ทดลอง เก็บสถิติอย่างจริงจังยังทำให้ผู้เขียนพบว่ารหัสลับที่ซ่อนอยู่ในตัวเลขคือพลังที่มีแรงดึงดูด...จะเหนี่ยวนำสิ่งที่เหมือนกัน คล้ายกัน...ดึงดูดเข้ามาหาตัวเอง

(นิติกฤตย์ กิตติศรีวรนนท์, 2559: 31-32)

ตัวอย่างที่ 9 พบมาหลายท่านกับการใช้เลข 777 ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใดก็ตามในเบอร์มือถือ เช่น 0XX-XXXX777 ทุกท่านที่ใช้เลขนี้ต้องมีเรื่องใดเรื่องหนึ่งในชีวิตพัง ถ้าไม่หย่าร้าง ธุรกิจก็ล้ม

มัทนาปวีณ์ สารคุณมนตรี, (2559, 3 พฤศจิกายน), Sim789 [Facebook].

จาก ตัวอย่างที่ 8 ผู้ส่งสารกล่าวอ้างสถิติและหลักการทางวิทยาศาสตร์เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือโดยอ้างว่าศาสตร์การทำนายที่ตนค้นพบนั้นผ่านการค้นคว้า ทดลอง และเก็บสถิติ ซึ่งเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงเลือกใช้คำซึ่งเป็นคำศัพท์ที่มักพบในแวดวงวิทยาศาสตร์ เช่น แรงดึงดูด เหนี่ยวนำ เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 9 ผู้ทำนายกล่าวอ้างว่าได้พบกับคนส่วนมากจนกลายเป็นข้อมูลที่ระบุได้ว่าหากมีเลข 777 ในเลขโทรศัพท์มือถือแล้วจะส่งผลให้ชีวิตของผู้ใช้ล้มเหลว

2.7 การใช้สหพ

แฟร์คลัฟ (Fairclough, 1995: 84) กล่าวถึงสหพ (intertextuality) ว่า สหพคือวาทกรรมที่มีตัวบทขนาดสั้นหลายตัวบทแทรกอยู่ ตัวบทที่นำมาแทรกนี้เกี่ยวข้องกับบริบทในวาทกรรมหลัก อาจเป็นบทกวี เรื่องราวในวรรณคดี หรือคำกล่าวของบุคคลที่มีชื่อเสียงซึ่งเป็นที่รู้จักในวงกว้าง

ตัวอย่างที่ 10 กฎแห่งแรงดึงดูดของเคท คอร์บิน กล่าวว่า ในขณะที่คุณคิดคุณจะมีความรู้สึก ในขณะที่คุณรู้สึกจะเกิดพลังสั่นสะเทือน เมื่อมีพลังสั่นสะเทือนก็จะเกิดพลังดึงดูด คุณสามารถสร้างสรรค์ชีวิตได้ทุกอย่างตามความฝันอย่างไร้ขีดจำกัดและไม่มีข้อแม้

(นิติกฤตย์ กิตติศรีวรนนท์, 2559: 36)

จาก ตัวอย่างที่ 10 ผู้ส่งสารแทรกตัวบทขนาดสั้นคือคำกล่าวของบุคคลที่มีชื่อเสียงคือเคท คอร์บิน (Kate Corbin) นักสร้างพลังจิตและที่ปรึกษาแห่งสถาบันโกลด์สตาร์โค้ชซิง (Gold Star Coaching) ผู้เผยแพร่แนวคิดกฎแห่งการสร้างแรงดึงดูด (law of attraction) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ผู้ทำนายได้แทรกคำกล่าวข้างต้นเพื่อเชื่อมโยงกับศาสตร์พลังตัวเลขที่ผู้ทำนายกล่าวอ้างว่าใช้หลักการของพลังแรงดึงดูดเช่นเดียวกัน

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพฤติกรรมการใช้ภาษาในวาทกรรมจากคำทำนายด้วยการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือเพื่อศึกษากฎวิธีการสร้างความหมายเพื่อโน้มน้าวผู้รับสารพบว่า ผู้ส่งสารหรือผู้สร้างวาทกรรมใช้กฎวิธีการทางภาษาศาสตร์ 2 กฎวิธีคือกฎวิธีด้านอรรถศาสตร์ (semantics) มี 2 รูปแบบคือการเลือกใช้คำเพื่อเชื่อมโยงความหมาย และการเลือกใช้คำให้ปรากฏร่วมกัน และกฎวิธีด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) มี 7 รูปแบบคือการใช้คำแสดงทัศนภาวะ การใช้มูลบท การใช้ประโยคแสดงความสัมพันธ์แบบเงื่อนไข การใช้อุปลักษณ์ การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การกล่าวอ้าง และการใช้สหบท โดยสามารถจำแนกกฎวิธีการใช้ภาษาตามผู้ทำนายและประเภทของสื่อที่นำเสนอได้ดังนี้

ชื่อผู้ทำนาย – ประเภทของสื่อ กฎวิธีทางภาษา		การิน ศตายุส์			มัทนาปวีณ์ สารคุณมนตรี			นิตกฤตย์ กิตติศรีวรรณ		
		สิ่งพิมพ์	โทรทัศน์	ออนไลน์	สิ่งพิมพ์	โทรทัศน์	ออนไลน์	สิ่งพิมพ์	โทรทัศน์	ออนไลน์
อรรถศาสตร์	คำโยงความหมาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	คำปรากฏร่วมกัน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
วัจนปฏิบัติศาสตร์	คำแสดงทัศนภาวะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	มูลบท	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	ประโยคเงื่อนไข	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	อุปลักษณ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
	คำถามเชิงวาทศิลป์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	การกล่าวอ้าง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	สหบท							✓	✓	✓

ตารางที่ 1 ตารางแสดงกฎวิธีการใช้ภาษาที่ปรากฏในวาทกรรมจำแนกตามผู้ทำนายและประเภทของสื่อ

จากตารางแสดงกฎวิธีการใช้ภาษาที่ปรากฏในวาทกรรมจำแนกตามผู้ทำนายและประเภทของสื่อข้างต้นพบว่าด้านกฎวิธีด้านอรรถศาสตร์ ทั้งการเลือกใช้คำโยงความหมายและการใช้คำให้ปรากฏร่วมกันเป็นกฎวิธีการใช้ภาษาที่ปรากฏในการนำเสนอของผู้ทำนายทั้ง 3 คนและพบในสื่อทั้ง 3 ประเภทสะท้อนว่าผู้ส่งสารหรือผู้ทำนายให้ความสำคัญกับการสร้างความหมายใหม่ให้กับสิ่งที่ตัวเองนำเสนอ ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมโยงความหมายในต่างบริบทให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อโน้มน้าวให้ผู้อ่านเข้าใจว่าความหมายของคำที่ปรากฏในสองบริบทนั้นเชื่อมโยงกัน ทั้งที่หากพิจารณาจากบริบทของการใช้แล้วไม่น่าจะเกี่ยวข้องหรือส่งผลถึงกันได้หรือการเลือกใช้คำให้ปรากฏร่วมกันเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่าสิ่งที่นำเสนอขึ้นสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือส่งผลถึงกัน

ส่วนกฎวิธีด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์จากการศึกษาพบว่าผู้ส่งสารทั้ง 3 คนเลือกใช้กฎวิธีการใช้ภาษา 5 รูปแบบนำเสนอผ่านสื่อทุกประเภท คือการใช้คำแสดงทัศนภาวะ มูลบท ประโยคแสดงความสัมพันธ์แบบเงื่อนไข คำถามเชิงวาทศิลป์ และการกล่าวอ้าง โดยมีข้อสังเกตว่าข้อมูลและเหตุผลที่ผู้ทำนายกล่าวไว้ล้วนเป็นข้อมูลที่ขาดหลักฐานหรือการพิสูจน์ได้ด้วยหลักเหตุผลหรือหลักการทางวิทยาศาสตร์ โดยพบว่านิตกฤตย์ กิตติศรีวรรณเป็นคนเดียวที่นิยมใช้การกล่าวอ้างด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ ในขณะที่การิน ศตายุส์และมัทนาปวีณ์ สารคุณมนตรีจะใช้การกล่าวอ้างในรูปแบบอื่น เช่น การกล่าวอ้างคนส่วนใหญ่ เป็นต้น นอกจากนี้ นิตกฤตย์ กิตติศรีวรรณยังเป็นผู้ทำนายเพียงคนเดียวที่ใช้สหบทในการนำเสนอด้วยการแทรกตัวบทย่อยที่เป็นคำพูดของผู้มีชื่อเสียงระดับโลก โดยเฉพาะนักวิทยาศาสตร์หรือนักจิตวิทยาเพื่อสร้างความ

นำเชื่อถือให้กับคำทำนายของตนแตกต่างจากคำทำนายของกรีน ศตายุส์ และมัทนาปวีณ์ สารคุณมนตรีที่ไม่พบกลวิธีการใช้สหพดังกล่าว

นอกจากนี้ สิ่งที่ผู้วิจัยพบจากการนำเสนอคำทำนายจากการร้อยเรียงเลขโทรศัพท์มือถือ ซึ่งแตกต่างจากคำทำนายดวงชะตาอื่น ๆ คือการปฏิเสธว่าสิ่งที่ตนนำเสนอเป็นความเชื่อหรือแม้แต่มิได้มาจากโหราศาสตร์ (astrology) แต่กลับพยายามนำเสนอให้ผู้รับสารเข้าใจว่าศาสตร์การร้อยเรียงตัวเลขนั้นเป็นวิทยาศาสตร์ (science) โดยเฉพาะนิติคณิตศาสตร์ กิตติศรีวรรณที่ชี้ทั้งกลวิธีการกล่าวอ้าง (วิทยาศาสตร์) และสหพ (คำพูดของบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงการวิทยาศาสตร์หรือจิตวิทยา) เพื่อแสดงว่าศาสตร์การทำนายของตนนั้นสอดคล้องกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ แต่เมื่อพิจารณาหลักการหรือข้อมูลหลักฐานที่ปรากฏในการนำเสนอแล้วอาจกล่าวได้ว่าศาสตร์ที่กล่าวนั้นเป็นเพียงวิทยาศาสตร์เทียม (pseudoscience) เท่านั้น ซึ่งเป็น การแอบอ้าง ความเชื่อ หรือการปฏิบัติที่กล่าวว่าเป็นวิทยาศาสตร์แต่ขาดการทดสอบด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง มักกล่าวอ้างอย่างกำกวม เกินจริง และพิสูจน์ไม่ได้ แตกต่างจากวิทยาศาสตร์ที่แท้จริง (real science) ที่ต้องสามารถทดลองซ้ำได้ มีการควบคุมความลำเอียง (bias) และปัจจัยแปรปรวนต่าง ๆ มีการสุ่มเก็บตัวอย่างอย่างยุติธรรม และต้องมีการทดสอบสถิติเพื่อบอกนัยสำคัญของผลว่าน่าเชื่อถือหรือไม่ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ออนไลน์: 17 มิถุนายน 2560)

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง วาทกรรมเลขมงคล: กลวิธีทางภาษากับการสร้างคุณค่าให้ตัวเลข ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรควบคุมสื่อที่นำเสนอด้านความเชื่อด้านโหราศาสตร์หรือการทำนายดวงชะตาในรูปแบบต่าง ๆ เพราะปัจจุบันสื่อในสังคมไทยนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้โดยปราศจากการควบคุมและนำเสนอพร้อมแฝงการจำหน่ายสินค้าที่กล่าวอ้างว่าให้ผลในทางบวกต่อผู้ซื้อ ทำให้ผู้รับสารถูกชักจูงได้
2. การศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาการใช้ภาษาของหมอดูในรูปแบบอื่น ๆ เช่น หมอดูไพ่ หมอดูลายมือ เป็นต้น เพื่อศึกษาการใช้ภาษาชักจูงหรือนำใจผู้รับการทำนายเพื่อให้ผู้คนในสังคมตระหนักและรู้เท่าทันหมอดูซึ่งมักใช้หลักจิตวิทยาและกลวิธีทางภาษาเพื่อหลอกลวงผู้รับสารให้คล้อยตาม

เอกสารอ้างอิง

- กฤษดาพรรณ หงศ์ดารมภ์ และ อธิรุช โชคสุวนิช. (2551). *วาทกรรมเลขมงคล*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรีน ศตายุส์ (แมน กรีน). (2557ก). *ไขรหัสลับ สลับตัวเลขเปลี่ยนชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2557ข). *เคล็ดลับหาเลขรวยด้วยตัวเอง*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กรีน ศตายุส์ (ผู้ดำเนินรายการ). (22 มกราคม 2559). 5 พยัคฆ์นักพยากรณ์ [Youtube]. กรุงเทพมหานคร: โฮโรโซไซตี้ (Horosociety).
- _____. (1 กุมภาพันธ์ 2559). 5 พยัคฆ์นักพยากรณ์ [Youtube]. กรุงเทพมหานคร: โฮโรโซไซตี้ (Horosociety).
- ข่าวหุ้นธุรกิจออนไลน์. (2558). *หมอดูกับดัชนีหุ้นพลวัต 2015* [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.kaohoon.com/online/content/view/8752/หมอดูกับดัชนีหุ้นพลวัต2015>.

19 ตุลาคม 2559.

- ชนกพร พัวพัฒนกุล. (2556). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมพยากรณ์ดวงชะตา: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2559). *สามค่ายมือถือสู้เดือด ! คึกซิงลูกค้าในทุกรูปแบบ* [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.thansettakij.com/2016/08/29/90227>., 19 ตุลาคม 2559.
- ณัฐนันท์ คำภา. (2558). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์ของคนพิการในสังคมไทย พ.ศ. 2534-2554 จากมุมมองของคนทั่วไป และคนพิการตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). *วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดีแทค (โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น). (2559). *ลัทธิคุ้มเบอร์ คัดสรรและการันตีโดย อ. ช่าง* [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.dtac.co.th/postpaid/product/lucky-number.html>., 19 ตุลาคม 2559.
- นันทัญญ์ สวัสดิ์มงคล. (2555). *ความเชื่อด้านเลขศาสตร์ในการเลือกใช้งานหมายเลขโทรศัพท์เคลื่อนที่ของลูกค้าเอไอเอสในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม*. นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิติกฤตย์ กิตติศรีวรนนท์. (2559). *Decoder ถอดรหัสพลังตัวเลข สร้างแรงดึงดูดความสำเร็จ*. กรุงเทพมหานคร: วิช.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2548). *ธุรกิจหมอดูปี'48 เงินสะพัด 4,000 ล้านบาท* [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/iBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=948000003460> 2., 19 ตุลาคม 2559.
- ภาคทิพย์วิณห์ ไอยศุรย์ศพลสุธีร์. (2554). *คณิตศาสตร์อาถรรพ์*. กรุงเทพมหานคร: ปราษณีย์.
- มัทนาปวีณ์ สาระคุณมนตรี. (2558ก). *เปลี่ยนเบอร์มือถือเปลี่ยนชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: เวิลด์ บิสซิเนส ดีเวลล็อปเม้นท์.
- _____. (2558ข). *เปลี่ยนเบอร์มือถือเปลี่ยนชีวิต ตอน ความมั่งคั่ง*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: เวิลด์ บิสซิเนส ดีเวลล็อปเม้นท์.
- _____. (2559, 3 พฤศจิกายน). *Sim789* [Facebook]. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/sim789dotcom/>
- _____. (12 กรกฎาคม 2559). *สดใหม่ไทยแลนด์ [รายการโทรทัศน์]*. กรุงเทพมหานคร: สถานีโทรทัศน์ช่อง 2.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2553). *อุดมการณ์ความเป็นชายในวาทกรรมโฆษณาสินค้าและบริการสำหรับผู้ชายในนิตยสารผู้ชาย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร รักดีผาสุข. 2553. *วาทกรรม “ความเป็นผู้หญิง” ในนิตยสารสุขภาพและความงาม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 2554. *ไขข้อข้องใจ...วิทยาศาสตร์ลง*

- โลก *Pseudo Science* [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก
<http://www.vcharkarn.com/varticle/42575>., 17 มิถุนายน 2560.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2549). *กว่าจะเป็นนักภาษาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภาษาศาสตร์
 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอไอเอส (แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส). (2559). *เลือกเลขเบอร์โทรที่ใช้ ให้ชีวิตดี...ดี* [ออนไลน์].
 เข้าถึงได้จาก http://www.ais.co.th/aisluckynumber/content1/?utm_source=line1.,
 15 ธันวาคม 2559.
- Cavallaro, D. (2001). *Critical and culture theory*. London: The Anthlone.
- Cook, N. M. (2003). *Thai identity in the astrological tradition*. In C. J. Reynolds (ed.),
National identity and its defenders: Thailand 1939-1989 (pp. 233-260).
 Chiang Mai: Silkworm Books.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: the critical study of language*.
 London: Longman.
- Fowler, R. (1991). *Language in the news: discourse and ideology in the British
 press*. London: Routledge.
- van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: a multidisciplinary approach*. London: Sage.

ศักยภาพด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ)¹
Agricultural and Food Industry Potential Development in 4 Provinces of Lower Northeastern Region 2 (Ubon Ratchathani, Sisaket, Yasothon and Amnatcharoen Provinces)

ธรรมวิมล สุขเสริม
Thumwimon Sukserm

คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
 Faculty of Management Science, Ubon Ratchathani University
 *Corresponding author, E-mail: thumwimon@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร และเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพด้านอุปสงค์และอุปทานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้การเก็บข้อมูลจากข้อมูลทุติยภูมิทั้งหมด มีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangular) และใช้การวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ทั้ง 4 จังหวัด ประกอบด้วย อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และ อำนาจเจริญ ภาครัฐกำหนดให้มีการวางตำแหน่งการพัฒนากลุ่มจังหวัด โดยให้ 4 จังหวัดนี้ เป็น “ศูนย์กลางของนวัตกรรมเกษตรแปรรูปและเกษตรอินทรีย์” และ “ศูนย์กลางข้าวหอมมะลิโลก” การดำเนินงานดังกล่าวนี้ รัฐบาลอาจจะต้องใช้ระยะเวลาและสร้างความเข้าใจในการพัฒนาในภาพรวมแก่ประชาชน การกระตุ้นและการให้ความรู้สำหรับการทำการเกษตรอินทรีย์เพื่อตอบสนองต่อนโยบายและกระแสมนิยมของตลาด ตลอดจน การสร้างบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ ในด้านการวิจัย และการปฏิบัติเชิงบริหาร เพื่อเป็นการเสริมความรู้ความชำนาญด้านการบริหารและการจัดการเทคโนโลยีเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตร เป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรด้านอุตสาหกรรมเกษตรที่มีวิสัยทัศน์ด้านการบริหารและการจัดการเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตร เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านเทคโนโลยีชีวภาพของประเทศ อนึ่ง การมีตลาดสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรที่กว้างขึ้น โดยการผลิตภาคเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรของไทยมีความก้าวหน้ามากกว่าประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตอาหารแปรรูปที่สำคัญสำหรับภูมิภาคอาเซียนและทั่วโลกจากการใช้วัตถุดิบในประเทศ

คำสำคัญ ศักยภาพ อุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2

¹ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากอุทยานวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปี พ.ศ. งบประมาณ พ.ศ. 2560

ABSTRACT

The study aimed to study related information the agricultural and food Industry potential development and to analyze the demand and supply of agricultural and food Industry potential development in 4 provinces of Lower Northeastern Region 2 (Ubon Ratchathani, Sisaket, Yasothon and Amnatcharoen Provinces). A qualitative research approach was used the secondary data along with the validity by Methodological Triangulation and Content Analysis.

The results revealed that four provinces in Lower Northeastern Region 2 consisted of Ubon Ratchathani, Sisaket, Yasothon and Amnatcharoen Provinces would be established to be ‘a hub of the agricultural production innovation and organic agriculture’ and ‘world hub of a jasmine rice’. Regarding to the previous missions, Thai government needed time and a comprehension creation of Thai people in the development overview clearly. Thai people needed to be stimulated and provide the organic agriculture knowledge in order to respond the governmental policy and the market trend. Plus, Thai government had to create the administrative and research specialist in order to increase the technological management knowledge and skills of the agricultural industry that was the solution to a lack of agricultural industry specialist problems. This was also the way to increase the potential of biotechnology for Thailand. On the other hands, if Thailand widely and increasingly extended the agricultural product market and the agricultural industry by using domestic raw materials, Thailand was able to be the food production base of the ASEAN and the world.

Keywords: potential, agricultural industry and food, Lower Northeastern Region 2

บทนำ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ได้กำหนดให้ทิศทางการพัฒนาประเทศเพื่อเปลี่ยนผ่านประเทศไทย จากการเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้สูง มีความมั่นคง และยั่งยืน ทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เพื่อนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ในระยะยาว กล่าวคือ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 นี้ มีจุดเปลี่ยนที่สำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในลักษณะของการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ ซึ่งในแต่ละยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้กำหนดประเด็นการพัฒนา รวมทั้งการวางแผนงาน หรือโครงการที่สำคัญ เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในช่วงระยะ 5 ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ทั้งนี้ ต้องมีการเตรียมความพร้อมของคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

อนึ่ง องค์กรภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร ควรตระหนักถึงแผนพัฒนาฯ ของประเทศฉบับดังกล่าวนี้ และควรคำนึงถึงทิศทางในการพัฒนาองค์ความรู้ขององค์กร เพื่อให้สอดคล้องและสนองต่อนโยบายของประเทศ จึงควรมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร ทั้งนี้ เพื่อเป็น

การเตรียมความพร้อมของการเปลี่ยนแปลงของประเทศ แม้ว่า จะมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นประเทศที่มีอุตสาหกรรมเกษตร ไปเป็นอุตสาหกรรมบริการ แต่ความจำเป็นของมนุษย์ที่ต้องพึ่งพาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรยังคงมีเช่นเดิม อนึ่งในแผนพัฒนาฯ ได้กำหนดตำแหน่งยุทธศาสตร์ของประเทศ เพื่อเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัย แหล่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และนวัตกรรมสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2560)

จากความสำคัญที่ได้กล่าวมาข้างต้น มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในฐานะเป็นสถาบันการศึกษาของภาคีรัฐ ควรจะทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญให้แก่รัฐบาล ซึ่งมหาวิทยาลัยฯ ได้กำหนดพันธกิจการดำเนินงานขององค์กรไว้ 4 ประการ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยครอบคลุมในจังหวัดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง อันประกอบด้วย อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร อำนาจเจริญ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับจังหวัดอุบลราชธานี อันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2561)

ดังนั้น หากได้มีการศึกษาข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งเป็นหนึ่งในสาขาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มหาวิทยาลัยฯ มุ่งสร้างความเป็นเลิศ โดยการศึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้ จะเป็นการเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลเชิงวิชาการ ซึ่งจะใช้การศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เพื่อจักได้นำมาใช้วิเคราะห์ศักยภาพด้านอุปสงค์และอุปทานที่เกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารในพื้นที่ โดยเฉพาะเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ) อันจะเป็นการรองรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ของประเทศต่อไป

ทบทวนวรรณกรรม

ภาพรวมของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ)

ในพื้นที่ที่ศึกษานี้ ถูกจัดให้เป็นพื้นที่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อันประกอบด้วย อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ มีพื้นที่โดยรวมทั้ง 4 จังหวัด จำนวน 32,275 ตารางกิโลเมตร (ร้อยละ 19.11 ของพื้นที่ทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) จำนวนประชากรทั้งหมด 4,236,744 คน (ร้อยละ 19.46 ของประชากรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) อาชีพหลักของประชากรในพื้นที่นี้ คือ การทำการเกษตร ส่วนพืชเศรษฐกิจหลักในพื้นที่ดังกล่าวนี้ ประกอบด้วย ข้าว ซึ่งมีทั้งข้าวเหนียว ข้าวเจ้าหอมมะลิ ยางพารา มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น (สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, 2560; สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ, 2560; สำนักงานจังหวัดยโสธร, 2560; สำนักงานจังหวัดอำนาจเจริญ, 2560)

ลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่ใน 4 จังหวัดนี้ถือได้ว่า เป็นจุดยุทธศาสตร์ด้านการค้าที่น่าสนใจ เนื่องจาก 2 จังหวัดจาก 4 จังหวัดนี้มีพื้นที่ติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) และกัมพูชาประชาธิปไตย คือ จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดศรีสะเกษ (สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี, 2560; สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ, 2560) โดยในพื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่ที่มีการค้าชายแดนและเป็นถิ่นนิยมของนักธุรกิจที่มีการค้าร่วมกับประเทศทั้ง 2 ข้างต้น ส่วนอีก 2 จังหวัด คือ จังหวัดยโสธรและจังหวัดอำนาจเจริญ มีพื้นที่ที่สามารถปลูกข้าวหอมมะลิให้มีกลิ่นหอมและรสชาติที่อร่อย สร้างความโดดเด่นให้แก่ทั้งสองจังหวัดนี้เป็นอย่างดี หอม (สำนักงานจังหวัดยโสธร, 2560; สำนักงานจังหวัดอำนาจเจริญ, 2560)

ศักยภาพด้านการพัฒนา (Potential Development)

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับนิยามของ “ศักยภาพ” สามารถสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลง หรือการนำความสามารถของพื้นที่ บุคคล องค์กรออกมาปฏิบัติกรอย่างมีกระบวนการ โดยต้องผ่านลำดับขั้นตอน

ต่างๆ ไปสู่ระดับที่จะสามารถขยายการเติบโต พร้อมทั้งมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2549; สีลาภรณ์ บัวสาย, 2557)

การประเมินศักยภาพเกี่ยวกับชุมชน หรือพื้นที่ได้มีการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อประเมินถึงความเข้มแข็ง ในพื้นที่จะมีการประเมินจากมิติต่างๆ ดังนี้ (สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ, 2557)

(1) มิติทุนที่สร้างขึ้น เป็นตัวชี้วัดที่แสดงถึงสาธารณูปโภค การจ้างงาน รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน ความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ผลผลิตในชุมชน การรวมกลุ่มเพื่อการผลิตในชุมชน รวมถึงปัจจัยการผลิตในชุมชน และต้นทุนการผลิต

(2) มิติทุนมนุษย์ เป็นตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับมนุษย์ โดยแสดงถึงการศึกษา ประสบการณ์ของประชาชนในชุมชน การใช้ความรู้ต่อการประกอบอาชีพ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของครอบครัว

(3) มิติทุนทางสังคม เป็นตัวชี้วัดทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ใช้ประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิต การร่วมกันพัฒนาพื้นที่ของประชาชนในพื้นที่และร่วมกับภาครัฐ รวมทั้งการวางแผนพัฒนาชุมชน

(4) มิติทุนธรรมชาติ เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนความเข้มแข็งของธรรมชาติ โดยพิจารณาจากปริมาณของทรัพยากรธรรมชาติ ชนิดของทรัพยากรธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ ตลอดจนการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น

จากการทบทวนดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงได้นำมากำหนดแนวทางการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร โดยพิจารณาจากเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับอาชีพหลักของประชาชนซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการเกษตร ผลผลิตทางการเกษตรที่สามารถปลูกได้ในพื้นที่ 4 จังหวัดนี้ และสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในภูมิภาคนี้ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการพัฒนา ตลอดจนแนวนโยบายภาครัฐที่จะเอื้อต่อภูมิภาคนี้ การแบ่งศักยภาพที่จะใช้ในการวิเคราะห์ได้ประยุกต์มิติทั้ง 4 มิติข้างต้น เพื่อมาสร้างเป็นแนวทางการวิเคราะห์ ดังนี้

- (1) ศักยภาพเกี่ยวกับข้าว
- (2) ศักยภาพเกี่ยวกับมันสำปะหลัง
- (3) ศักยภาพเกี่ยวกับยางพารา

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ)
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพด้านอุปสงค์และอุปทานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิทั้งหมด เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสถิติของการเกษตรในพื้นที่ 4 จังหวัดดังกล่าว ซึ่งได้จากการสืบค้นผ่านทางข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยต่างๆ เป็นต้น ส่วนกระบวนการตรวจสอบข้อมูล ใช้แนวทางแบบสามเส้า คือ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยคำนึงถึงบริบท หรือสภาพแวดล้อมของข้อมูลเอกสารที่นำมาวิเคราะห์

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การนำเสนอผลการศึกษาและอภิปราย จะนำเสนอตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ)

จากการศึกษาข้อมูลของ สำนักงานและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2559) กำหนดให้มีการวางตำแหน่งการพัฒนากลุ่มจังหวัด โดยรัฐบาลกำหนดให้ 4 จังหวัดนี้ เป็น “ศูนย์กลางของนวัตกรรมเกษตรแปรรูปและเกษตรอินทรีย์ (Hub of Innovation for Specialized and Organic Agriculture – HISO Agriculture) จากศักยภาพและลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ทั้ง 4 จังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ได้กำหนดตำแหน่งยุทธศาสตร์ของประเทศ (Country Strategic Positioning) เพื่อเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัย แหล่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และมีนวัตกรรมสูงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

นอกจากนี้ รัฐบาลได้กำหนดให้ 4 จังหวัด จะต้องมีการพัฒนาในทิศทางที่กำหนดไว้ กล่าวคือ การเป็น “ศูนย์กลางข้าวหอมมะลิโลก” รวมทั้งเป็น “แหล่งแปรรูป (ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ข้าวไรซ์เบอร์รี่)” โดยมีกระทรวงพาณิชย์ เป็นหน่วยงานที่ดูแล และเป็น “แหล่งแปรรูปพืช (ผัก สมุนไพรออกกเนิกส์) โดยมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นหน่วยงานที่ดูแล (สำนักงานและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2559)

2. การวิเคราะห์ศักยภาพอุปสงค์และอุปทานที่เกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ)

จากข้อมูลของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559) ได้คาดการณ์แนวโน้มของเศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจเกษตร ปี พ.ศ. 2560 ว่า การขยายตัวเศรษฐกิจน่าจะขยายตัวอยู่ที่ร้อยละ 3.3 ด้านการบริโภคภาคเอกชนมีแนวโน้มขยายตัว การใช้จ่ายและการลงทุน หรือแม้แต่เรื่องของ การท่องเที่ยว จะมีแนวโน้มขยายตัว ซึ่งจะเชื่อมโยงเข้ามาสู่อุตสาหกรรมอาหารด้วย โดยแนวโน้มการขยายตัวต่างๆ เหล่านี้ มาจากปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ (1) การขยายตัวของภาคการส่งออก โดยเฉพาะสินค้าการเกษตรที่มีราคาเริ่มปรับฐานขึ้น โดยเฉพาะราคายางพารา อ้อย ปาล์มน้ำมัน และผลไม้ (ทุเรียน มังคุด ลำไย เงาะ และสับปะรด) (2) การฟื้นตัวของภาคเกษตรและรายได้เกษตรกรที่ปรับตัวดีขึ้น (3) แรงขับเคลื่อนจากการลงทุนภาครัฐที่ขยายตัว และ (4) ภาคการท่องเที่ยว อันเกิดจากแนวโน้มของค่าเงินบาทที่อ่อนค่าลง

อย่างไรก็ตาม อาจจะมีปัจจัยที่ฉุดรั้งเศรษฐกิจไม่ให้ขับเคลื่อนไปได้ เช่น เศรษฐกิจจีนที่ชะลอตัว หรือ การสู้รบของสหรัฐอเมริกาและประเทศเกาหลีเหนือ รวมทั้ง ความแปรปรวนของธรรมชาติ เป็นต้น

ในระดับภูมิภาค ภาครัฐได้มีการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา โดยในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 (อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ) ได้พิจารณาถึงศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติ สถานที่ตั้งของจังหวัดแล้ว ได้กำหนดให้ทั้ง 4 จังหวัดนี้ มีศักยภาพด้านต่างๆ (สำนักงานและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2559) โดยพิจารณาถึงศักยภาพด้านการเกษตร เนื่องจากในพื้นที่ดังกล่าวนี้ มีการผลิตข้าวหอมมะลิปลอดสารพิษ ไม้ผลไม้ยืนต้น การผลิตและแปรรูปสุสัตว์ จำพวกอาหารแปรรูป การพัฒนาให้มีความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งน้ำ และระบบบริหารจัดการเพื่อแก้ปัญหา น้ำท่วมและขาดแคลนน้ำ และเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพร้อมปรับระบบสู่มาตรฐาน GAP โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิ นอกจากนี้ ยังมีศักยภาพเป็นประตูการค้าและการท่องเที่ยว เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ สปป.ลาว และกัมพูชาในลักษณะหุ้นส่วนทางธุรกิจ และเป็นศูนย์ผลิตและกระจายสินค้าของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงควรมีทิศทางการพัฒนาที่สนับสนุนให้กลุ่มเป็นประตู (Gate Way) การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวตอนล่างของภาค เชื่อมโยงกับ

ประเทศเพื่อนบ้าน ด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะศูนย์บริการด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ที่เมืองชายแดน ด่านชายแดน พร้อมกับการสร้างงานและสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้มากขึ้น โดยการปรับปรุงสภาพแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ มีสิ่งอำนวยความสะดวกได้มาตรฐาน สะอาด ปลอดภัย และจัดเส้นทาง การท่องเที่ยวเป็นวงกลม (Loop) ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวของประเทศเพื่อนบ้าน

จากข้อมูลเบื้องต้น จึงได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับศักยภาพด้านอุปสงค์และอุปทานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร โดยพบว่า ภาครัฐพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนา ทั้ง ลักษณะของอาชีพและภูมิศาสตร์ ตลอดจนผลผลิตทางการเกษตรที่สามารถปลูกและสร้างรายได้เป็นอย่างดี ให้แก่ประชาชนใน 4 จังหวัดนี้ หรือเรียกได้ว่า เป็น “พืชเศรษฐกิจ” ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง คือ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา โดยผู้ศึกษาจะแบ่งเป็นหัวข้อการนำเสนอ ดังนี้

- (1) ศักยภาพเกี่ยวกับข้าว
- (2) ศักยภาพเกี่ยวกับมันสำปะหลัง
- (3) ศักยภาพเกี่ยวกับยางพารา

(1) ศักยภาพเกี่ยวกับ “ข้าว”

จากข้อมูลดังต่อไปนี้ แสดงให้เห็นศักยภาพของการผลิตในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง แม้ว่า จะมีเพียง 4 จังหวัดแต่พื้นที่การปลูกข้าวมี่เป็นจำนวนมาก ในปีการผลิต 2558/2559 จังหวัด อุบลราชธานี เป็นจังหวัดที่มีการปลูกข้าวมากที่สุดเป็นอันดับที่ 1 ของประเทศ โดยมีการปลูก จำนวน 238,528 ครัวเรือน เนื้อที่ในการปลูก 3,780,617.08 ไร่ จังหวัดศรีสะเกษ ปลูกมากเป็นอันดับที่ 4 ของ ประเทศ ครัวเรือนที่ปลูก จำนวน 191,964 ครัวเรือน เนื้อที่ในการปลูก จำนวน 2,756,898.93 ไร่ ส่วนจังหวัด ยโสธร และอำนาจเจริญ ปลูกมากเป็นอันดับที่ 16 และ 20 ตามลำดับ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2559) การ วิเคราะห์ศักยภาพเกี่ยวกับข้าว จะจำแนกการวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 ประเด็นด้านราคาข้าว

จากข้อมูลของรายงานราคาสินค้าเกษตรสำคัญของไทย จัดทำโดย ธนากรแห่งประเทศไทย (2559) และข้อมูลของ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2559) รายงานเกี่ยวกับราคาของข้าวเปลือกเจ้า ข้าวเปลือกเจ้า หอมมะลิ และข้าวเปลือกเหนียว มีความผันผวนขึ้นลง อันเป็นผลจากภาวะภัยแล้งที่ผ่านมา ทำให้ปริมาณการ ผลิตลดลง จากราคาตันละ 8,468 บาท เหลือเพียงตันละ 7,272 บาท และล่าสุดจากการสำรวจในไตรมาสที่ 4 ปี พ.ศ. 2559 พบว่า ราคาข้าวขึ้นเป็นตันละ 10,988 บาท

อนึ่ง ปัจจัยที่อาจจะส่งผลต่อราคาข้าว นอกเหนือจากธรรมชาติแล้ว อาจจะมีปัจจัยอื่นที่ทำให้ราคา ข้าวเกิดการผันผวนได้ คือ ด้านการค้ากับต่างประเทศที่มีการชะลอความต้องการ เนื่องมาจากผลผลิตข้าว ภายในประเทศของประเทศไทยเพิ่มขึ้น เช่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมี ปัจจัยจากการผลิตในประเทศที่มีผลผลิตจากข้าวนาปรัง อันเนื่องมาจากแถบทางภาคเหนือตอนล่างและภาค กลาง มีปริมาณน้ำเป็นจำนวนมาก จึงเอื้อต่อการปลูกข้าวนาปรัง ทำให้มีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น และปัจจัยสุดท้าย คือ การเก็บสำรองข้าวไทยในภาครัฐที่ยังคงเหลืออยู่ อันเกิดจากโครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปี ปีการผลิต 2554-2557 (ธนากรแห่งประเทศไทย, 2559)

1.2 ประเด็นความต้องการข้าว

จากข้อมูลของ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ซึ่งวิเคราะห์โดย ศูนย์วิจัยและพัฒนา ธนากรเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธ.ก.ส. (2559) ได้นำข้อมูลการคาดการณ์ของกระทรวงเกษตร สหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับความต้องการ (Demand) การบริโภคข้าวปี พ.ศ. 2560 มีความต้องการเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย (2559) มีการประเมินว่า การส่งออกข้าวไทยในปี พ.ศ. 2560 จะเป็นอันดับ 1 โดยจะมีปริมาณการส่งออกอยู่ที่ 9,000,000 ตัน มีส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 22 รองลงมา คือ ประเทศอินเดีย มีการส่งออกจำนวน 8,500,000 ล้านตัน มีส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 21 และประเทศเวียดนาม มีการส่งออกจำนวน 7,000,000 ตัน ส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 17

อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์ปัญหาข้าวในปี พ.ศ. 2559 ทำให้ภาครัฐออกนโยบายภาครัฐและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปีการผลิต 2559/60 ประกอบด้วย โครงการช่วยเหลือด้านการผลิต การตลาด และการเงินจำนวนหลายโครงการ ได้แก่ โครงการสนับสนุนสินเชื่อให้กลุ่มชาวนาผู้ผลิตข้าวแบบแปลงใหญ่ ปี 2559/60 โครงการสินเชื่อเกษตรกรเพื่อชะลอการขายข้าวเปลือกนาปี และโครงการสินเชื่อเพื่อรวบรวมข้าวและสร้างมูลค่าเพิ่มโดยสถาบันเกษตรกร ทั้งนี้ การดำเนินโครงการต่างๆ ของภาครัฐมีส่วนสำคัญต่อการบริหารจัดการด้านอุปทานข้าวตั้งแต่การผลิตจนถึงการตลาด ส่งผลให้การผลิตข้าวของไทยในระยะต่อไป มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและผู้บริโภคมากขึ้น ซึ่งนโยบายดังกล่าวจะทำให้ราคาข้าวเป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้ (ศูนย์วิจัยและพัฒนา ธ.ก.ส., 2559)

อนึ่ง จากการที่รัฐบาลกำหนดให้ 4 จังหวัด จะต้องมีการพัฒนาในทิศทางที่กำหนดไว้ กล่าวคือ การเป็น “ศูนย์กลางข้าวหอมมะลิโลก และประตูสู่อาเซียนตะวันออก” รวมทั้งเป็น “แหล่งแปรรูป (ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ข้าวไรซ์เบอร์รี่)” โดยมีกระทรวงพาณิชย์ เป็นหน่วยงานที่ดูแล และเป็น “แหล่งแปรรูปพืช (ผักสมุนไพรออกแกนิกส์) โดยมอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นหน่วยงานที่ดูแล (สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2559) นั้น จากข้อมูลการศึกษาพบว่า ทั้ง 4 จังหวัดยังมีผลผลิตเฉพาะที่เป็นข้าวอินทรีย์ในปีการผลิตที่ผ่านมาอย่างน้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณการปลูกข้าวอินทรีย์ในปี พ.ศ. 2558 จำนวน 168,310.45 ไร่ (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2559) แต่ของ 4 จังหวัดมีเพียง 1,339 ไร่ เท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 0.80

จากประเด็นข้างต้นที่ต้องนำมาเสนอ เนื่องจากเป็นแนวโน้มของความต้องการของผู้บริโภคที่จะเกิดขึ้น หากแต่ผลผลิตที่ได้ในภูมิภาคยังมีสัดส่วนที่น้อย อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในภาพรวม เกษตรอินทรีย์ไทยในปี พ.ศ. 2559 ได้ขยายตัวต่อเนื่องอีกครั้ง โดยในปี พ.ศ. 2558 มีการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 21 ซึ่งการขยายตัวส่วนใหญ่เกิดในส่วนของการปลูกข้าวอินทรีย์ คิดเป็นร้อยละ 28 และพืชผสมผสาน คิดเป็นร้อยละ 187 ซึ่งมีสัดส่วนค่อนข้างสูง หากพิจารณาย้อนกลับไป 5 ปี เกษตรอินทรีย์ไทยมีการเจริญเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 6.37 และร้อยละ 10.14 และเมื่อพิจารณาในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา การขยายตัวของพื้นที่เกษตรอินทรีย์ ปัจจัยด้านนโยบายและตลาดที่มีการยกเลิกนโยบายประกันราคาข้าวในช่วงต้นปี พ.ศ. 2557 ทำให้ราคาข้าวเปลือกทั่วไปปรับตัวลดลง โดยเฉพาะในช่วงปลายปี พ.ศ. 2559 ที่ราคาข้าวเปลือกน่าจะตกต่ำสุดในรอบเกือบ 10 ปี ทำให้ปี พ.ศ. 2560 เกษตรกรปรับเปลี่ยนมาเป็น “เกษตรอินทรีย์” มากขึ้น ขณะเดียวกันตลาดออร์แกนิกในประเทศและต่างประเทศยังคงมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

1.3 ประเด็นในเชิงพัฒนา

จากจำนวนประชากร 4,236,744 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้หลักจากการขายผลผลิตทางการเกษตรปีละครั้ง ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประสบปัญหาความยากจน อาชีพหลัก ได้แก่ การทำนาปลูกข้าวหอมมะลิ ข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ทำไร่ เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ยางพารา อ้อย เป็นต้น สวนผลไม้ เช่น เงาะทุเรียน เป็นต้น ส่วนพืชอื่นๆ มีอยู่บ้างแต่มีจำนวนไม่มาก พื้นที่การปลูกข้าวหอมมะลิมากกว่า 8 ล้านไร่ คิดเป็นสัดส่วนมากกว่า 1 ใน 3 ของพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิทั้งประเทศ มีแหล่งทรัพยากรน้ำ ได้แก่ แม่น้ำโขง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล และลุ่มน้ำสาขาจำนวนมาก มีเขื่อนสิรินธร และเขื่อนปากมูล สามารถกักเก็บน้ำสำหรับการผลิตไฟฟ้าและการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าวหอมมะลิ แต่ยังพบปัญหาผลผลิตต่ำ อันเกิดจากสภาพดินขาด

ความอุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่เป็นดินทรายเสื่อมคุณภาพ ระบบชลประทานไม่เพียงพอ เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิที่ได้มาตรฐานไม่เพียงพอต่อพื้นที่เพาะปลูก การเปลี่ยนแปลงพันธุ์ข้าวในการผลิต

นอกจากนี้ ยังพบปัญหาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งผลผลิตทางการเกษตรเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดยังไม่เป็นมาตรฐานและสะดวก ในช่วงผลผลิตข้าวหอมมะลิลอกสู่ตลาดประสบปัญหาการขาดผลผลิตตกต่ำ และไม่สามารถขายผลผลิตได้ เป็นปัญหาด้านการผลิตที่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาด เช่น คุณภาพของข้าวหอมมะลิ ข้าวอินทรีย์ เป็นต้น แต่กระบวนการผลิตยังไม่ได้มาตรฐานตามตลาดต้องการ อีกทั้งผลผลิตข้าวหอมมะลิบางส่วนไม่ได้นำไปแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) และห่วงโซ่มูลค่าเพิ่ม (Value chain)

อนึ่ง จากการที่รัฐบาลได้กำหนดมาตรการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2555/2556 และในปีการผลิต 2556/2557 เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในปี ครั้งที่ 1 ระยะเวลาตั้งแต่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึง 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 กำหนดราคาจำนำข้าวเปลือกหอมมะลิ ต้นละ 20,000 บาท ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิตข้าวของเกษตรกรที่ไม่ต้องเอาใจใส่เรื่องคุณภาพของข้าวหอมมะลิเหมือนกับการขายข้าวให้โรงสีและพ่อค้า ซึ่งมีการตรวจสอบคุณภาพของข้าวที่ผู้ขายส่งมอบอย่างละเอียด (เช่น การนับจำนวนข้าวหักของข้าวแต่ละเกรด เป็นต้น) ยิ่งไปกว่านั้น การเก็บข้าวไว้ในโกดังกลางเป็นเวลานานหลายเดือน โดยเฉพาะข้าวหอมมะลิจะมีผลทำให้ข้าวลดความหอมลง ส่งผลต่อราคาจำหน่ายที่ต่ำลงด้วย

นอกจากนี้ การจะเป็น “ศูนย์กลางข้าวหอมมะลิโลก และประตูอาเซียนตะวันออก” รวมทั้งเป็น “แหล่งแปรรูป (ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ข้าวไรซ์เบอร์รี่)” อาจจะต้องใช้ระยะเวลาและสร้างความเข้าใจต่อการพัฒนาในภาพรวมแก่ประชาชน การกระตุ้นและการให้ความรู้สำหรับการทำการเกษตรอินทรีย์เพื่อตอบสนองนโยบายและกระแสความนิยมของตลาด เพื่อการเป็นภูมิภาคตามที่กำหนดไว้ข้างต้น

(2) ศักยภาพเกี่ยวกับ “มันสำปะหลัง”

จากข้อมูลการผลิตมันสำปะหลัง พบว่า ปริมาณการปลูกและผลผลิตที่ได้จะอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี อาจจะเนื่องจากที่จังหวัดอุบลราชธานีมีโรงงานอุบลไบโอเอทานอล ซึ่งใช้มันสำปะหลังเป็นวัตถุดิบหลัก อย่างไรก็ตาม 3 จังหวัดที่เหลือ ถือได้ว่า มีปริมาณการผลิตรองลงมาจากรวมทั้งมีผู้ประกอบการที่มีโรงงานผลิตแป้งและมันเส้นรองลงมาจากผู้ประกอบการเกี่ยวกับโรงสีข้าว จึงทำให้การปลูกมันสำปะหลังยังคงมีอยู่ในพื้นที่ และถือได้ว่า เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอีกประเภทหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 โดยมีประเด็นพิจารณา ดังนี้

2.1 ประเด็นด้านราคามันสำปะหลัง

ผลจากการศึกษาของธนาคารแห่งประเทศไทย (2559) ในไตรมาสที่ 4/2559 พบว่า ราคาหัวมันสำปะหลังเพิ่มขึ้นจากไตรมาสก่อน เนื่องจากสัดส่วนแบ่งในหัวมันไตรมาสนี้อยู่ในเกณฑ์ดีขึ้น (ค่าเดิมโดยเฉลี่ยร้อยละ 25 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30) แต่อย่างไรก็ตามอาจจะมีการผันผวน อันเนื่องมาจากผลกระทบจากประเทศจีน ซึ่งจะขออธิบายในช่วงท้าย

ปัจจัยเชิงบวกที่ส่งผลต่อราคามันสำปะหลัง เกิดจากปริมาณการเก็บสำรองข้าวโพดของรัฐบาลจีนลดลง รวมทั้งผลผลิตข้าวโพดในฤดูกาลใหม่อาจจะลดลงด้วย จึงอาจจะทำให้จีนมีมาตรการอุดหนุนมันเส้นจากประเทศไทยได้ นอกจากนี้ใน ปี พ.ศ. 2560 รัฐบาลจีนประกาศปรับขึ้นภาษีนำเข้าแอลกอฮอล์จากอัตราร้อยละ 5 เป็นร้อยละ 30 จึงเป็นโอกาสสำหรับการส่งออกมันเส้นของไทยเพื่อนำไปผลิตเป็นแอลกอฮอล์ในประเทศจีน ทดแทนการนำเข้าที่มีอัตราภาษีที่เพิ่มสูงขึ้นมาก

ส่วนปัจจัยเชิงด้านลบที่มีผลต่อราคามันสำปะหลังในปี พ.ศ. 2560 ผู้ส่งออกมันเส้นโดยเฉพาะกลุ่มบริษัทจินคาคาการณ์ว่า ผลผลิตหัวมันสำปะหลังของไทยจะออกมากในช่วงต้นปีถึงเมษายน พ.ศ. 2560 อีกประมาณร้อยละ 70 หรือประมาณ 21 ล้านตัน ซึ่งอาจมีผลทำให้ราคาลดลงตามผลผลิตที่ออกมาเป็นผล

ให้บริษัทกลุ่มผู้ส่งออกมันเส้นเงินในไทยมีการกำหนดราคาส่งออกมันเส้นล่วงหน้าไว้ในราคาต่ำ ซึ่งจะส่งผลต่อการตั้งราคารับซื้อหัวมันสดในประเทศไทยให้มีราคาต่ำลง

ดังนั้น ภาครัฐบาลควรมีการกำหนดมาตรการที่ชัดเจน เพื่อที่จะสามารถป้องกันปัญหาดังกล่าว โดยหาแหล่งรับซื้อผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังเพื่อการผลิตสินค้าในประเทศให้มากขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้ราคาหัวมันลดลง อันเกิดจากการแข่งขันกันด้านราคาในการส่งออกเหมือนปี พ.ศ. 2558 (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2559)

อย่างไรก็ตามมีข้อมูลที่ศึกษาโดย ธนาคารทหารไทย จำกัด (2560) พบว่า มันสำปะหลังเป็นสินค้าที่สร้างและกระจายรายได้สูงท้องถิ่น แต่มันสำปะหลังถือได้ว่าเป็นสินค้าที่นำเข้าเป็นห่วง เนื่องจากมีราคาที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลมาจากตลาดต่างประเทศ คือ ประเทศจีน มีการใช้ข้าวโพดทดแทนมันสำปะหลังสำหรับการผลิตแอลกอฮอล์ ทำให้ราคาเฉลี่ยมันสำปะหลังลดลง ซึ่งคำนวณกับปริมาณผลผลิตที่คาดว่า ในปี พ.ศ. 2561 จะมีเพิ่มมากขึ้นอีกร้อยละ 2.1 หรือคิดเป็นปริมาณ 31.2 ล้านตัน (ภาพรวมทั้งประเทศ) ซึ่งผลกระทบหนักที่สุด อาจจะทำให้เกิดกับเกษตรกรที่ลงทุนปลูกในช่วงราคาสูงก่อนหน้านี้กว่า 500,000 ครัวเรือน โดยกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งภาครัฐอาจจะต้องหามาตรการช่วยเหลือ เพื่อบรรเทาผลกระทบต่อเกษตรกร และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเศรษฐกิจในพื้นที่ที่มีการผลิตและปลูกมันสำปะหลังเหมือนมาตรการที่อธิบายข้างต้น

2.2 ประเด็นความต้องการมันสำปะหลัง

จากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทย (2559) พบว่า ความต้องการมันสำปะหลังของผู้ประกอบการในปี พ.ศ. 2559 ที่ผ่านมามีปริมาณความต้องการใช้มันสำปะหลังลดลงทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ ตลาดสำคัญของผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังไทยส่วนใหญ่อยู่ในเอเชีย โดยเฉพาะประเทศจีน แต่ผลจากการชะลอตัวและปรับโครงสร้างของเศรษฐกิจจีน อาจจะเป็นผลเชิงลบต่อราคามันสำปะหลังดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

อย่างไรก็ตาม จากปัญหาที่เกิดขึ้น ภาครัฐได้มีแนวทางกระตุ้นให้เกิดความต้องการใช้มันสำปะหลังโดยผลักดันให้มีการใช้มันสำปะหลังมากขึ้น โดยได้ขอความร่วมมือจากผู้ผลิตเอทานอลในประเทศให้ช่วยรับซื้อมันสำปะหลังสด และ ควรมีการส่งเสริมให้มีการเจรจาธุรกิจของผลิตภัณฑ์มันสำปะหลังและข้าวหอมมะลิ รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากข้าวระหว่างผู้นำเข้าต่างประเทศ ซึ่งสามารถช่วยให้เกิดการระบายสินค้าเกษตรของไทยออกสู่ตลาดต่างประเทศได้

ประการสุดท้าย เพื่อป้องกันไม่ให้มีการลักลอบนำเข้ามันสำปะหลังจากประเทศเพื่อนบ้านแบบผิดกฎหมาย ภาครัฐได้มีการกำชับให้ทหารคุมเข้มตามแนวชายแดน อันจะเป็นการช่วยส่งเสริมให้มันสำปะหลังที่ปลูกในประเทศได้เกิดการใช้ได้อีกทางหนึ่ง เป็นการกระตุ้นให้เกิดความต้องการใช้มันสำปะหลัง ซึ่งเป็นการช่วยเหลือในภาพรวมของประเทศ และเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ย่อมได้รับประโยชน์ต่างๆ ด้วย แม้ว่า ผลผลิตเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ อาจจะมีปริมาณน้อย

2.3 ประเด็นในเชิงพัฒนา

เนื่องจากการส่งออกมันสำปะหลัง ส่วนใหญ่จะเน้นการส่งออกในรูปแบบของวัตถุดิบ ทำให้ราคาผลผลิตของสินค้าเกษตรมีมูลค่าของราคาไม่สูงมากนัก นอกจากนี้ การกำหนดราคาขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดต่างประเทศเป็นหลักด้วย

ดังนั้น หากต้องการให้ราคามันสำปะหลังมีแนวโน้มที่ดีขึ้น ภาครัฐอาจจะใช้วิธีการลดต้นทุนการผลิต การลดพื้นที่ผลิต การเพิ่มปริมาณการใช้ในประเทศและส่งออกในรูปแบบที่เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปที่มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น ซึ่งภาครัฐควรต้องเร่งปรับโครงสร้างสินค้าเกษตรอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ผลักดันให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตให้มากขึ้น รวมทั้งการน้อมนำพระราชดำริสเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยการปลูกพืชแบบผสมผสาน ซึ่งสามารถช่วยสร้างความมั่นคงทางรายได้มากกว่าการพึ่งพาการเกษตรเชิงเดี่ยว

(3) ศักยภาพเกี่ยวกับ “ยางพารา”

ยางพารา ถือว่า เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกเหนือจากเป็นพืชเศรษฐกิจทางภาคใต้ อันเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของดินและลักษณะของฝน ทำให้คุณภาพน้ำยางจากภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นที่ต้องการของตลาด โดยเฉพาะยางที่มาจากแถบจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดศรีสะเกษ (สถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร, 2560)

แม้ว่า การศึกษาค้นคว้า ยางพารา มีพืชที่เกี่ยวข้องกับอาหาร แต่ถือว่า เป็นพืชที่มีความสำคัญด้านการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสามารถสร้างและกระจายรายได้ให้กับเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เป็นอย่างดี

ธนาคารแห่งประเทศไทย (2560) จัดให้ ยางพารา เป็นพืชที่มีแนวโน้มที่จะมีโอกาสเติบโตในตลาดอีกครั้ง อันเป็นผลมาจากการปรับตัวของราคาดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรทางภาคใต้ โดยมีประเด็นพิจารณา ดังนี้

3.1 ประเด็นด้านราคายางพารา

ธนาคารแห่งประเทศไทย (2559) กล่าวว่า ราคายางแผ่นดิบปรับตัวเพิ่มขึ้น จากปัจจัยด้านอุปทานที่ลดน้อยลงจากภาวะฝนตกหนักและน้ำท่วมในหลายพื้นที่ทางภาคใต้ของประเทศไทย รวมถึงอุปสงค์ที่เพิ่มขึ้นจากการเร่งผลิตยางล้อของประเทศจีนเพื่อส่งออกยังประเทศสหรัฐอเมริกา ก่อนจะมีการกีดกันทางการค้าในปี พ.ศ. 2560 รวมถึงเร่งผลิตเพื่อบริโภคในประเทศจีน จากความต้องการซื้อรถยนต์ในประเทศเพิ่มขึ้น เนื่องจากนโยบายการปรับลดภาษีซื้อรถยนต์ของรัฐบาลจีนได้สิ้นสุดลงเมื่อปลายปี พ.ศ. 2559 สำหรับแนวโน้มราคายางปี พ.ศ. 2560 คาดว่าน่าจะอยู่ในช่วงราคา 60 - 70 บาทต่อกิโลกรัม จากความต้องการใช้ยางของจีนที่ยังคงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป ยางพาราไทยมีแนวโน้มปรับราคาสูงขึ้น อันจะส่งผลให้มีการแข่งขันด้านราคา และอาจจะทำให้ผู้ซื้อนิยมไปซื้อสินค้าจากประเทศคู่แข่ง เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย และเวียดนาม เป็นต้น รวมทั้งราคายางสังเคราะห์ต่ำกว่าราคายางธรรมชาติ ทำให้ผู้ใช้นิยมมาใช้ยางสังเคราะห์แทน เพื่อลดต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมผลิตยางล้อและยางยานยนต์

3.2 ประเด็นความต้องการยางพารา

จากการศึกษาความต้องการใช้ยางพารา โดยธนาคารแห่งประเทศไทย (2559) ใช้ข้อมูลจากสำนักงานสถิติจีน ซึ่งเป็นตลาดรายใหญ่ พบว่า ช่วงไตรมาสที่ 4 จะมีการขยายตัวของภาคการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยางเพิ่มขึ้น และจะส่งผลต่อความต้องการใช้ยางของประเทศจีน เพื่อนำเข้าสู่ภาคการผลิตอย่างต่อเนื่อง

อนึ่ง International Rubber Study Group (IRSG) (2559, อ้างอิงในธนาคารแห่งประเทศไทย, 2559) กล่าวว่า ความต้องการใช้ยางโลกปี พ.ศ. 2559 จะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการฟื้นตัวในอัตราที่เพิ่มขึ้นกว่าปี พ.ศ. 2558 จากการใช้ยางของประเทศจีน อินเดีย และเอเชียอื่นๆ

ส่วนการส่งออกยางพาราของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2559 พบว่า มีปริมาณลดลงร้อยละ 7 จากการปรับรูปแบบการส่งออกยาง ขณะเดียวกันมูลค่าได้ลดลงจากปี พ.ศ. 2558 ร้อยละ 13.8 สาเหตุมาจากภัยแล้งของปรากฏการณ์เอลนีโญ ทำให้ผลผลิตยางออกสู่ตลาดน้อย ต่อมาราคายางปรับตัวสูงขึ้นในช่วงครึ่งปีหลัง พ.ศ. 2559 ทำให้เกิดแรงจูงใจต่อแรงงานที่รับจ้างกรีดยางเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีปริมาณยางเพิ่มขึ้นชัดเจน ผลกระทบจากปัญหาภัยแล้งที่ผ่านมา ทำให้ปริมาณยางลดลงในช่วงกลางปี พ.ศ. 2559

อย่างไรก็ตาม สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2559) คาดการณ์ว่า ในปี พ.ศ. 2560 ผลผลิตยางโลกจะมีประมาณ 13.15 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2559 ร้อยละ 5.79 เนื่องจากประเทศผู้ผลิตต่างๆ เช่น เวียดนาม สปป.ลาว เมียนมา และกัมพูชา เป็นต้น ขยายพื้นที่ปลูกและเพิ่มผลผลิตมากขึ้น ขณะที่ความ

ต้องการใช้ยางของโลกเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2559 เป็นผลมาจากความต้องการใช้ยางในอุตสาหกรรมยานยนต์และอุตสาหกรรมต่อเนื่องของประเทศจีนและอินเดียยังมีการขยายตัว

3.3 ประเด็นในเชิงพัฒนา

แนวทางการพัฒนาสินค้าเกษตรประเภท “ยางพารา” อาจจะใช้แนวทางเดียวกันกับ “มันสำปะหลัง” กล่าวคือ ภาครัฐอาจจะใช้วิธีการลดต้นทุนการผลิต การลดพื้นที่ผลิต การเพิ่มปริมาณการใช้ในประเทศและส่งออกในรูปแบบที่เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปที่มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น ซึ่งภาครัฐควรต้องเร่งปรับโครงสร้างสินค้าเกษตรอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ผลักดันให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตให้มากขึ้น

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาได้นำมาอภิปรายโดยเทียบความสอดคล้องกับแนวคิดของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมีนักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชนได้กล่าวไว้ เช่น สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2549) และสีลาภรณ์ บัวสาย (2557) เป็นต้น รวมทั้งมีงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน เช่น การศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนเข้มแข็ง: การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี บ้านวังป้อม ตำบลเหมืองแก้ว และบ้านท่าวังทอง ตำบลริมใต้ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ของจิรัชเดช จีแดง (2555) และการศึกษาศักยภาพเศรษฐกิจภายในจังหวัดบุรีรัมย์ และงานวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของจังหวัดพิษณุโลก โดยการใช้แบบจำลอง Boston Consulting Group (BCG) เป็นงานวิจัยของอรรถพล จรจันทร์ (2558) ในงานวิจัยดังกล่าว พบว่า เป็นการศึกษาที่ใช้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความพร้อมของประชาชน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของปรีชา ปาโนรัมย์ (2551) และงานวิจัยเกี่ยวกับตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน เป็นงานวิจัยของ สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ (2557) โดยงานวิจัยทั้งสองงานนี้ ได้ใช้มิติต่างๆ เพื่อประเมินศักยภาพของชุมชน เช่น มิติทุนที่สร้างขึ้น มิติทุนมนุษย์ มิติทุนทางสังคม และมิติทุนธรรมชาติ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร

จากผลการศึกษาข้างต้น ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆ ดังนี้

(1) เชิงนโยบาย

1.1 ควรให้ความสำคัญการพัฒนาบุคลากรของประเทศเพื่อรองรับการเติบโต โดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญด้านอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร

1.2 ควรพัฒนาด้านเทคโนโลยีเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร รวมทั้งการบริหารและการจัดการเทคโนโลยีเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตร เป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางอุตสาหกรรมเกษตรที่มีวิสัยทัศน์ทางด้านการบริหารและการจัดการเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตร

1.3 ควรพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีชีวภาพของประเทศ เพื่อเสริมความเข้มแข็งในกระบวนการใช้ประโยชน์จากจุลินทรีย์ในการผลิตสารชีวภาพต่างๆ รวมถึงเทคโนโลยีการตัดต่อยีน การค้นหาและสกัดสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพจากสมุนไพรเป็นการผสมผสานความรู้ด้านชีวเคมี จุลชีววิทยา และวิศวกรรมศาสตร์เข้าด้วยกัน (CDIRM, 2560)

1.4 ควรมีการพิจารณาต้นทุนการผลิตของประเทศเพื่อนบ้านที่ต่ำกว่าไทย ทั้งในด้านวัตถุดิบ และแรงงาน และหากพิจารณาทิศทางการพัฒนาเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร จะเห็นว่า ในส่วนต้นน้ำ คือ การเพิ่มผลผลิตและการพัฒนาคุณภาพผลผลิตที่ต้องให้ความสำคัญกับการจัดหาแหล่งน้ำ การวางระบบและการตรวจสอบมาตรฐาน การกระจายพันธุ์พืช ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตอาหารแปรรูปที่สำคัญสำหรับภูมิภาคและทั่วโลกจากการใช้วัตถุดิบในประเทศ

(2) เชิงปฏิบัติการ

2.1 สร้างบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ ในด้านการวิจัย และการปฏิบัติเชิงบริหาร เพื่อเป็นการเสริมความรู้ความชำนาญทางการบริหารและการจัดการเทคโนโลยีเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตร

2.2 เพิ่มขีดความสามารถทั้งในด้านการจัดการทรัพยากร การผลิต การเงิน และการตลาด มีการประกันคุณภาพและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

(3) การวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจักได้ข้อมูลในอีกมุมมองหนึ่งประกอบการวิเคราะห์ที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3.2 ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติ หรือใช้แบบจำลอง Boston Consulting Group (BCG) ซึ่งจะเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์และสร้างความน่าเชื่อมากยิ่งขึ้น

สรุปผลการศึกษา

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศ โดยหนึ่งในนโยบายต่างๆ ได้กำหนดให้อุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนา ซึ่งพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง เป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้มีการวางแผนไว้ โดยในภูมิภาคนี้ มีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นสถาบันการศึกษาของรัฐที่ควรจะเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการสนับสนุนการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาฯ ดังกล่าว จึงได้มีการศึกษาเกี่ยวกับ “ศักยภาพด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ประกอบด้วย อุบลราชธานี ศรีสะเกษ ยโสธร และอำนาจเจริญ

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง พบว่า ภูมิภาคนี้เป็นจุดยุทธศาสตร์ด้านการค้าและการเกษตรที่น่าสนใจ เป็นพื้นที่ที่สามารถจะเป็น “ศูนย์กลางข้าวหอมมะลิโลก” และเป็น “แหล่งแปรรูปข้าวหอมมะลินทรีย์และข้าวไรซ์เบอร์รี่” รวมทั้งเป็น “แหล่งแปรรูปผัก สมุนไพรออกแก๊นิกส์” ของประเทศ และจากการที่ภูมิภาคแห่งนี้ มีความสามารถในการปลูกพืชเศรษฐกิจและสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ได้ สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ที่จะพัฒนาในด้านอุตสาหกรรมเกษตรและอาหารได้ โดยแบ่งการวิเคราะห์ศักยภาพด้านอุปสงค์และอุปทาน ออกเป็น 3 ด้าน คือ (1) ศักยภาพเกี่ยวกับข้าว โดยเฉพาะข้าวหอมมะลินทรีย์ ซึ่งกำลังเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งประเทศไทยและทั่วโลก แต่กำลังการผลิตยังไม่เพียงพอ (2) ศักยภาพเกี่ยวกับมันสำปะหลัง ในภูมิภาคนี้ ความต้องการมันสำปะหลังยังมีเป็นจำนวนมาก แต่ขาดการผลิตที่มีคุณภาพและต่อเนื่อง ภาครัฐจะต้องมีการบริหารจัดการให้รัดกุม และ (3) ศักยภาพเกี่ยวกับยางพารา ในภูมิภาคนี้ ถือได้ว่า ผลผลิตยางมีคุณภาพดีกว่าภาคใต้ในความเข้มข้น ทำให้เป็นที่ต้องการของตลาด แต่อย่างไรก็ตาม ภาครัฐควรเร่งเข้ามาควบคุมเรื่องของต้นทุน และแนะนำให้เกษตรกรใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาในอนาคต อาจจะต้องใช้ระยะเวลาและสร้างความเข้าใจในการพัฒนาในภาพรวมแก่ประชาชน การกระตุ้นและการให้ความรู้ต่อการทำการเกษตรอินทรีย์เพื่อตอบสนองต่อนโยบายและกระแสความนิยมของตลาด ตลอดจน การสร้างบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ ในด้านการวิจัย และการปฏิบัติเชิงบริหาร เพื่อเป็นการเสริมความรู้ความชำนาญด้านการบริหารและการจัดการเทคโนโลยีเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตร เป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางอุตสาหกรรมเกษตรที่มีวิสัยทัศน์ด้านการบริหารและการจัดการเฉพาะอุตสาหกรรมเกษตร เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านเทคโนโลยีชีวภาพของประเทศ อนึ่ง การมีตลาดสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรที่กว้างขึ้น จะทำให้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตอาหารแปรรูปที่สำคัญสำหรับภูมิภาคและทั่วโลกจากการใช้วัตถุดิบในประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กรมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม. (2560). *ข้อมูลโรงงาน*, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก www.diw.go.th.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2559). *ข้อมูลสถิติทางการเกษตร*. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก www.doae.go.th.
- กระทรวงอุตสาหกรรม. (2560). *เทรนด์อุตสาหกรรมอาหารไทย ปี 2560*. สืบค้นเมื่อ 18 เมษายน 2561, จาก www.industry.go.th.
- จีระเดช จีแดง. (2555). *ศักยภาพของชุมชนเข้มแข็ง : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี บ้านวังป่อง ตำบลเหมืองแก้ว และบ้านท่าวังทอง ตำบลริมใต้ อำเภอแมริ่ม จังหวัดเชียงใหม่*. การประชุมวิชาการแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ครั้งที่ 9 จังหวัดนครปฐม.
- ธนาคารทหารไทย จำกัด. (2560). *5 ปีเกษตร ชีววิถีทางเศรษฐกิจภูมิภาค*, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก www.tmbbank.com.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2559). *รายงานราคาสินค้าเกษตรสำคัญของไทย ไตรมาสที่ 4/2559*, กรุงเทพฯ.
- ปรีชา ปาโนรัมย์. (2551). *การศึกษาศักยภาพเศรษฐกิจภายในจังหวัดบุรีรัมย์: กรณีศึกษาภาคอุตสาหกรรมและเกษตร*. วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2551.
- มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2561). *ข้อมูลเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2561, จาก www.ubu.ac.th.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2559). *ภาพรวมเกษตรอินทรีย์ไทย 2559*, รายงานเผยแพร่ของมูลนิธิสายใยแผ่นดิน/กรีนเนท เมื่อ 14 พฤศจิกายน 2559, 2.
- ศูนย์วิจัยและพัฒนา ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.). (2559). *แนวโน้มเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทย ปี พ.ศ. 2560*, เอกสารเผยแพร่ผลงานวิจัยของ ธ.ก.ส., 8.
- สถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร. (2560). *คุณภาพน้ำยาง*, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก www.rubberthai.com.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2549). *ความอยู่รอดของทุนสังคม*. วารสารการพัฒนาท้องถิ่น, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1: 25-29.
- สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย. (2559). *การส่งออกข้าวไทย*, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก www.thairiceexporters.or.th.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12*, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560 จาก www.nesdb.go.th.
- สำนักงานจังหวัดยโสธร. (2560). *ข้อมูลทั่วไป*, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก www.yasothon.go.th.
- สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ. (2560). *ข้อมูลทั่วไป*, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก www.sisaket.go.th.
- สำนักงานจังหวัดอำนาจเจริญ. (2560). *ข้อมูลทั่วไป*, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก www.amnatcharoen.go.th.
- สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี. (2560). *ข้อมูลทั่วไป*, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก www.ubonratchathani.go.th,

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2559). รายงานสถานการณ์การเพาะปลูกข้าว ปี พ.ศ. 2559/60 รอบที่ 1.

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2559). เอกสาร

ประกอบการบรรยาย ตำแหน่งการพัฒนากลุ่มจังหวัด, สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก

www.ubondonpa.com.

สีลาภรณ์ บัวสาย (ผู้บรรยาย). (2557). ระบบการบริหารจัดการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้. [เวทีปฏิรูปการเรียนรู้
สู่การศึกษาเพื่อคนทั้งมวล ครั้งที่ 29 : ผลการประชุมอภิวัฒน์การเรียนรู้...สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย:
นัยต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับจังหวัด]. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และ
คุณภาพเยาวชน (สสค.).

สุมาลี สันติพลวุฒิ โสมสกา เพชรานนท์ และสมหมาย อุดมวิทิต. (2557). ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของชุมชน. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2561, จาก

www.researchgate.net.

อรรถพล จรจันทร์. (2558). ศักยภาพการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของจังหวัดพิษณุโลกโดยการใช้แบบจำลอง

Boston Consulting Group (BCG). การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “สร้างสรรค์

และพัฒนา เพื่อก้าวหน้าสู่ประชาคมอาเซียน” ครั้งที่ 2 อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา.

CDIRM. (2560). งานวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับอุตสาหกรรม, สืบค้นเมื่อ 27 มีนาคม 2560, จาก

www.cdirm.org.

International Rubber Study Group (IRSG). (2559, อ้างอิงใน ธนากรแห่งประเทศไทย, 2559).

รายงานราคาลินค้าเกษตรสำคัญของไทย ไตรมาสที่ 4 ปี พ.ศ. 2559, 8-9.